

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2014

Bc. Marta Černá

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ DISTANČNÍ STUDIUM

2013-2014

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Marta Černá

**Kultura jazyka a kultura řeči v učebnicích 1.stupně základní
školy**

Praha 2014

Vedoucí diplomové práce: Prof. PhDr. Karel Kamiš, CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTERS DEGREE

2013-2014

DISSERTATION THESIS

Bc. Marta Černá

**Language culture and speech culture in textbooks of the first
level of Czech elementary school**

Prague 2014

The Dissertation Thesis Work Supervisor:

Prof. PhDr. Karel Kamiš, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a uvádím v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne.....

Bc. Marta Černá

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování vedoucímu práce, konzultantovi, dalším osobám, kteří mi byli během jejího vytváření nápomocni. Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování Prof. PhDr. Karlu Kamišovi, CSc., za jeho cenné rady a trpělivost při vedení mé diplomové práce.

V Praze dne.....

Bc. Marta Černá

Anotace

Cílem diplomové práce bylo vytvoření, zmapování a následné zhodnocení vzorku učebnic, popř. metodických příruček, v návaznosti na výuku českého jazyka pro první stupeň základních škol.

První část, teoretická, se opírá především o dvě publikace: *Čeština a její vyučování* Marie Čechové a Vlastimila Styblíka, dále o publikaci Karla Kamiše *Řečová a jazyková komunikace spisovné češtiny*.

Druhá část, teoreticko-didaktická, vychází z první, opírá se o její poznatky. Hodnotí vybrané učebnice a metodické příručky českého jazyka pro první stupeň základních škol. Zaměřuje se především na komunikační hledisko.

Třetí část, didaktická, vychází z praxe. Je založena na dotazníku vyučujících z regionálních škol. Součástí této části je i názorná ukázka textu, který splňuje požadavky vycházející z praxe a zároveň se odvíjí od požadavků MŠMT RVP.

Klíčové pojmy

MŠMT RVP, učebnice, jazyk, český jazyk, kultura, projev, komunikace, školství, metodika, didaktika, výuka, praxe, vzorek, kritéria, hodnocení, nakladatelství.

Abstract

The aim of my thesis was to create, to survey and to evaluate the sample of textbooks, eventually methodological guidebooks connected with Czech language teaching for the first level of elementary schools. The first part is theoretical and is based on the publication of „Řečová a jazyková komunikace spisovné češtiny“ (Speech and Language Communication of Standard Czech) by Karel Kamiš.

The second part is theoretical-didactic and it resulted from the previous one and is based on its findings. It evaluates the communication point of view mainly.

The third part is didactic and proceeds from the practice. It is based on the questionnaire of teachers teaching at regional schools. There is a demonstrative example of a text which meets requirements resulted from practice and at the same time complies with the requirements of MŠMT RVP (Frame Educational Programmes of Ministry of Education, Youth and Sports).

Key words

MŠMT RVP (Frame Educational Programmes of Ministry of Education, Youth and Sports), textbooks, language, Czech language, culture, discourse, communication, education, methodology, didactics, teaching, practice, sample, criteria, evaluation, publishing house.

OBSAH

ÚVOD	7
1 ČESKÝ JAZYK - VYUČOVACÍ PŘEDMĚT	9
1.1 Úkol školy ve vztahu k mateřskému jazyku.....	9
1.2 Spisovnost - nespisovnost	10
1.3 Cíle ve výuce českého jazyka.....	11
1.4 Osobnost učitele - komunikační schopnosti.....	11
1.5 Soustava předmětů - Český jazyk	12
1.6 Bílá kniha a rámcový vzdělávací program.....	12
1.6.1 Doporučené učební osnovy - ČJ.....	13
2 HISTORIE VÝUKY JAZYKA-UČEBNICE	26
2.1 Současné pojetí výuky.....	27
2.2 Nauka o vyučování českému jazyku (představitelé).....	28
2.3 Výzkumné metody	31
2.4 Studijní disciplína - didaktika češtiny	32
3 VYUČOVACÍ PROCES	33
3.1 Forma a obsah vyučovacího procesu	33
3.2 Výchova ve vyučování českému jazyku	34
3.3 Zásady	35
3.4 Poznávací procesy a metody	36
3.5 Učební osnovy a učebnice.....	36
3.6 Pomocné knihy	38
4 ROZBOR ZVOLENÉHO VZORKU UČEBNIC S OHLEDEM NA POŽADAVKY MŠMT RVP ZV	39
4.1 Učebnice pro druhý ročník.....	39
4.1.1 Obsahové vymezení učebnice	39
4.1.2 Časové vymezení učebnice	39
4.1.3 Organizační vymezení učebnice.....	40
4.1.4 Výchovné vymezení učebnice.....	40
4.1.5 Vzdělávací vymezení učebnice	40
4.1.6 Vymezení učebnice - průřezová témata	41
4.1.7 Rozšiřující učivo jako součást učebnice.....	41
4.1.8 Všeobecné shrnutí učebnice	41
4.2 Učebnice pro třetí ročník.....	42
4.2.1 Obsahové vymezení učebnice	43
4.2.2 Časové vymezení učebnice	43
4.2.3 Organizační vymezení učebnice.....	43
4.2.4 Výchovné vymezení učebnice.....	43
4.2.5 Vzdělávací vymezení učebnice	44
4.2.6 Vymezení učebnice - průřezová témata	44
4.2.7 Rozšiřující učivo jako součást učebnice.....	44
4.2.8 Všeobecné shrnutí učebnice	44
4.3 Učebnice pro čtvrtý ročník.....	45
4.3.1 Obsahové vymezení učebnice	45
4.3.2 Časové vymezení učebnice	45
4.3.3 Organizační vymezení učebnice.....	45
4.3.4 Výchovné vymezení učebnice.....	46
4.3.5 Vzdělávací vymezení učebnice	46
4.3.6 Vymezení učebnice průřezová témata.....	46

4.3.7	Rozšiřující učivo jako součást učebnice.....	46
4.4	Učebnice pro pátý ročník	47
4.4.1	Obsahové vymezení učebnice	47
4.4.2	Časové vymezení učebnice	48
4.4.3	Organizační vymezení učebnice.....	48
4.4.4	Výchovné vymezení učebnice.....	48
4.4.5	Vzdělávací vymezení učebnice	48
4.4.6	Vymezení učebnice-průřezová témata	48
4.4.7	Rozšiřující učivo jako součást učebnice.....	49
4.4.8	Všeobecné shrnutí učebnice	49
4.5	Celkové shrnutí a zhodnocení učebnic Český jazyk pro 2.-5. ročník ZŠ nakladatelství Nová škola.....	49
4.6	Učebnice pro druhý ročník	50
4.6.1	Obsahové vymezení učebnice	50
4.6.2	Časové vymezení učebnice	50
4.6.3	Organizační vymezení učebnice.....	51
4.6.4	Výchovné vymezení učebnice.....	51
4.6.5	Vzdělávací vymezení učebnic	51
4.6.6	Vymezení učebnice; průřezová témata	51
4.6.7	Rozšiřující učivo jako součást učebnice.....	52
4.5.8	Všeobecné shrnutí učebnice	52
4.7	Učebnice pro třetí ročník.....	53
4.7.1	Obsahové vymezení učebnice	53
4.7.2	Časové vymezení učebnice	53
4.7.3	Organizační vymezení učebnice.....	53
4.7.4	Výchovné vymezení učebnice.....	54
4.7.5	Vzdělávací vymezení učebnice	54
4.7.6	Vymezení učebnice-průřezová témata	54
4.7.7	Rozšiřující učivo jako součást učebnice.....	55
4.7.8	Všeobecné shrnutí učebnice	55
4.8	Učebnice pro čtvrtý ročník	56
4.8.1	Obsahové vymezení učebnice	56
4.8.2	Časové vymezení učebnice	56
4.8.3	Organizační vymezení učebnice.....	56
4.8.4	Výchovné vymezení učebnice.....	57
4.8.5	Vzdělávací vymezení učebnic	57
4.8.6	Vymezení učebnice; průřezová témata	57
4.8.7	Rozšiřující učivo jako součást učebnice.....	58
4.8.8	Všeobecné shrnutí učebnice	58
4.9	Učebnice pro 5. ročník	59
4.9.1	Obsahové vymezení učebnice	59
4.9.2	Časové vymezení učebnice	59
4.9.3	Organizační vymezení učebnice.....	59
4.9.4	Výchovné vymezení učebnice.....	60
4.9.5	Vzdělávací vymezení učebnice	60
4.9.6	Vymezení učebnice-průřezová témata	60
4.9.7	Rozšiřující učivo jako součást učebnice.....	60
4.9.8	Všeobecné shrnutí učebnice	60
4.10	Srovnání učebnic nakladatelství Nová škola a ALTER v konkrétní kapitole <i>Podstatná jména</i>	61

4.10.1	Nakladatelství Nová škola.....	61
4.10.2	Nakladatelství ALTER.....	61
5	Volný dotazník.....	63
5.1	Vyhodnocení	65
6	Návrh pracovního listu	66
ZÁVĚR.....		68
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY		70
ELEKTRONICKÉ ZDROJE.....		71
PŘÍLOHY		72

ÚVOD

Používání jazyka pokládá většina z nás jako samozřejmost, jako něco všedního. Tento dokonalý prostředek lidského dorozumívání se učíme používat již od raného dětství. Jak dokonale si toto praktické užívání osvojíme, záleží také na našem okolí. V České republice máme zavedenou povinnou školní docházku, která již od první třídy učí žáky mateřskému jazyku. V podstatě lze říci, že žáci používají mateřský jazyk bezděčně do chvíle, než nastoupí do školy. Zde se seznamují s jeho systémem, normou a kodifikací.

Jazykověda nám stanovuje tři základní významy pojmu jazyk: langue, tj. systém znaků použitelných pro jazykovou komunikaci; parole, jako praktické jazykové komunikáty, jimiž vyjadřujeme své postoje k okolí a langage, tj. jazyk jako lidská schopnost zvládnutí systému znaků v praktických promluvách.¹

Z výše uvedeného vyplývá, že bych ráda svou práci dosáhla stanoveného cíle zmapování alespoň části vzorku učebnic a zhodnocení jejich kvality. S ohledem na jazyk jako systém znaků sloužících lidem jako dorozumívání charakteru znakového, systémového, ale především společenského.

Současné školství staví své učebnice na normách MŠMT RVP, ze kterého si každá škola zpracovává své ŠVP, podle kterých posléze vyučuje. Nedílnou součástí výuky jsou právě různé pomůcky, především učebnice, které by měly být vodítkem na cestě za vzděláním. Na trhu se jich vyskytuje řada a záleží pouze na možnostech klienta, kterou si zvolí. Hlavním kritériem je tedy norma, dále však musíme pohlížet na ostatní body, které požadujeme ke kvalitní výuce. Jak by tedy měla vypadat kvalitní učebnice, potažmo pracovní sešity a jiné pomůcky vztahující se k ní. Na tuto otázku se pokusím odpovědět ve své práci.

Postup, který jsem zvolila vychází ze zcela jasných možností. Prvotně jsem nastudovala odbornou literaturu, jenž se problémů týká. Především historii a současnost, její východiska i stanoviska. Dále jsem se zaměřila na studium publikací samotných a ve výsledku jsem vše porovnávala s praxí.

¹ HUBÁČEK, J. SVOBODOVÁ, J. JANDOVÁ, E. Čeština pro učitele. VADE MECUM BOHEMIAE 2002. ISBN 80-86041-30-1.

Obohacení mé práce tedy spočívá alespoň v částečném zmapování učebnic, které jsou již nějakou dobu v oběhu základních škol, učebnic, ze kterých se vyučuje již delší dobu, ale zároveň samozřejmě splňují dané normy kladené státem.

Hlavním poznatkem, ke kterému jsem však došla, je to, že samotná výuka může vycházet z jakékoli sebevíc kvalitní publikace, avšak hlavním a stěžejním bodem, snad středo-bodem, je učitel a žáci. Kvalitní kantor dělá kvalitní výuku. Pokud však může sáhnout po kvalitní učebnici, máme vyhráno; tedy naši žáci.

1 ČESKÝ JAZYK - VYUČOVACÍ PŘEDMĚT

1.1 Úkol školy ve vztahu k mateřskému jazyku

"Český jazyk je jedním ze základních znaků českého národa, je jeho jazykem národním. Děti se mu učí jako jazyku mateřskému už od narození přirozenou metodou odezírání a imitace od matky a ostatních lidí ,kteří o ně pečují a kteří je obklopují. Tímto způsobem si dítě osvojí už v předškolním věku základy mateřského jazyka do té míry, že nemívá základní dorozumívací problémy.

Škola je zaměřena na zvládnutí mateřského jazyka jako komunikačního prostředku ve všech sférách jeho fungování. Proto je třeba přistupovat k jazykovému projevu z hlediska funkčního a vůbec širě sociálního. Sleduje se adekvátnost projevu, jeho účel a zřetel ke komunikační situaci projevu: kdo se ke komu obrací, s čím, s jakým cílem, za jakých okolností a jakým způsobem.

V této souvislosti je nutno zaujmout stanovisko i k nespisovným jazykovým útvarům (k dialektům, interdialektům, a především k obecné češtině jako nespisovnému útvaru nejrozšířenějšímu.) (Inter)dialekt je většinou prvním útvarem národního jazyka, s nímž se děti seznamují, první formou mateřského jazyka, kterou si osvojují. Zdálo by se tedy zcela přirozené, aby výuka mateřského jazyka vycházela z obecné češtiny nebo z nářečí - podle toho, který z útvarů se v příslušném regionu, kde škola leží, užívá. Jazyk dítěte je ovlivňován poslechem rozhlasových a televizních pořadů, v nichž se mluví většinou spisovným jazykem, i poslechem předčítané dětské literatury. Vzhledem k uvedeným okolnostem i k cíli - žák si má osvojit spisovný jazyk jako reprezentativní útvar svého jazyka národního - není výuka založená ani na nižších stupních školy na útvarech nespisovných, nýbrž přímo na spisovném jazyku, jehož alespoň globální pasivní znalost se u většiny dětí přicházejících do školy předpokládá. To ovšem neznamená, že učitel nepřihlíží k jazykovému prostředí, v němž jeho žáci žijí."²

² ČECHOVÁ M., STYBLÍK V. Čeština a její vyučování. Praha: SPN, 1998, s.5. ISBN 80-859337-47-6.

1.2 Spisovnost - nespisovnost

Ke slovu spisovný se nám často vybaví synonymum správný nebo psaný. Spisovnou, správnou, kodifikovanou češtinu, bychom měli slýchat z médií a vídat v denním tisku. Dnes nutno rozlišovat z obou zdrojů, zda se jedná o jazyk spisovný či nikoli. Kdežto k nespisovnému bychom mohli přiřadit synonymum nesprávný, mluvený. Pokud se tedy budeme zabírat jazykem spisovným, budeme brát na zřetel útvar jazyka národního, který se řídí kodifikací.³

Školský projev je pokládán za projev veřejný, tedy spisovný. Škola by měla užívat spisovný jazyk ve všech oblastech vzdělávání. Avšak aby děti byly schopny rozlišit jazyk spisovný od nespisovného, musí je učitel seznámit s oběmi variantami. Čili učitel by se měl vyjadřovat výstižně, správně a jasně, ale měl by brát v potaz i jazyk svých žáků.

"Nepovažujeme za oprávněné ve škole trvat na požadavku ryze spisovného vyjadřování, a to ani v písemných pracích žáků. Hlavním kritériem i tady je ohled na komunikační faktory (předpokládaný adresát, sledovaný záměr, forma a druh projevu, apod.), i když pro učitele představuje problém poznat, zda žák užil nespisovné prvky vědomě a cíleně, nebo zda je užil proto, že jiný způsob nezná."⁴

³ KODIFIKACE - Norma jazyka je vytvářena zákonitostmi objektivně se projevujícími v jistém údobí v daném jazykovém útvaru. Soubor těchto zákonitostí je pocíťovaný kolektivem uživatelů za závazný. Kodifikace jazyka je závazné představení noremních prvků spisovné jazykové normy ve vybraných slovníkách, stylistikách, mluvnících a jazykových příručkách. Úzus neboli uzance jsou označením pro ustálený zvyk, který není povinný, ale je v určité oblasti všeobecně přijímaný a užívaný. KAMIŠ K., Řečová a jazyková komunikace spisovné češtiny. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2012, s.18. ISBN 978-80-7452-023-5.

⁴ ČECHOVÁ M., STYBLÍK V. Čeština a její vyučování. Praha: SPN, 1998, s.7. ISBN 80-859337-47-6.

1.3 Cíle ve výuce českého jazyka

Nejdůležitějším cílem ve výuce mateřského jazyka je bezpochyby osvojení si a rozvoj schopnosti *komunikovat* spisovným jazykem. Tato schopnost v sobě skrývá podíl *poznávací*, kognitivní. Technicky vzato je to *ovládnutí jazykového systému, poznání stavby jazyka*. V širším měřítku hovoříme i o cíli *výchovném*.

*"Načrtnuté cíle, které sleduje vyučování češtině, jsou značně náročné. K jejich splnění se spojuje úsilí učitelů a autorů učebních osnov, učebnic, metodických příruček a není možné bez úsilí a dobré vůle žáků."*⁵

1.4 Osobnost učitele - komunikační schopnosti

Vzdělání učitele by mělo sahát až do hloubky. Osoba stojící před žáky by měla být osobností jak na poli lidském, tak i vědomostním. Měla by zahrnovat kulturní rozhled, odborné jazykové znalosti, navíc psychologické, pedagogické, sociální, filozofické, aj.⁶ Schopnost komunikovat by měla být samozřejmostí. Již dlouho převládá ve školském prostředí spíše monolog, přičemž vhodné by bylo, kdyby učitel s žáky a žáci s učitelem vedli dialog. Díky dialogu poznáme, zda je pochopeno to, o čem hovoříme. právě proto k učitelské profesionalitě patří také umění vést dialog.

"Byla potvrzena hypotéza, že dosahování vzdělávacích a výchovných cílů, mezi něž patří i pěstování kultivování výchovného vyjadřování žáků, závisí do značné míry na schopnosti učitele vést s žáky dialog."

Součástí odbornosti učitele je tedy schopnost adekvátního, výstižného sdělení názoru na problém, jeho řešení, ale i organizování a řízení pokusů žáků o jeho řešení, schopnost jasného podání jevů, ovlivňující nejen poznání žáků, ale i jejich názory a postoje. Patří sem i morálně-estetická výchova řeči (pravdivost, kultivovanost a ohleduplnost k partnerovi komunikace).

⁵ ČECHOVÁ M., STYBLÍK V. Čeština a její vyučování. Praha: SPN, 1998, s.11. ISBN 80-859337-47-6.

⁶ Odbornost a aprobaci zajišťuje vysoké školství pedagogické a filozofické.

*Nejdůležitější pak je, aby výsledný text (i mluvený) byl v souladu s komunikačním záměrem."*⁷

1.5 Soustava předmětů - Český jazyk

"Na území ČR je vyučovacím jazykem český jazyk, a to v podobě spisovné češtiny v její mluvené a psané formě. Čeština je vyučována na prvním a druhém stupni základních škol, dále na školách středních a na pedagogických či filozofických fakultách v oboru aprobace český jazyk."⁸

Vyučování českého jazyka v sobě zahrnuje složku jazykovou a literární. Jazyková složka se skládá z gramatiky, nauky o slovní zásobě, pravopisu, zvukové stránky jazyka a obecných výkladů o jazyce. Zároveň obsahuje složku slohovou. Obě složky nelze od sebe nijak oddělit, protože se zakládají na práci s jazykovým materiálem. V literatuře se setkáváme s uměleckými texty, které svou komplexností postihnou nejširší prostředky lexikální, frazeologické i syntaktické.⁹

1.6 Bílá kniha a rámcový vzdělávací program

"Rámcový vzdělávací program definuje ve školním systému v České republice úroveň vzdělání spolu s projektem Národního programu pro rozvoj vzdělávání (tzv. Bílá kniha). V roce 2004 MŠMT ČR schválilo nové principy v politice pro vzdělávání žáků od tří do devatenácti let. Národní program vzdělávání vymezuje počáteční vzdělávání jako celek. Rámcové vzdělávací programy následně vymezují závazné limity pro předškolní, základní a střední vzdělávání. Školní úroveň pak reprezentují individuální školní vzdělávací programy, podle nichž se uskutečňuje výuka na jednotlivých školách."¹⁰

⁷ ČECHOVÁ M., STYBLÍK V. Čeština a její vyučování. Praha: SPN, 1998, s.14-16. ISBN 80-859337-47-6.

⁸ KAMIŠ K., Řečová a jazyková komunikace spisovné češtiny. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2012, s.18. ISBN 978-80-7452-023-5.

⁹ Propojení českého jazyka a literatury má své výhody i nevýhody. Jazyk se dá jako takový používat komplexně, viz. výše. Nevýhodou však může být klasifikace. Je nutné pochopení a zvládnutí obou disciplín. Pokud však dítěti nejde jedna ze dvou složek, může vynikat v druhé, která jej dále motivuje k práci.

¹⁰ KAMIŠ K., Řečová a jazyková komunikace spisovné češtiny. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2012, s.19. ISBN 978-80-7452-023-5.

1.6.1 Doporučené učební osnovy - ČJ¹¹

"Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ve spolupráci s Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze a se zástupci základních škol a fakult vzdělávajících učitele připravilo ukázky vybraných kapitol školního vzdělávacího programu (ŠVP), které by měly základním školám pomoci reagovat na problémy s ŠVP."

¹¹[cit.2013-10-10]. Dostupné na [www:> http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/03/Doporucene-ucebni-osnovy-predmetu-CJL-AJ-a-M-pro-zakladni-skolu.pdf](http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/03/Doporucene-ucebni-osnovy-predmetu-CJL-AJ-a-M-pro-zakladni-skolu.pdf)>.

II. Příklad zpracování učebních osnov

Společný úvod pro všechny vyučovací předměty

Vzdělávací oblasti RVP ZV Jazyk a jazyková komunikace a Matematika a její aplikace tvoří základ pro osvojení vědomostí, dovedností a rozvoj schopností žáků v dalších oblastech vzdělávání. Z tohoto důvodu byly zpracovány příklady učebních osnov pro vyučovací předměty Český jazyk a literatura, Anglický jazyk a Matematika. Anglický jazyk byl zvolen s ohledem na skutečnost, že škola má povinnost přednostně nabídnout žákům výuku právě tohoto jazyka.

Učební osnovy všech těchto vyučovacích předmětů jsou zpracovány pro jednotlivé ročníky tak, aby zajišťovaly dosažení očekávaných výstupů, stanovených v RVP ZV, na konci 5. a 9. ročníku ZŠ. Jde o příklad formulace dílčích školních výstupů a specifikaci závazně vymezeného učiva na úrovni školy. Pokud se škola rozhodne využít příklad zpracování učebních osnov pro svůj vlastní ŠVP, je možné výstupy i učivo na úrovni školy přeskupit či doplnit tak, aby odpovídalo konkrétním vzdělávacím podmínkám a prioritám dané ZŠ. V takovém případě je však třeba dbát na vzájemnou propojenost a vzájemnou návaznost výstupů i učiva v ročnících, případně na jejich provázanost s dalšími vyučovacími předměty.

Vzhledem k tomu, že příklady učebních osnov mají sloužit především školám, které potřebují při tvorbě či úpravě učebních osnov z různých důvodů metodicky podpořit (malá zkušenost s tvorbou ŠVP u nově vznikajících škol, chybějící odborné znalosti nekvalifikovaných učitelů, malý pedagogický kolektiv apod.), jsou učební osnovy zpracovány podrobně (detailní rozpracování dílčích výstupů na úrovni školy, konkrétní příklady námětů a činností u průřezových témat, rozšiřující učivo apod.). To má vliv na formální vzhled dokumentu, zejména na vysoký počet stran věnovaných učebním osnovům jednoho vyučovacích předmětu. Pokud se škola rozhodne pro stručnější zpracování textu učebních osnov se zachováním všech pravidel pro jejich tvorbu, bude i toto zpracování vyhovující.

Učební osnovy jednotlivých vyučovacích předmětů obsahují charakteristiku (obsahové, časové a organizační vymezení předmětu, výchovné a vzdělávací strategie) a vzdělávací obsah vyučovacích předmětů. Vzdělávací obsah je zpracován v tabulkách, které obsahují: kódy očekávaných výstupů z RVP ZV pro příslušné období či stupeň, dílčí výstupy, závazné učivo na úrovni školy, tematické okruhy realizovaných průřezových témat a konkrétní obsahové přesahy, rozšiřujícího učiva (viz text níže) spolu s dalšími poznámkami.

Dílčí výstupy vyjadřují, jaké úrovni mají žáci daného ročníku v daném vyučovacím předmětu dosáhnout, tzn. jakými žádoucími vědomostmi, dovednostmi, postoji a hodnotami mají disponovat. Míra dosažení dílčího výstupu je jedním ze základních kritérií pro hodnocení

žáka. Z důvodů zajištění zpětné vazby jsou dílčí výstupy formulovány tak, aby bylo možné jejich dosažení ověřovat.

Pro realizaci průřezových témat byla v příkladech učebních osnov zvolena forma integrace vybraných tematických okruhů do vzdělávacího obsahu daného vyučovacích předmětu. Tato forma je školami využívána nejčastěji. Průřezová témata, která škola zařazuje do svých učebních osnov, však vždy vycházejí z konkrétních podmínek školy a z možností, které poskytuje dané místo či region. Protože jde o témata s výrazně formativním charakterem, je velmi důležité, aby výběr konkrétních námětů a činností vycházel z aktuálních potřeb a zájmů žáků a možností školy. Z tohoto důvodu je zařazení průřezových témat do vzdělávacího obsahu vyučovacích předmětů jednou z možností, která není ani definitivní ani vyčerpávající.

Uvedené přesahy a vazby se vztahují pouze k těm vyučovacím předmětům, jejichž učební osnovy jsou rozpracovány jako příklad (Český jazyk a literatura, Anglický jazyk, Matematika). V ŠVP konkrétní školy je tedy třeba doplnit do učebních osnov daného vyučovacích předmětu přesahy a vazby vztahující se i k některým dalším vyučovacím předmětům.

V rozšiřujícím učivu jsou uvedeny náměty na činnosti, které mohou být realizovány nad rámec závazného učiva s ohledem na individuální schopnosti žáků či složení třídy. Úpravy dílčích výstupů a učiva u žáků se speciálními vzdělávacími potřebami nejsou v učebních osnovách zmiňovány, neboť jsou podrobněji popsány v charakteristice školy v jejím ŠVP¹ a jsou zohledněny v individuálním vzdělávacím plánu příslušného žáka.

Do dílčích výstupů a učiva jednotlivých vyučovacích předmětů byly začleněny informační a komunikační technologie tak, aby jejich využívání ve výuce odpovídalo reálným životním situacím.

¹ Jde o filiaturní údaj, v tomto materiálu není charakteristika ŠVP zařazena.

Český jazyk a literatura

Charakteristika vyučovacího předmětu

Škola považuje předmět Český jazyk a literatura za významný nástroj poznávání světa a porozumění sobě samému. Ve výuce si žáci osvojují jazykové, komunikační a literární znalosti a dovednosti, kterých využívají nejen ve svých mluvených a písemných projevech, ale i v ostatních školních předmětech a ve svém dalším osobním, občanském a profesním životě.

Vyučovací předmět Český jazyk a literatura vychází ze vzdělávacího obsahu vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace. Výuka se dělí na tři tematické oblasti – jazykovou, komunikační a slohovou a literární výchovu. Jazyková výchova pomáhá žákům správně a adekvátně užívat jazykových prostředků v jejich mluvených a psaných projevech. Komunikační výchova připravuje žáky na to, aby dokázali reagovat vhodně, věcně a jazykově správně v různých komunikačních situacích. V literární výchově při práci s uměleckými i jinými texty v tištěné i elektronické podobě si žáci osvojují dovednosti potřebné pro porozumění textu, pochopení jeho významu a smyslu a pro jeho hlubší vnímání.

1. stupeň ZŠ

Obsahové vymezení vyučovacího předmětu

Ve výuce českého jazyka a literatury na 1. stupni je důraz kladen především na:

- výuku čtení zvolenou metodou;
- výuku psaní zvoleným typem písma;
- poznání jazykového systému jako opory pro mluvení a psaní ve spisovném jazyce;
- osvojení základních pravopisných jevů;
- vhodné užívání jazykových prostředků;
- výstřední formulování a sdělování svých myšlenek;
- získávání informací z různých zdrojů, tradičních i digitálních;
- základní práce s literárními texty;
- rozvíjení čtenářských dovedností a návyků zaměřených k tomu, aby žák ve výuce na druhém stupni dokázal samostatně pracovat s přiměřeně náročnými odbornými, uměleckými a publicistickými texty v tištěné a elektronické podobě;
- poznávání základních literárních druhů na základě četby, vnímání jejich specifických znaků, formulaci vlastních názorů na přečtené.

Děje uvedené v učebních osnovách je v rámci školy závazné. Zařazení rozšiřujícího učiva závisí vyučující s ohledem na specifika konkrétní třídy a individuální potřeby žáků. Přesahy a vazby jsou uvedeny pouze do rozpracovaných vyučovacích předmětů, tedy AJ a M.

Do výuky jsou formou integrace průběžně zařazována průřezová témata v souvislosti s aktuálními situacemi a problémy současného světa. Jedná se o následující průřezové témata:

- Osobnosti a sociální výchova (OSV): Osobnostní rozvoj – Rozvoj schopnosti poznávání; Sebepoznání a sebepečení; Sociální rozvoj – Mezilidské vztahy, Komunikace, Kooperace a kompetice; Morální rozvoj – Hodnoty, postoje, praktická etika;
- Mediální výchova (MV): Tematické okruhy recepčních činností – Kritické čtení a vnímání mediálních sdělení; Interpretace vztahu mediálních sdělení a reality; Vnímání autorů mediálních sdělení; fungování a vliv médií ve společnosti; Tematické okruhy produktivních činností – Tvorba mediálního sdělení;
- Multikulturní výchova (MKV): Kulturní diference; Lidské vztahy; Multikulturnita;
- Výchova demokratického občana (VDO): Občanská společnost a škola;
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech (VMEGS): Evropa a svět nás zajímá; Objevujeme Evropu a svět; Jsme Evropané;
- Environmentální výchova (EV): Vztah člověka k prostředí; Lidské aktivity a problémy životního prostředí.

Osobnostní a sociální výchova prolíná celou výukou českého jazyka, komunikace a literatury.

Časové vymezení vyučovacího předmětu

Vyučovací předmět Český jazyk a literatura se realizuje ve všech ročnících 1. stupně ZŠ v této hodinové dotaci:

1. stupeň					
Ročník	1.	2.	3.	4.	5.
Počet hodin	6	6	7	7	7

Organizační vymezení vyučovacího předmětu

Český jazyk je vyučován z větší části v nečleněných třídách. V případě, že se část výuky odehrává v rámci školního tematického projektu, jsou žáci rozděleni podle předem stanoveného klíče. Vyučování předmětu probíhá v kmenové učebně třídy, ve školní knihovně nebo multimediální a počítačové učebně, alespoň jednou za školní rok v městské knihovně nebo v vybraných veřejných budovách (např. pošta, vlakové nádraží apod.). Žáci navštěvují alespoň jedno divadelní představení či jinou kulturní akci spojenou s probíraným obsahem literární výchovy ročně. Během školního roku je zařazována řada třídních projektů. Žáci si osvojené dovednosti a znalosti vyzkouší v činnostech organizovaných pro školu a komunitu rodičů a obce.

Výchovné a vzdělávací strategie

Učitel se při veškerých činnostech cíleně zaměřuje také na rozvíjení a hodnocení klíčových kompetencí žáků.

Strategie vedoucí k rozvoji kompetence k učení

Učitel:

- prostřednictvím vyhledávání podstatných informací z různých typů tištěných a elektronických textů vede žáky k porozumění jejich významu a smyslu;
- motivuje žáky, aby si vedli portfolio četby, tím sledovali pokrok ve svém čtenářství a rozvíjeli svůj pozitivní vztah k literatuře;
- využívá práci s chybou v různých jazykových projevech k tomu, aby si žáci lépe uvědomili, na co se mají při učení zaměřit;
- podněcuje zájem žáků o jazyk a jazykovou kulturu tím, že je motivuje k účasti v jazykových, literárních a recitačních soutěžích i soutěžích, které si uspořádají sami.

Strategie vedoucí k rozvoji kompetence k řešení problémů

Učitel:

- zadáváním vhodných úloh zaměřených na řešení jazykových problémů vede žáky k tomu, aby si zaznamenávali důvody řešení a postup jednotlivých kroků a své záznamy využili při argumentaci a obhajobě řešení;
- cíleně zapojuje žáky do řešení školních projektů (v rámci literární dílny, práce v realizačním týmu školních médií), a to ve všech fázích projektu (plánování, příprava, propagace, realizace a vyhodnocení výsledků); žáky zapojuje tak, aby byly využity co nejvíce jejich individuální dovednosti a schopnosti.

Strategie vedoucí k rozvoji kompetence komunikativní

Učitel:

- navrhuje různé modelové komunikační situace (komunikace se spolužákem, učitelem, ostatními dospělými), a tím vytváří příležitosti pro to, aby žáci volili vzhledem k situaci vhodné verbální i neverbální prostředky;
- vytváří podnětné situace pro to, aby si žáci navzájem sdělovali své zážitky z četby; a tím podporuje zájem žáků o četbu;
- zapojuje žáky podle jejich schopností a zájmů do spolupráce s realizačním týmem školního časopisu a tím je vede k tomu, aby vnímali školní média jako jeden z prostředků komunikace;
- s využitím konkrétních příkladů vhodné a nevhodné komunikace v prostředí sociálních sítí a internetu kultivuje neformální projevy žáků.

Strategie vedoucí k rozvoji kompetence sociální a personální

Učitel:

- zařazováním práce s ICT do výuky vede žáky k bezpečnému užívání internetu a dodržování net-etikety;
- čtenářských zkušeností žáků využívá pro utváření jejich hodnotového systému;
- vytvářením vhodných příležitostí k veřejným vystoupením před spolužáky a rodiči vede žáky k získávání sebedůvěry při vystupování na veřejnosti.

Strategie vedoucí k rozvoji kompetence občanské

Učitel:

- využívá osobní zkušenosti žáků a jejich zkušenosti z četby k přiblížení chování a jednání lidí rozdílných sociálních skupin a odlišných kultur;
- výběrem jazykově a obsahově hodnotných textů vede žáky k pochopení významu českého jazyka jako prvku národní identity.

Strategie vedoucí k rozvoji kompetence pracovní

Učitel:

- zařazováním úkolů různé obtížnosti vede žáky k efektivnímu časovému rozvržení práce.

**1. stupeň
Ročník: první**

OČEKÁVANÉ VÝSTUPY Z RVP ZV	DÍLČÍ VÝSTUPY Žák:	UČIVO	TEMATICKÉ OKRUHY PRŮŘEZOVÉHO TÉMATU	PŘESAHY, VZBY, ROZŠÍŘUJÍCÍ UČIVO, POZNAMKY
JAZYKOVÁ VÝCHOVA				
ČJL-3-2-01	<ul style="list-style-type: none"> rolišuje zvukovou a grafickou podobu slov; rolišuje slovo, slabiku, hlásku; čte a rolišuje dlouhé a krátké samohlásky; pozná větu, píše na konci věty tečku; ve svém mluveném projevu užívá správné tvary podstatných jmen, přídavných jmen a sloves; 	<ul style="list-style-type: none"> Písmena: malá, velká, tiskací a psací Délka samohlásek Opis a přepis slov a vět Kultura mluveného projevu 	OSV - Sociální rozvoj - Komunikace (dovednosti pro sdělování verbální i neverbální)	
ČJL-3-2-05	<ul style="list-style-type: none"> ve svém mluveném projevu užívá správné tvary podstatných jmen, přídavných jmen a sloves; 	<ul style="list-style-type: none"> Kultura mluveného projevu 	OSV - Sociální rozvoj - Komunikace (dovednosti pro sdělování verbální i neverbální)	
KOMUNIKAČNÍ A SLOHOVÁ VÝCHOVA				
ČJL-3-1-01	<ul style="list-style-type: none"> čte nahlas slova, věty a krátké texty; rozpozná nadpis, řádek, odstavec, čánek; rozumí jednoduchým písemným pokynům; adekvátně reaguje na mluvené pokyny (pozdrav, oslovení, prosba, poděkování, omluva, blahopřání); pozdraví, poděkuje, požádá, omluví se; 	<ul style="list-style-type: none"> Věcné čtení Naslouchání: praktické a věcné Věcné čtení Související mluvený projev Technika mluveného projevu: dýchání, výslovnost a nonverbální prostředky 	OSV - Osobnostní rozvoj - Sebezpoznaní a sebepečení (druzí jako zdroj informací o mně)	M: Číslo a početní operace.
ČJL-3-1-02	<ul style="list-style-type: none"> s pomocí učitele aplikuje zásady správného dýchání a mluveného projevu; mluví srozumitelně, pečlivě vyslovuje, opravuje nedbalou nebo nesprávnou výslovnost; v promluvách užívá vhodné verbální prostředky řeči; 	<ul style="list-style-type: none"> Související mluvený projev Technika mluveného projevu: dýchání, výslovnost a nonverbální prostředky 	OSV - Sociální rozvoj - Komunikace (komunikace v různých situacích - zdvořilé vystupování)	
ČJL-3-1-03	<ul style="list-style-type: none"> krátce, souvisle vypráví své zážitky; uvolňuje si ruku, nacvičuje správné držení těla, držení psacího náčiní; udržuje si pracovní a hygienické návyky, včetně prvních návyků psaní na počítači; píše správně tvary písmen a číslic i podle diktátu; kontroluje vlastní písemný projev; orientuje se na klávesnici počítače; 	<ul style="list-style-type: none"> Hygiena psaní Technika psaní 	OSV - Sociální rozvoj - Komunikace (technika řeči, verbální i neverbální sdělování)	M: Číslo a početní operace.
ČJL-3-1-05	<ul style="list-style-type: none"> s pomocí učitele aplikuje zásady správného dýchání a mluveného projevu; 			
ČJL-3-1-04	<ul style="list-style-type: none"> mluví srozumitelně, pečlivě vyslovuje, opravuje nedbalou nebo nesprávnou výslovnost; 			
ČJL-3-1-06	<ul style="list-style-type: none"> v promluvách užívá vhodné verbální prostředky řeči; 			
ČJL-3-1-07	<ul style="list-style-type: none"> krátce, souvisle vypráví své zážitky; 			
ČJL-3-1-08	<ul style="list-style-type: none"> uvolňuje si ruku, nacvičuje správné držení těla, držení psacího náčiní; udržuje si pracovní a hygienické návyky, včetně prvních návyků psaní na počítači; píše správně tvary písmen a číslic i podle diktátu; kontroluje vlastní písemný projev; orientuje se na klávesnici počítače; 	<ul style="list-style-type: none"> Hygiena psaní Technika psaní 		
ČJL-3-1-09	<ul style="list-style-type: none"> píše správně tvary písmen a číslic i podle diktátu; kontroluje vlastní písemný projev; orientuje se na klávesnici počítače; 	<ul style="list-style-type: none"> Technika psaní 		
ČJL-3-1-11	<ul style="list-style-type: none"> seřadí ilustrace podle časové (dějové) posloupnosti; podle obrázkové osnovy vypráví jednoduchý příběh; 	<ul style="list-style-type: none"> Mluvený projev: vypravování, dialog na základě obrazového materiálu 	OSV - Sociální rozvoj - Komunikace (pěstování komunikačních dovedností - dialog)	

LITERÁRNÍ VÝCHOVA	
ČJL-3-3-01	<ul style="list-style-type: none"> • čte literární texty, pozorně naslouchá čtení; • recituje básně, říkadla a rozpočítadla, zpaměti je přednáší;
ČJL-3-3-02	<ul style="list-style-type: none"> • vyjadřuje své pocity z přečteného textu; • rozpozná dobro a zlo v jednání pohádkových postav;
ČJL-3-3-03	<ul style="list-style-type: none"> • odliší jednotlivé literární pojmy;
ČJL-3-3-04	<ul style="list-style-type: none"> • pracuje tvořivě s literárním textem, dramati- zuje jej;

**1. stupeň
Ročník: druhý**

DĚKÁVANÉ VÝSTUPY Z RVP ZV	DÍLČÍ VÝSTUPY Žák:	UČIVO	TEMATICKÉ OKRUHY PRŮŘEZOVÉHO TEMATU	PŘESAHY, VAZBY, ROZŠÍŘUJÍCÍ UČIVO, POZNAMKY
ČJL-3-2-01	<ul style="list-style-type: none"> • rozděluje slova na konci řádků; • seřadí slova v abecedním pořádku podle jejich prvního písmena; • identifikuje a správně píše slova, v nichž dochází ke spodobě znelosti; • označí přízvukovou slabiku ve slově; • správně vyslovuje a píše spojení předložky a ohebných slov; 	<ul style="list-style-type: none"> • Slabika • Abeceda • Spisovná výslovnost • Spodoba znelosti • Slovní přízvuk 		
ČJL-3-2-02	<ul style="list-style-type: none"> • rozpozná slovo významově nadřazené ve skupině slov; • ke skupině slov přiřadí slovo významově nadřazené; • v textu najde slova přibuzná, citově zbarvená a zdobnělná, vytvoří vlastní; • přiřadí správně slova stejného anebo podobného významu a slova významu opačného; • rozpozná a uvede více významů u známých slov; 	<ul style="list-style-type: none"> • Význam slov, slova nadřazená a podřazená, synonyma, antonyma, slova přibuzná, slova citově zbarvená a zdobnělná 		M: Číslo a početní operace. M: Závislosti a vztahy, práce s daty.
ČJL-3-2-08	<ul style="list-style-type: none"> • aplikuje pravidla psaní u, ů a ý po tvrdých a měkkých souhláskách, dě, tě, ně, bě, př, vě, mě mimo morfologický šev, pravopis zdůvodní; • správně píše velká písmena na počátku vět a vlastních jmen osob a zvířat, pravopis zdůvodní; 	<ul style="list-style-type: none"> • Pravopis lexikální • Vlastní jména 		

ČJL-3-2-03	<ul style="list-style-type: none"> rozdílí slova do skupin podle jejich obecného významu (děj, věc, okolnost, vlastnost); rozpozná označení, otázku, výtku, rozkaz, přání; podle komunikačního záměru mluvčího zaznamená správně interpunkci na konci věty; moduluje melodii výpovědi podle svého záměru; v krátké výpovědi opraví chybnou modulaci; 	<ul style="list-style-type: none"> Významové okruhy slov Druhy vět podle komunikačního záměru mluvčího 	OSV - Sociální rozvoj - Mezilidské vztahy (peče o dobré vztahy, chování podporující dobré vztahy)	
ČJL-3-2-07	<ul style="list-style-type: none"> čte nahlas i potichu znění i neznámé jednodušší texty; jednoduše reprodukuje přečtené texty; rozumí písemným nebo ústním pokynům k práci a pobytu ve škole a adekvátně na ně reaguje; rozumí jednoduchým pokynům z různých oblastí života, např. v dopravě, knihovně, divadle; podle konkrétní komunikační situace volí vhodné oslovení a roztočení; vystupuje druhého, naváže na téma zmíněné partnerem; správně dýchá a volí vhodné tempo řeči v přepravěných i nepřipravených školních projevech; v krátkých promluvách v běžných školních a mimoškolních situacích užívá vhodné melodii a tempa řeči, pauz a důrazu; svůj projev doprovází jednoduchými gesty a vhodnou mimikou; píše krátká sdělení podle pokynů učitele; 	<ul style="list-style-type: none"> Čtení s porozuměním Čtení a naslouchání s porozuměním Mluvený projev: základní techniky, pravidla dialogu Mluvený projev: nonverbální prostředky Psaný projev žáka 	OSV - Sociální rozvoj - Komunikace (komunikace v různých situacích, pozdrav, prosba, omluva) OSV - Sociální rozvoj - Komunikace (verbální a neverbální komunikace) MKV - Lidské vztahy (rozvíjení empatie)	
ČJL-3-1-01	<ul style="list-style-type: none"> čte nahlas i potichu znění i neznámé jednodušší texty; jednoduše reprodukuje přečtené texty; rozumí písemným nebo ústním pokynům k práci a pobytu ve škole a adekvátně na ně reaguje; rozumí jednoduchým pokynům z různých oblastí života, např. v dopravě, knihovně, divadle; podle konkrétní komunikační situace volí vhodné oslovení a roztočení; vystupuje druhého, naváže na téma zmíněné partnerem; správně dýchá a volí vhodné tempo řeči v přepravěných i nepřipravených školních projevech; v krátkých promluvách v běžných školních a mimoškolních situacích užívá vhodné melodii a tempa řeči, pauz a důrazu; svůj projev doprovází jednoduchými gesty a vhodnou mimikou; píše krátká sdělení podle pokynů učitele; 	<p style="text-align: center;">KOMUNIKAČNÍ A SLUŠHOVÁ VÝCHOVA</p>		
ČJL-3-1-02	<ul style="list-style-type: none"> čte nahlas i potichu znění i neznámé jednodušší texty; jednoduše reprodukuje přečtené texty; rozumí písemným nebo ústním pokynům k práci a pobytu ve škole a adekvátně na ně reaguje; rozumí jednoduchým pokynům z různých oblastí života, např. v dopravě, knihovně, divadle; podle konkrétní komunikační situace volí vhodné oslovení a roztočení; vystupuje druhého, naváže na téma zmíněné partnerem; správně dýchá a volí vhodné tempo řeči v přepravěných i nepřipravených školních projevech; v krátkých promluvách v běžných školních a mimoškolních situacích užívá vhodné melodii a tempa řeči, pauz a důrazu; svůj projev doprovází jednoduchými gesty a vhodnou mimikou; píše krátká sdělení podle pokynů učitele; 	<ul style="list-style-type: none"> Čtení s porozuměním Čtení a naslouchání s porozuměním Mluvený projev: základní techniky, pravidla dialogu Mluvený projev: nonverbální prostředky Psaný projev žáka 		
ČJL-3-1-03	<ul style="list-style-type: none"> čte nahlas i potichu znění i neznámé jednodušší texty; jednoduše reprodukuje přečtené texty; rozumí písemným nebo ústním pokynům k práci a pobytu ve škole a adekvátně na ně reaguje; rozumí jednoduchým pokynům z různých oblastí života, např. v dopravě, knihovně, divadle; podle konkrétní komunikační situace volí vhodné oslovení a roztočení; vystupuje druhého, naváže na téma zmíněné partnerem; správně dýchá a volí vhodné tempo řeči v přepravěných i nepřipravených školních projevech; v krátkých promluvách v běžných školních a mimoškolních situacích užívá vhodné melodii a tempa řeči, pauz a důrazu; svůj projev doprovází jednoduchými gesty a vhodnou mimikou; píše krátká sdělení podle pokynů učitele; 	<ul style="list-style-type: none"> Čtení s porozuměním Čtení a naslouchání s porozuměním Mluvený projev: základní techniky, pravidla dialogu Mluvený projev: nonverbální prostředky Psaný projev žáka 		
ČJL-3-1-05	<ul style="list-style-type: none"> čte nahlas i potichu znění i neznámé jednodušší texty; jednoduše reprodukuje přečtené texty; rozumí písemným nebo ústním pokynům k práci a pobytu ve škole a adekvátně na ně reaguje; rozumí jednoduchým pokynům z různých oblastí života, např. v dopravě, knihovně, divadle; podle konkrétní komunikační situace volí vhodné oslovení a roztočení; vystupuje druhého, naváže na téma zmíněné partnerem; správně dýchá a volí vhodné tempo řeči v přepravěných i nepřipravených školních projevech; v krátkých promluvách v běžných školních a mimoškolních situacích užívá vhodné melodii a tempa řeči, pauz a důrazu; svůj projev doprovází jednoduchými gesty a vhodnou mimikou; píše krátká sdělení podle pokynů učitele; 	<ul style="list-style-type: none"> Čtení s porozuměním Čtení a naslouchání s porozuměním Mluvený projev: základní techniky, pravidla dialogu Mluvený projev: nonverbální prostředky Psaný projev žáka 		
ČJL-3-1-06	<ul style="list-style-type: none"> čte nahlas i potichu znění i neznámé jednodušší texty; jednoduše reprodukuje přečtené texty; rozumí písemným nebo ústním pokynům k práci a pobytu ve škole a adekvátně na ně reaguje; rozumí jednoduchým pokynům z různých oblastí života, např. v dopravě, knihovně, divadle; podle konkrétní komunikační situace volí vhodné oslovení a roztočení; vystupuje druhého, naváže na téma zmíněné partnerem; správně dýchá a volí vhodné tempo řeči v přepravěných i nepřipravených školních projevech; v krátkých promluvách v běžných školních a mimoškolních situacích užívá vhodné melodii a tempa řeči, pauz a důrazu; svůj projev doprovází jednoduchými gesty a vhodnou mimikou; píše krátká sdělení podle pokynů učitele; 	<ul style="list-style-type: none"> Čtení s porozuměním Čtení a naslouchání s porozuměním Mluvený projev: základní techniky, pravidla dialogu Mluvený projev: nonverbální prostředky Psaný projev žáka 		
ČJL-3-1-10	<ul style="list-style-type: none"> čte nahlas i potichu znění i neznámé jednodušší texty; jednoduše reprodukuje přečtené texty; rozumí písemným nebo ústním pokynům k práci a pobytu ve škole a adekvátně na ně reaguje; rozumí jednoduchým pokynům z různých oblastí života, např. v dopravě, knihovně, divadle; podle konkrétní komunikační situace volí vhodné oslovení a roztočení; vystupuje druhého, naváže na téma zmíněné partnerem; správně dýchá a volí vhodné tempo řeči v přepravěných i nepřipravených školních projevech; v krátkých promluvách v běžných školních a mimoškolních situacích užívá vhodné melodii a tempa řeči, pauz a důrazu; svůj projev doprovází jednoduchými gesty a vhodnou mimikou; píše krátká sdělení podle pokynů učitele; 	<ul style="list-style-type: none"> Čtení s porozuměním Čtení a naslouchání s porozuměním Mluvený projev: základní techniky, pravidla dialogu Mluvený projev: nonverbální prostředky Psaný projev žáka 		
ČJL-3-3-01	<ul style="list-style-type: none"> při četbě nebo přednesu literárního textu správně vyslovuje, vhodné fráze a užívá správné tempo a melodii řeči; stručně reprodukuje obsah krátkého literárního textu; vyládčí počty z přečteného literárního textu mluvenou formou nebo jednoduchými vývarnými technikami, např. komiksem, obrázkem; odliší vyjadřování v próze a ve verších; rozumí základním literárním pojmům; vymyslí závěr jednoduchého příběhu; zaznamená klíčová místa jednoduchého literárního textu formou obrázku. 	<p style="text-align: center;">LITERÁRNÍ VÝCHOVA</p> <ul style="list-style-type: none"> Krásná literatura Poslech literárních textů Přednes literárních textů Reprodukce textu Počátky interpretace literatury Literární druhy a žánry: poezie, próza, báseň, pohádka, hádanka, rozpočítadlo, říkanka Literární pojmy: spisovatel, básník, čtenář, divadelní představení, herec, režisér Čtení s porozuměním 	<ul style="list-style-type: none"> MKV - Kulturní diference (jedinečnost každého člověka a jeho individuální zvláštnosti) EV - Vztah člověka k prostředí (náš životní styl) VMECS - Evropa a svět nás zajímá (život dětí v jiných zemích) 	Rozšiřující učivo: - psaní na počítači
ČJL-3-3-02	<ul style="list-style-type: none"> při četbě nebo přednesu literárního textu správně vyslovuje, vhodné fráze a užívá správné tempo a melodii řeči; stručně reprodukuje obsah krátkého literárního textu; vyládčí počty z přečteného literárního textu mluvenou formou nebo jednoduchými vývarnými technikami, např. komiksem, obrázkem; odliší vyjadřování v próze a ve verších; rozumí základním literárním pojmům; vymyslí závěr jednoduchého příběhu; zaznamená klíčová místa jednoduchého literárního textu formou obrázku. 	<p style="text-align: center;">LITERÁRNÍ VÝCHOVA</p> <ul style="list-style-type: none"> Krásná literatura Poslech literárních textů Přednes literárních textů Reprodukce textu Počátky interpretace literatury Literární druhy a žánry: poezie, próza, báseň, pohádka, hádanka, rozpočítadlo, říkanka Literární pojmy: spisovatel, básník, čtenář, divadelní představení, herec, režisér Čtení s porozuměním 	<ul style="list-style-type: none"> MKV - Kulturní diference (jedinečnost každého člověka a jeho individuální zvláštnosti) EV - Vztah člověka k prostředí (náš životní styl) VMECS - Evropa a svět nás zajímá (život dětí v jiných zemích) 	
ČJL-3-3-03	<ul style="list-style-type: none"> při četbě nebo přednesu literárního textu správně vyslovuje, vhodné fráze a užívá správné tempo a melodii řeči; stručně reprodukuje obsah krátkého literárního textu; vyládčí počty z přečteného literárního textu mluvenou formou nebo jednoduchými vývarnými technikami, např. komiksem, obrázkem; odliší vyjadřování v próze a ve verších; rozumí základním literárním pojmům; vymyslí závěr jednoduchého příběhu; zaznamená klíčová místa jednoduchého literárního textu formou obrázku. 	<p style="text-align: center;">LITERÁRNÍ VÝCHOVA</p> <ul style="list-style-type: none"> Krásná literatura Poslech literárních textů Přednes literárních textů Reprodukce textu Počátky interpretace literatury Literární druhy a žánry: poezie, próza, báseň, pohádka, hádanka, rozpočítadlo, říkanka Literární pojmy: spisovatel, básník, čtenář, divadelní představení, herec, režisér Čtení s porozuměním 	<ul style="list-style-type: none"> MKV - Kulturní diference (jedinečnost každého člověka a jeho individuální zvláštnosti) EV - Vztah člověka k prostředí (náš životní styl) VMECS - Evropa a svět nás zajímá (život dětí v jiných zemích) 	
ČJL-3-3-04	<ul style="list-style-type: none"> při četbě nebo přednesu literárního textu správně vyslovuje, vhodné fráze a užívá správné tempo a melodii řeči; stručně reprodukuje obsah krátkého literárního textu; vyládčí počty z přečteného literárního textu mluvenou formou nebo jednoduchými vývarnými technikami, např. komiksem, obrázkem; odliší vyjadřování v próze a ve verších; rozumí základním literárním pojmům; vymyslí závěr jednoduchého příběhu; zaznamená klíčová místa jednoduchého literárního textu formou obrázku. 	<p style="text-align: center;">LITERÁRNÍ VÝCHOVA</p> <ul style="list-style-type: none"> Krásná literatura Poslech literárních textů Přednes literárních textů Reprodukce textu Počátky interpretace literatury Literární druhy a žánry: poezie, próza, báseň, pohádka, hádanka, rozpočítadlo, říkanka Literární pojmy: spisovatel, básník, čtenář, divadelní představení, herec, režisér Čtení s porozuměním 	<ul style="list-style-type: none"> MKV - Kulturní diference (jedinečnost každého člověka a jeho individuální zvláštnosti) EV - Vztah člověka k prostředí (náš životní styl) VMECS - Evropa a svět nás zajímá (život dětí v jiných zemích) 	

			UCIVO	TEMATICKÉ OKRUHY PRŮŘEZOVÉHO TEMATU	PŘESAHY, VAZBY, ROZŠÍŘUJÍCÍ UCIVO, POZNAMKY
1. stupeň Ročník: třetí					
OČEKÁVANÉ VÝSTUPY Z RVP ZV					
JAZYKOVÁ VÝCHOVA					
ČJL-3-2-08	<ul style="list-style-type: none"> ořazuje a správně píše lvy po obojetných souhláskách ve vyjmenovaných slovech; správně píše vlastní jména vybraných států, ulic, zeměpisných názvů; rozezná slovo ohebné a slovo neohebné; v základním tvaru rozliší všechny ohebné slovní druhy; spojuje krátká věty do souvětí a užívá k tomu vhodné spojovací výrazy; obmění spojovací prostředky podle potřeby svého projevu nebo podle zadání učitele; 	<ul style="list-style-type: none"> Pravopis: vyjmenovaná slova, velká písmena 			
ČJL-3-2-04	<ul style="list-style-type: none"> rozezná slovo ohebné a slovo neohebné; v základním tvaru rozliší všechny ohebné slovní druhy; 	<ul style="list-style-type: none"> Tvarosloví: slova ohebná a neohebná, slovní druhy 			M: Číslo a početní operace.
ČJL-3-2-06	<ul style="list-style-type: none"> spojuje krátká věty do souvětí a užívá k tomu vhodné spojovací výrazy; obmění spojovací prostředky podle potřeby svého projevu nebo podle zadání učitele; 	<ul style="list-style-type: none"> Spojovací věť Spojovací prostředky: spojky, vztažná jména, příslovce 			Rozšiřující učivo: - vyhledává významové souvislosti mezi slovy ve větě
KOMUNIKAČNÍ A SLOHOVÁ VÝCHOVA					
ČJL-3-1-01	<ul style="list-style-type: none"> čte plynule s porozuměním texty přiměřeného rozsahu a náročnosti; vyhledá informace v encyklopediích a slovnících pro děti; při čtení vhodně užívá nonverbální prostředky; reprodukuje obsah textu; doplní text o chybějící část, dovypráví jej, vymyslí název úryvku textu; 	<ul style="list-style-type: none"> Čtení s porozuměním, tvořivá práce s textem 		MV - Interpretace vztahu mediálních sdělení a reality (různé typy sdělení, jejich rozlišování)	M: Číslo a početní operace.
ČJL-3-1-02	<ul style="list-style-type: none"> aktivně se podílí na sestavování jednoduchých pravidel a pokynů pro různé situace ve škole; 	<ul style="list-style-type: none"> Naslouchání a čtení s porozuměním 		OSV - Sociální rozvoj - Komunikace (komunikace v různých situacích)	
ČJL-3-1-03	<ul style="list-style-type: none"> dodrží vhodnou vzdálenost k partnerovi, udrží s ním oční kontakt; rozovor bezdůvodně nepřerušuje nebo požádá o přerušeni a uvede důvod; 	<ul style="list-style-type: none"> Mluvený projev, dialog, verbální a nonverbální prostředky komunikace 		OSV - Sociální rozvoj - Komunikace (dialog a jeho pravidla)	AI: Pravidla komunikace.
ČJL-3-1-06	<ul style="list-style-type: none"> naslouchá mluvenému projevu spolužáka a uvědomuje si jeho nonverbální prostředky; odhalí výraznější chyby v mluveném projevu, upozorní na ně a pomůže s jejich opravováním; 				M: Číslo a početní operace.
ČJL-3-1-07	<ul style="list-style-type: none"> v jednoduchém projevu dbá na to, aby byl gramaticky a věcně správný; opravi chyby v samostatném vypravování spolužáka; 	<ul style="list-style-type: none"> Mluvený projev; kultivace mluveného projevu žáka 		MV - Tvorba mediálního sdělení (tvorba vhodných sdělení pro školní média)	Rozšiřující učivo: - beseda o zhlédnutém divadelním představení

ČJL-3-1-10	<ul style="list-style-type: none"> sestaví osnovu a podle ní píše krátké texty; v písemném projevu užívá vhodné jazykové prostředky, grafické symboly a interpunkci a při tom aplikuje znalosti osvojené v jazykové výchově; 	<ul style="list-style-type: none"> Psaný projev: vypravování, popis, inzerát, pozdrav, dopis, základy elektronické komunikace (sms, e-mail, chat), grafické symboly Rozvoj slovní zásoby 		
LITERÁRNÍ VÝCHOVA				
ČJL-3-3-02	<ul style="list-style-type: none"> ústně i písemně vyjadřuje své pocity z přečteného textu; 	<ul style="list-style-type: none"> Zážitkové čtení a naslouchání Reprodukce literárního textu Tvořivé činnosti s literárním textem 		Rozšiřující učivo: - komiks - příprava představení - výstavka prací
ČJL-3-3-04	<ul style="list-style-type: none"> podle svých schopností ztvární obsah textu jednoduchými obrázky, jednoduchým komiksem, dramatičtější či hudebním doprovodem; 		MKV - Mezilidské vztahy (předsudky a stereotypy)	
ČJL-3-3-03	<ul style="list-style-type: none"> rozdělí poezii a prózu; pozná a charakterizuje pohádku, příběh s dětským a zvířecím hrdinou, bajku; uvědomí nejznámější autory a ilustrátory knih pro děti. 	<ul style="list-style-type: none"> Literární pojmy: verš, rým, pohádka Detická literatura 	VMEGS - Jsme Evropané (kořeny a zdroje evropské civilizace)	Rozšiřující učivo: - debata o vlastní četbě - čtenářský kroužek - čtenářská beseda

**1. stupeň
Ročník: čtvrtý**

ČEKÁVANÉ VÝSTUPY Z RVP ZV	DÍLČÍ VÝSTUPY Žák:	UČIVO	TEMATICKÉ OKRUHY PRŮŘEZOVÉHO TEMATU	PŘESAHY, VZBY, ROZŠÍŘUJÍCÍ UČIVO, POZNAMKY
ČJL-5-2-01	<ul style="list-style-type: none"> vyhledá a vhodně použije slova stejného nebo podobného významu; 	<ul style="list-style-type: none"> Význam slova: synonyma, vícevýznamová slova 		M: Číslo a početní operace.
ČJL-5-2-02	<ul style="list-style-type: none"> v jednoduchých případech rozliší kořen slova, část předponovou a příponovou; podle instrukcí učitele graficky zaznamená stavbu slova; rozpozná a správně napíše předponu a předložku, zvládá jejich pravopis; 	<ul style="list-style-type: none"> Stavba slova: kořen, předpona a část příponová 		
ČJL-5-2-03	<ul style="list-style-type: none"> vyhledá v neznámém textu pinovýznamová slova a určí jejich slovní druh; ohledně slovní druhy užívá ve správném tvaru; 	<ul style="list-style-type: none"> Tvarosloví: slovní druhy pinovýznamových slov, spisovné a nespisovné tvary jmen, zájmen a sloves 		M: Číslo a početní operace. Al: Slovní druhy.
ČJL-5-2-04	<ul style="list-style-type: none"> vhodně užívá koncovky spisovné a nespisovné s ohledem na komunikační situaci; určí nespisovné tvary u českých slov; označí různé komunikační situace, při nichž je vhodné užívat spisovných tvarů slov; 		OSV - Sociální rozvoj - Komunikace (komunikace v různých situacích)	
ČJL-5-2-05	<ul style="list-style-type: none"> ve dvojitěné větě vyhledá základní skladební dvojici; ve větách s nevyjádřeným podmětem tvoří základní skladební dvojici za pomoci příslušných osobních zájmen; 	<ul style="list-style-type: none"> Skladba: základní větné členy, nevyjádřený podmět, souvětí souřadné a podřadné Spojovací výrazy 		

Příloha zpracování učebních osnov

II. ČJL-7

Únor 2011

ČJL-5-2-07	<ul style="list-style-type: none"> ve svém projevu užívá vhodných spojovacích výrazů a obměňuje je dle pokynů učitele; píše správně i/y ve vyjmenovaných slovech a slovech s nimi příbuzných; 	<ul style="list-style-type: none"> Pravopis lexikální 	M: Číslo a početní operace.
ČJL-5-2-08	<ul style="list-style-type: none"> sdílí s ostatními čtenáři své pochopení textu a své prožitky; v krátkém odstávci nalezne klíčová slova a obsahové jádro sdělení, svůj výběr zdůvodní; vyptá se z textu požadované informace; vyhledá v textu informace, které jej zaujmou nebo o nichž se chce více dozvědět; 	<ul style="list-style-type: none"> Pravopis lexikální 	M: Číslo a početní operace.
ČJL-5-1-01	<ul style="list-style-type: none"> doplní neúplný text; sestaví souvislé vypravování a popis (podle pravidel časové a příčinné souvislosti); 	KOMUNIKAČNÍ A SLOHOVÁ VÝCHOVA	
ČJL-5-1-02	<ul style="list-style-type: none"> reprodukuje obsah slyšeného projevu, vybere z něj podstatné informace a zapamatuje si je; zaznamená si data a informace, s nimiž chce v budoucnosti dále pracovat; 	<ul style="list-style-type: none"> Čtení a naslouchání s porozuměním a věcné čtení Osnova textu Výpisky Vypravování Popis 	M: Číslo a početní operace. M: Neradliční aplikační úlohy a problémy. MV - Kritické čtení a vnímání mediálního sdělení (hledání rozdílu mezi informativním a zábavním sdělením) MKV - Multikulturalita (vyprávění o setkání s projevy odlišných kultur - podle osobních zkušeností nebo četby)
ČJL-5-1-03	<ul style="list-style-type: none"> dodržuje pravidla komunikace v různých prostředích a pravidla bezpečnosti na internetu; vhodně se zapojuje do rozhovoru, udržuje a ukončí jej; 	<ul style="list-style-type: none"> Mluvená komunikace: nonverbální prostředky, dialog, spisovná výslovnost Elektronická komunikace: chat, sociální sítě, telefon 	M: Číslo a početní operace. Rozšiřující učivo: - porovnání informací ze dvou zdrojů
ČJL-5-1-04	<ul style="list-style-type: none"> postihne významné rozdíly mezi spisovnou a nespisovnou výslovností; rozhodne, zda je úkázka textu vhodná pro určitou situaci (s ohledem na spisovnost projevu); 	<ul style="list-style-type: none"> OSV - Sociální rozvoj - Komunikace (pravidla komunikace s ohledem na prostředí a adresáta) 	M: Číslo a početní operace. Rozšiřující učivo: - porovnání informací ze dvou zdrojů
ČJL-5-1-05	<ul style="list-style-type: none"> dle komunikačního záměru vědomě moduluje a intonuje promluvu, užívá vhodné tempa a pauzy řeči; promluvu upraví podle změněného záměru; 	<ul style="list-style-type: none"> OSV - Morální rozvoj - Hodnoty, postoje, praktická etika (dodržování společenských norem a pravidel slušnosti v písemném projevu) 	M: Číslo a početní operace.
ČJL-5-1-06	<ul style="list-style-type: none"> sestaví osnovu vypravování, než začne psát souvislý text; tvorí nadpisy, člení text na odstavce; v souvislém textu zachovává časovou a příčinnou souvislost; podle osnovy vypraví krátký příběh, užívá vhodný jazyk; 	<ul style="list-style-type: none"> Vypravování Popis 	
ČJL-5-1-07	<ul style="list-style-type: none"> sestaví osnovu vypravování, než začne psát souvislý text; tvorí nadpisy, člení text na odstavce; v souvislém textu zachovává časovou a příčinnou souvislost; podle osnovy vypraví krátký příběh, užívá vhodný jazyk; 	<ul style="list-style-type: none"> Písemný projev: dopis, blahopřání, vzkaz, zpráva, oznámení, inzerát, dotazník 	M: Číslo a početní operace.
ČJL-5-1-08	<ul style="list-style-type: none"> sestaví osnovu vypravování, než začne psát souvislý text; tvorí nadpisy, člení text na odstavce; v souvislém textu zachovává časovou a příčinnou souvislost; podle osnovy vypraví krátký příběh, užívá vhodný jazyk; 	<ul style="list-style-type: none"> Vypravování Popis 	
ČJL-5-1-09	<ul style="list-style-type: none"> sestaví osnovu vypravování, než začne psát souvislý text; tvorí nadpisy, člení text na odstavce; v souvislém textu zachovává časovou a příčinnou souvislost; podle osnovy vypraví krátký příběh, užívá vhodný jazyk; 	<ul style="list-style-type: none"> Vypravování Popis 	
ČJL-5-1-10	<ul style="list-style-type: none"> sestaví osnovu vypravování, než začne psát souvislý text; tvorí nadpisy, člení text na odstavce; v souvislém textu zachovává časovou a příčinnou souvislost; podle osnovy vypraví krátký příběh, užívá vhodný jazyk; 	<ul style="list-style-type: none"> Vypravování Popis 	

ČJL-5-1-06	<ul style="list-style-type: none"> popíše svůj pokoj, členy rodiny, jednoduchý pracovní postup; za pomoci učitele rozpoznává v mediálních produktech (zejména v reklamě) některé manipulační záměry a techniky a diskutuje o nich; 	<ul style="list-style-type: none"> Věcné naslouchání a čtení 	MV - Vnímání autora mediálních sdělení (postoje a názory autora mediálního sdělení)
LITERÁRNÍ VÝCHOVA			
ČJL-5-3-01	<ul style="list-style-type: none"> sdělí své dojmy z přečteného literárního textu, argumentuje s oporou jeho konkrétní části; své dojmy vyjádří písemně i ústně; označí v krátkém odstavci literárního textu nejdůležitější část, svůj výběr zdůvodní; vyíše z textu informace dle zadání učitele; vyíše z textu informace, které jej zaujmou, formuluje otázky vyplývající z textu; přednáší a volně reprodukuje text; tvorí vlastní text na dané či vlastní téma; roliší poezii, prózu, drama; odliší umělecký text od neuměleckého. 	<ul style="list-style-type: none"> Zážitkové čtení Interpretace literárního díla 	
ČJL-5-3-02	<ul style="list-style-type: none"> přednáší a volně reprodukuje text; tvorí vlastní text na dané či vlastní téma; roliší poezii, prózu, drama; odliší umělecký text od neuměleckého. 	<ul style="list-style-type: none"> Tvořivé činnosti s literárním textem 	
ČJL-5-3-03	<ul style="list-style-type: none"> přednáší a volně reprodukuje text; tvorí vlastní text na dané či vlastní téma; roliší poezii, prózu, drama; odliší umělecký text od neuměleckého. 	<ul style="list-style-type: none"> Literární pojmy, druhy a žánry, literatura neumělecká 	

**1. stupeň
Ročník: pátý**

OČEKÁVANÉ VÝSTUPY Z RVP ZV	DÍLČÍ VÝSTUPY Žák:	UČIVO	TEMATIKÉ OKRUHY PRŮŘEZOVÉHO TEMATU	PŘESAHY, VÁZBY, ROZŠÍŘUJÍCÍ UČIVO, POZNÁMKY
ČJL-5-2-01	<ul style="list-style-type: none"> najde v textu větu, která obsahuje slovo vícevýznamové; 	<ul style="list-style-type: none"> Význam slov: slovo vícevýznamové 		
ČJL-5-2-02	<ul style="list-style-type: none"> určí v běžných a jednoduchých slovesech kořen, předponu a část příponovou a koncovku; uvede slova příbuzná k českým slovům; určí příklady slov odvozených stejnou příponou či předponou; graficky označí ve slovesech kořen, slovoslovný základ, předponu a příponovou část; 	<ul style="list-style-type: none"> Slovo tvorbou: odvozování slov, slovoslovný základ Stavba slova: kořen slova, příbuznost slov 		
ČJL-5-2-03	<ul style="list-style-type: none"> určí pád, číslo, vzor a rod podstatných jmen; určí mluvnické kategorie slovesa - osobu, číslo, způsob, čas; vyhledá složené tvary slovesa; určí druh a vzor přídavných jmen; píše správně koncovky podstatných jmen a přídavných jmen měkkých a tvrdých; rozpoznává neohrabné slovní druhy (s výjimkou částic); správně píše předložku s/; 	<ul style="list-style-type: none"> Tvarosloví: vzory podstatných jmen, přídavných jmen tvrdých a měkkých, způsob slovesa, složené slovesné tvary v činném rodu, předložky, spojky Pravopis morfoloický 		M: Číslo a početní operace.

ČJL-5-2-05	<ul style="list-style-type: none"> označí základ podmětu a základ přísudku dvojičenné věty; na nevyjádřený podmět odkáže odpovídajícím osobním zájmenem; 	<ul style="list-style-type: none"> Skladba: základní větné členy, větný základ, podmět vyjádřený a nevyjádřený 	Rozšiřující učivo: - valence - věrný vzorec (minimální věta)
ČJL-5-2-06	<ul style="list-style-type: none"> pozná souvětí; spojí věty, oddělí věty v souvětí čárkou nebo vhodným spojovacím výrazem; 	<ul style="list-style-type: none"> Skladba: věta jednoduchá a souvětí 	
ČJL-5-2-07	<ul style="list-style-type: none"> upraví spojení vět v souvětí dle zadání, užije správný spojovací výraz; 	<ul style="list-style-type: none"> Pravopis syntaktický 	
ČJL-5-2-09	<ul style="list-style-type: none"> píše správně I/ý v koncovkách přičestí minulého (činného) ve shodě přísudku s podmětem v základních případech; 		
KOMUNIKAČNÍ A SLOHOVÁ VÝCHOVA			
ČJL-5-1-01	<ul style="list-style-type: none"> vymyslí název úryvku textu; rozhodne, zda je možno dozvědět se z textu danou informaci; z přečteného textu vyvozuje závěry; sdílí s ostatními čtenáři své pochopení textu a své prožitky; 	<ul style="list-style-type: none"> Čtení s porozuměním 	<p>M: Číslo a početní operace. Rozšiřující učivo: - autorský záměr - diskuse o porozumění textu</p>
ČJL-5-1-02	<ul style="list-style-type: none"> rozhodne, které informace v textu jsou nepodstatné pro jeho smysl; porovná informace ze dvou zdrojů; 	<ul style="list-style-type: none"> Poznámky a výpisky 	<p>M: Netradiční aplikační dílohy a problémy.</p>
ČJL-5-1-03	<ul style="list-style-type: none"> doplní neúplné sdělení; opraví neúplné sdělení jiného žáka; zprá se na podrobnosti slyšeného projevu; 	<ul style="list-style-type: none"> Celistvost a soudržnost textu 	
ČJL-5-1-06	<ul style="list-style-type: none"> při skupinové práci najde v reklamě nebo inzerci autorovu manipulaci, společný názor zdůvodní a obhajuje; 	<ul style="list-style-type: none"> Čtení a naslouchání s porozuměním 	<p>Rozšiřující učivo: - tvořivá práce s reklamou - interpretace</p>
ČJL-5-1-08	<ul style="list-style-type: none"> najde ukázkou nespisovných jazykových prostředků v literárním textu, diskutuje o vhodnosti jejich užití a o důvodu autora, proč tyto prostředky užil; rozpozná vhodnost použití spisovné či nespisovné výslovnosti dle situace; vhodně užívá spisovnou a nespisovnou výslovnost dle komunikační situace; 	<ul style="list-style-type: none"> Literární dialog: přímá řeč, věty uvozovací, běžná komunikace 	<p>Rozšiřující učivo: - komunikace žáků s použitím ICT</p>
ČJL-5-1-09	<ul style="list-style-type: none"> správně aplikuje osvojené gramatické a stylistické vědomosti a dovednosti při tvorbě vlastního textu; 	<ul style="list-style-type: none"> Slohové útvary: vypravování, popis děje, popis pracovního postupu, inzerát, zpráva, oznámení, pozvánka, vzkaz 	
ČJL-5-1-10	<ul style="list-style-type: none"> zdůvodní význam osnovy; na základě osnovy vypraví příběh nebo popisuje postup práce; 		<p>A): Osnova.</p>

LITERÁRNÍ VYCHOVA				
ČJL-5-3-02	<ul style="list-style-type: none"> napiše pohádku, povídku, bajku, dotvoří ji obrázky; ohodnotí vlastní text a diskutuje o něm; odliší jednoduché literární, publicistické a populárně naučné texty a svou klasifikací zdůvodní; 	<ul style="list-style-type: none"> Tvořivé činnosti s literárními textem 	Rozšiřující učivo: - úvod do kritického čtení	
ČJL-5-3-03	<ul style="list-style-type: none"> charakterizuje základní žánry literatury pro děti; pozná v textu zvláštní či zvláštně užitě jazykové prostředky jazyka, za pomoci učitele vysvětlí, proč je autor užil, popíše, jak na něj působí; uvazuje o funkci verše, rýmu a rytmu poezie v konkrétním textu; popíše svými slovy kompozici povídky. 	<ul style="list-style-type: none"> Základní literární pojmy: literatura umělecká a věcná Literární žánry: pohádka, povídka, bajka, lyrická básně Slohové útvary: pohádka, povídka, bajka, lyrická básně Populárně naučné texty: encyklopedie, slovník 	<p>VMEGS - Evropa a svět nás zajímá (zvyky a tradice národů)</p> <p>EV - Lidské aktivity a problémy životního prostředí (změny v krajině město domova způsobené lidskou činností)</p>	Rozšiřující učivo: - úvod do kritického čtení
ČJL-5-3-04	<ul style="list-style-type: none"> charakterizuje základní žánry literatury pro děti; pozná v textu zvláštní či zvláštně užitě jazykové prostředky jazyka, za pomoci učitele vysvětlí, proč je autor užil, popíše, jak na něj působí; uvazuje o funkci verše, rýmu a rytmu poezie v konkrétním textu; popíše svými slovy kompozici povídky. 	<ul style="list-style-type: none"> Základní literární pojmy: literatura umělecká a věcná Literární žánry: pohádka, povídka, bajka, lyrická básně Slohové útvary: pohádka, povídka, bajka, lyrická básně Populárně naučné texty: encyklopedie, slovník 	<p>VMEGS – Jsme Evropané (kořeny a zdroje evropské civilizace); Objevujeme Evropu a svět (poznávání života a zájmu dětí v různých zemích světa)</p>	Rozšiřující učivo: - beseda o knihách a četbě

2 HISTORIE VÝUKY JAZYKA-UČEBNICE

V současnosti jsou pro výuku českého jazyka na školách směrodatné směrnice RVP. Celkově je výuka jazyka, jakožto i jiných předmětů, závislá na souborech principů, cílů, úkolů, obsahů a metod vyučování. Každá koncepce je podmíněna historicky (společnost, věda, politika, atd.).

Počátky výuky můžeme hledat ve středověku, konkrétněji ve 13. století. Učilo se především v chrámech, klášterech či farách. Existovaly však i školy městské, kde se vyučovalo čtení a psaní, nebo vyšší stupeň, který obsahoval výuku latiny.. Školství dosáhlo pochopitelně rozmachu v době, kdy vznikla Karlova univerzita v Praze. Období humanismu a reformace bylo bohaté na rozkvět mateřského jazyka.. Ten se pěstoval v bratrských školách. Už Jan Amos Komenský tvrdil, že člověk potřebuje dokonale ovládat mateřštinu, aby mohl posléze rozvíjet jiný jazyk. Naopak třicetiletá válka způsobila úpadek vzdělanosti, školství. Na konci 18. století probíhala výuka podle příručky Matěje Steyera zvané *Žáček* (*Výborně dobrý způsob, jak se má dobře po česku psátí nebo tisknouti*, z r. 1668).¹²

I přes fakt, že během vlády Marie Terezie a Josefa II, byla v absolutisticky vedeném státě upřednostňována němčina, čeština se také zachovala, neboť šlechta uznala, že na úřadech musí být i lidé, kteří budou ovládat i rodnou řeč.

"Součástí reformy osvícenských panovníků byla školská reforma z r. 1774 (povinná šestiletá školní docházka; zřízení škol triviálních, hlavních a normálních, přičemž na triviálních školách se učilo česky; zajištění učitelského vzdělání). Tuto reformu navrhl J.I.Felbiger, autor knihy Methodenbuch (Knihy metodní), základní příručky i pro jazykové vyučování.

¹² Jezuita Matěj Štajer (1630–1692, v latinských autografech doloženo *Steyer* i *Stejer*, v českém tisku postily *Štajer* (tak i *Knihopis*), *LEXIKON 2008* má heslo *Šteyer*) se zapsal do dějin českého mluvnictví dvakrát. Jednak byl editorem mluvnice svého řádového kolegy Jana Drachovia (*DrachGram1660*), jednak vydal sám příručku nadepsanou *Výborně dobrý způsob...*, běžně označovanou *Žáček*. Ani v jednom případě svou práci nepodepsal jménem, obě mluvnice vyšly anonymně. *Žáček* je česky psaný dialog mezi mistrem a žákem o českém pravopise (v jistém rozsahu i o tvarosloví), vtipně a pomocí názorných příkladů, přísloví a rčení traktující jednotlivá úskalí dobového pravopisu češtiny. Primárním cílem příručky — kromě pomoci autorům, skutečným „žáčkům“ a tiskařům — nejspíš bylo přesvědčit písaře, aby si osvojovali pravopis tisků. Vliv Štajerových jazykových zvyklostí ještě zesílil poté, co se stal editorem později opakovaně přetiskované postily, editorem kancionálu a spolupřekladačem novozákonní i starozákonní části *Svatováclavské bible* (1677–1715). Byl tak prakticky nejvlivnějším z jazykových reflektorů českého 17. století. Vokabulář webový. Matěj Václav Štajer. [cit.2013-10-6]. Dostupné na [www:>http://vokabular.ujc.cas.cz/modules/mluvnice/digitalni-kopie-info/StajerZpusob1668](http://vokabular.ujc.cas.cz/modules/mluvnice/digitalni-kopie-info/StajerZpusob1668)>.

Český překlad byl zároveň adaptací na naše jazykové poměry. Cílem vyučování bylo ovládnout čtení a psaní - zdůrazňoval se psaný projev. Na základě toho - jak se domnívá J. Jelínek - byl u nás sloh chápán po celá dlouhá desetiletí jen jako záležitost psané formy jazyka."¹³

2.1 Současné pojetí výuky

Cílem výuky jazyků všeobecně je dosažení dovednosti komunikovat jak verbálně, tak i neverbálně, zaměřeni na vytváření jazykové kompetence (jazykové, prajazykové a extrajazykové). Důraz je kladen na zvýraznění sémanticko-funkčního principu (uplatnění jazykových prostředků přímo v komunikačních situacích). Vhodnou a žáky oblíbenou metodou, kterou lze dosáhnout pozitivních výsledků, spolu s motivací, je tzv. problémová metoda (je zaměřena na přímé činnostní formy žáků - vytváření časopisů, účast na soutěžích, vytváření soutěží a různých jazykových her pro spolužáky, atd.). Komunikační zaměření výuky musí být systematické a promyšlené. Nelze jej provádět, pokud by vyučující vypustil jakoukoli složku, protože celek je důležitý k pochopení jednotlivých částí. (Žákům by se dal princip výuky vysvětlit přirovnáním ke stavbě domu. Dům se skládá z několika pater, má své stavební prvky, materiál. Jedno bez druhého by nemohlo existovat.)¹⁴

"Např. při výuce syntaxi i slohu se vychází z potřeb vyjádřit jisté obsahy myšlenkové, vztahy mezi myšlenkami, hledají se možné způsoby vyjádření a tak se dospívá k zaměnitelným formám, používají se metody substituce a transformace i konfrontace a inference (usuzování; vyvozování z daných fakt)."¹⁵

Z výše uvedeného vyplývá, že je nutné propojovat různé jazykové roviny. Procvičování komunikačních schopností vede k osvojení nejen gramatických struktur. První a druhý stupeň základních škol se zaměřuje právě na komunikaci. Kvalitní propojování složek je závislé na osobnosti učitele. Jeho schopnostech a nápadech motivovat žáky k tomu, aby si osvojily všechny

¹³ ČECHOVÁ M., STYBLÍK V. Čeština a její vyučování. Praha: SPN, 1998, s.21. ISBN 80-859337-47-6.

¹⁴ ČECHOVÁ M., STYBLÍK V. Čeština a její vyučování. Praha: SPN, 1998. ISBN 80-859337-47-6.

¹⁵ ČECHOVÁ M., STYBLÍK V. Čeština a její vyučování. Praha: SPN, 1998, s.26. ISBN 80-859337-47-6.

složky jazyka. Žáky lze zaujmout tématem, obsahem jim blízkým. Oblíbenou je např. imitace, dramatizace, různá cvičení, křížovky a soutěže.

Vyústěním propojení "světa klem nás" a jazyka jako takového by mohl být např. projekt. Žáci dostanou příležitost projevit své dovednosti nejen na poli jazykovém, ale i mezioborovém.

2.2 Nauka o vyučování českému jazyku (představitelé)

"Nauka o vyučování českému jazyku bývá označována jako metodika českého jazyka, teorie vyučování českému jazyku, speciální didaktika nebo didaktika českého jazyka a slohu (didaktika češtiny).

Nejednotnost v označování této vědecké disciplíny vyplývá z jejího vývoje a postavení. Vyvinula se z praktické disciplíny, která měla učitelům poskytnout návod, jak vyučovat češtině."¹⁶ Vžitým názvem je název metodika. Novějším, asi nejlépe vystihujícím je teorie vyučování. Také označení speciální didaktika má dlouhou tradici, avšak není tolik výstižný jako dva předchozí. Postihuje spíše širší zaměření. Oborová didaktika, didaktika českého jazyka se vyučuje na VŠ při přípravě budoucích pedagogů se specializací na češtinu.

"Teorie vyučování českému jazyku bývá někdy chápána nejen jako aplikovaná didaktika, ale také jako aplikovaná lingvistika (bohemistika).. je třeba ji chápat jako interdisciplínu vzniklou na rozhraní věd, především lingvistiky a pedagogiky, přitom však jde v současné době o samostatný vědní obor."¹⁷

Teorie vyučování českému jazyku využívá výsledky i jiných věd. Především filozofie, psychologie, sociologie, sociální psychologie, logiky, matematiky, teorie komunikace, teorie textu, sociolingvistiky, psycholingvistiky.

"Z hlediska původu je teorie vyučování českému jazyku vědou pomezí, hraniční, avšak z hlediska teorie vyučování českému jazyku samé jsou uvedené vědy (ve vztahu k teorii vyučování českému jazyku) vědami pomocnými.

¹⁶ ČECHOVÁ M., STYBLÍK V. Čeština a její vyučování. Praha: SPN, 1998, s.32. ISBN 80-859337-47-6.

¹⁷ ČECHOVÁ M., STYBLÍK V. Čeština a její vyučování. Praha: SPN, 1998, s.33. ISBN 80-859337-47-6.

*Jako každá vědní disciplína má i teorie vyučování svůj předmět studia a vypracovanou metodologii. Předmětem jejího studia je vyučování českému jazyku; zkoumá cíle, úkoly, obsah vyučování češtině, průběh vyučovacího procesu, jeho formy, metody práce i prostředky v něm uplatňované, a to ve vzájemných vztazích a se zřetelem ke komplexnímu výchovnému cíli školy, totiž k výchově osobnosti."*¹⁸

Teorie je závislá na bohemistice, či na lingvistice vůbec. Důraz je kladen na znalost odbornou, avšak nutné je i zaměření na žáka jako takového, na jeho proces učení. Právě zde se prolínou všechny výše zmíněné disciplíny (filozofie, psychologie, sociologie, sociální psychologie, logika, matematika, teorie komunikace, teorie textu, sociolingvistika, psycholingvistika).

"Při řešení otázek jazyka a jazykové výchovy úzce spolupracují specializovaní teoretikové jazykového vyučování s bohemisty. Mezi teoretiky jazykového vyučování byli vynikající lingvisté (K.Svoboda, J.Jelínek), a naopak bohemisté byli (B. Havránek, F.Trávníček, V.Šmilauer, F.Cuřín) a jsou (A.Jedlička, K.Hausenblas) spolupracovníky v oblasti teorie jazykového vyučování a autory učebnic. Obdobný je i vztah mezi teorií jazykového vyučování a pedagogikou a mezi teoretiky jazykového vyučování a pedagogy. Například výsledky jazykového vyučování českému jazyku využívala ve svých pracích a propracovávala je mj. J.Procházková - Skalková, J. Jelínek patřil mezi uznávané odborníky i v pedagogice.

Lze shrnout, že teorie vyučování českému jazyku a ostatní vědy, s nimiž má teorie vyučování českému jazyku styčné body, se vzájemně podmiňují a ovlivňují.

Zakladateli vědecky pojaté teorie vyučování češtině jsou J.Jelínek (1908-1986) a K.Svoboda (1914-1986). Jaroslav Jelínek po absolvování učitelského ústavu prošel praxí na základních školách, vlastní píli při výkonu učitelského povolání nabyt vysokoškolského jazykového a pedagogického vzdělání. Podílel se od 40.let na tvorbě všech učebnic pro základní školy až do počátku let osmdesátých; Stál po třicet pět let v čele časopisu Český jazyk a literatura ;vedl téměř třicet let výzkumnou skupinu (oddělení) českého jazyka ve Výzkumném ústavu pedagogickém. Vytvořil "školu" teorie jazykového

¹⁸ ČECHOVÁ M., STYBLÍK V. Čeština a její vyučování. Praha: SPN, 1998, s.33. ISBN 80-859337-47-6.

vyučování, z níž vzešli lingvisté i teoretikové jazykového vyučování (pod jeho vedením pracovali po určité období J.V.Bečka, M.Těšitelová, V.Staněk, V.Styblík, M.Čechová a Z.Dvořáková). Jeho činnost se vyznačovala neobyčejnou invencí. Keomě učebnic a desítek studií časopiseckých je autorem knižních publikací: *Dvě studie o jazykovém vyučování* (s V.Cíchou), *Nástin dějin vyučování českému jazyku v letech 1774-1918*, *Jazykové rozbory* (s kol.) a *Úvod do teorie vyučování českému jazyku*. Tato práce je základní publikací oboru. Vedle toho jako lingvista připravil a vydal první frekvenční slovník v rámci slovanských jazyků: *Frekvence slov, slovních druhů a tvarů v českém jazyce* (za splupráce J.V.Bečky a M.Těšitelové) a oblíbenou populárně-vědeckou publikaci *Čtení o českém jazyku* (spolu s V.Styblíkem).

Karel Svoboda, původně středoškolský profesor (čeština-němčina-angličtina), po letech praxe na gymnáziích působil jako vysokoškolský učitel na Vysoké škole pedagogické a filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Soustředil se především na zkoumání výuky českého jazyka na středních školách a jazyka středoškoláků. Byl autorem středoškolských učebnic; metodických knih a příruček, stejně jako autorem vědeckých studií zaměřených na vyučování českému jazyku i na český jazyk, zvláště na jeho skladbu (sémanticky zaměřenou, práce *Infinitiv v současné spisovné češtině*, *Souvětí spisovné češtiny*, *Kapitoly z vývoje české syntaxe*). K jeho významnějším pracím patří metodika vyučování českému jazyku a slohu, *Stylizační výcvik ve spisovné češtině a rozvoj myšlení* (dvojdílná skripta).

Po J. Jelínkovi vedl oddělení českého jazyka Výzkumného ústavu pedagogického Vlastimil Styblík, hlavně autor školských mluvníc a učebnic pro základní i střední školy, výkonný redaktor časopisu *Český jazyk a literatura*, autor studií věnovaných především tvarosloví a pravopisu, *Problémů reformy českého pravopisu z hlediska školy*, spoluautor jazykových rozborů a dalších prací.¹⁹

S českým jazykem prvního stupně jsou spojená jména jako Zdeňka Dvořáková, Naděžda Kvítková, aj. Dalšími tvůrci učebnic českého jazyka pro základní školy jsou Přemysl Hausner, František Svěrák, Zdeněk Kožmín, Zdeňka Plošková, Radoslava Brabcová, Josef Hubáček, aj. Dalšími osobnostmi

¹⁹ ČECHOVÁ M., STYBLÍK V. Čeština a její vyučování. Praha: SPN, 1998, s.34-35. ISBN 80-859337-47-6.

věnujícími se této oblasti jsou Hana Hrdličková, Marie Čechová, Jiří Kostečka, Ondřej Hausenblas, atd.

2.3 Výzkumné metody

Za pomocí metod směřujeme k vytyčenému cíli. Dalo by se tedy říci, že metoda je cestou za předem stanoveným cílem. Existuje nepřehledné množství metod, ze kterých lze volit. Metody můžeme všeobecně dělit např. takto:

- podle pramene poznání a typu poznatků (slovní, názorné, atd.)
- podle stupně aktivity a samostatnosti žáků (aktivní, pasivní, produktivní, aj.)
- podle myšlenkové operace (logické, dogmatické, atd.)
- podle fází výuky (motivační, výkladové, opakovací, aj.)
- podle způsobu interakce mezi učitelem a žákem (hromadné, skupinové, individuální, atd.)

Všechny tyto metody mají společný plán. Vše musí být řádně naplánováno a posléze zkoordinováno ve výuce. Zdar, výsledek použití, tedy závisí i na osobnosti pedagoga. Např. provádíme-li výzkum, stanovíme si výzkumný problém (př. zlepšení mluvních dovedností na ZŠ). Dále navážeme pozorováním, hospitací. Z té posléze zhotovíme protokol. K metodám používajícím ve výuce patří např. i studium školské dokumentace (práce žáků, učitelské přípravy, záznamy v TK), z níž lze také vyčíst, načerpat mnoho informací. Jestliže se chceme přesvědčit o výsledku, kvalitě a účinku použitých metod ve výuce, poslouží nám k tomu zpětná vazba ve vědomostech žáků a např. jejich hodnocení. Lze je provést za pomoci interview, dotazníků a třeba i testů. A jak už jsme se zmínili na začátku; metoda je cesta k cíli, měli bychom se blíže zabývat i jimi.

2.4 Studijní disciplína - didaktika češtiny

Všeobecně pojato, výukovým cílem by měla být kvalitativní i kvantitativní změna u jednotlivých žáků, a to v oblasti kognitivní (vzdělávací), afektivní (postojové) a psychomotorické (výcvikové).

"Didaktika češtiny je jednou z disciplín učitelského studia bohemistiky. Se zřetelem k cíli připravit studenta k učitelství češtiny je tato studijní disciplína pojímaná jako teoreticko-praktická, se zdůrazněním praktické orientace. Na přípravě k učitelství se podílí didaktika s ostatními lingvistickými disciplínami. Ji přísluší speciální profesionální příprava; ta je podmíněna osvojením si základů jmenovaných oborů a dalších oborů hraničních, je založena na aplikaci jejich poznatků a na osobnostních předpokladech (charakterových i postojových) studentů učitelství.

V zásadě existují dvě, resp. tři odlišné koncepce učitelské přípravy; odborné studium i specializovaná učitelská příprava probíhají paralelně, nebo je obojí plně propojeno a orientováno profesionálně, jindy je specializovaná učitelská příprava završením studia - po absolvování odborného studia následuje 1-2letá intenzivní příprava učitelská.

Nejčastěji užívanými metodami práce je seminární způsob, vedený diskusní formou, hospitace a přehrávky videozáznamů vyučovacích hodin, rozborů hodin a učebnic, komplexní jazykové rozborů, někde referáty z odborné literatury, simulace vyučovacích situací, mini výstupy, mluvní a jiná cvičení, ojediněle didaktické hry a testy."²⁰

²⁰ ČECHOVÁ M., STYBLÍK V. Čeština a její vyučování. Praha: SPN, 1998, s.38-39. ISBN 80-859337-47-6.

3 VYUČOVACÍ PROCES

3.1 Forma a obsah vyučovacího procesu

Během vyučovacího procesu dochází k interakcím mezi zúčastněnými (žáci, učitel). Učitel řídí výuku, zaujímá komplexní přístup k ní (systém, funkčnost). Během vyučovacího procesu propojuje možné prostředky, jež rozvíjí vyučování a učení žáků. Specifičnost výuky českého jazyka tkví v tom, že se jedná o metajazyk (je objektem i prostředkem výuky).

Struktura vyučovací hodiny má svá pravidla. V dnešní době máme k dispozici mnoho vyučovacích pomůcek, ať už elektronických (interaktivní tabule+programy), nebo tištěných (učebnice, mapy, aj.). Mnoho z nich je natolik dobře rozvržených, že pedagogovi maximálně usnadní přípravu na výuku a umožní mu již zmíněný programový plán výuky, který stačí pouze zindividualizovat podle potřeb žáků. Čili ve výuce stejně jako v učebnici se objeví na počátku (hodiny, kapitoly...) motivace (vzbuzení zájmu), seznámení se s učivem, procvičení, aplikace, systematizace, opakování a na závěr ověření výsledku spolu s hodnocením, klasifikací.

Jednou z nejproblematičtějších věcí při výuce je myšlenkový poznávací proces vedoucí k pochopení a aktivnímu využívání abstraktního myšlení (např. mluvnické kategorie; význam x forma).

Dalším ze základních problémů je utváření pojmů. Žák by měl být schopen rozlišit mezi podstatným a nepodstatným problémem. K tomuto faktu musí přistupovat tvůrce učebnic i učitel sám. Např. pozice podmětu bývá nejčastěji obsazována na začátku věty. Pokud by tedy procvičovali žáci jen příklady, které jsou takto vystavěny, může se stát, že automaticky určí jako podmět první slovo ve větě. Dalším příkladem může být procvičování slovních druhů. Nejvíce se procvičují slovní druhy ohebné, ale v konečném důsledku žáci nedovedou rozlišit nebo určit slovní druhy ohebné (rozpoznat částice, spojky, předložky, atd.).

"Základní součástí poznání jsou pojmy, zachycují podstatné vlastnosti daného jevu skutečnosti. Pojmy ovšem vytváříme postupně, systematicky, a to tak, aby novější poznatky nebyly v rozporu se staršími, ale aby se mohly

*stát součástí poznatků dřívějších. Uvedeme podstatné znaky jevu, doplňujeme je a poznání zpřesňujeme."*²¹

Problémem pro žáky může být také osvojování termínů, pouček, algoritmů a pravidel. V poslední době je však pozornost soustředěna na problém čtení, čtení s porozuměním. Ve vztahu s učebnicemi bychom se tedy zaměřili na vhodnost a výběr textu, přiměřenost s ohledem na adresáta. Je totiž nutné, aby text žáky zaujal. Ať už se tedy budeme zabírat texty čítankovými nebo učebnicovými (mluvnice), měly by žáky motivovat a zajímat. Zdárným řešením se zdá jednotná výstavba textu, článku, se kterým se posléze pracuje na všech úrovních jazyka, to znamená komplexně (literatura, sloh, mluvnice = komunikační přístup).

3.2 Výchova ve vyučování českému jazyku

"Úkolem učitele českého jazyka je přispívat v souladu se specifikou vyučování mateřskému jazyku vytvářením žádoucích vlastností osobnosti. Nejvíce možností nesporně poskytuje vhodné využívání obsahu učiva, dále pak lze specifickým způsobem využívat obsahovou stránku některého jazykového materiálu, jiným způsobem se na výchově podílejí také vhodně uplatněné organizační formy, metody a postupy jazykového vyučování a zvláštní význam pro výchovu žáků přirozeně má osobnost učitele.

Zároveň s tím, jak žáci získávají poznatky o jazyce a jak se rozvíjí jejich vyjadřovací dovednosti a schopnosti, je nezbytné, aby učitel ve výuce na žáky výchovně působil, a to pomocí učiva i textů a izolovaných vět v učebnicích a námětů na slohové práce. Zvlášť důležité je pěstování obecně lidských hodnot, výchova v duchu humanismu a demokracie.

*Všestranné působení je možno, jak je to v pedagogice běžné, rozčlenit v řadu složek."*²²

²¹ ČECHOVÁ M., STYBLÍK V. Čeština a její vyučování. Praha: SPN, 1998, s.45. ISBN 80-859337-47-6.

²² ČECHOVÁ M., STYBLÍK V. Čeština a její vyučování. Praha: SPN, 1998, s.52. ISBN 80-859337-47-6.

Rozvoj rozumových schopností ve výuce českého jazyka:

a, v tvarosloví

- např. rozlišování slovních druhů (morfologicky, sémanticky, syntakticky)
- třídění druhů podstatných jmen (konkrétní, abstraktní)
- určování mluvnických kategorií

b, ve skladbě

- např. třídění vět podle postoje mluvčího
- rozlišení významových rozdílů větných členů
- sémantická stránka větných členů

c, nauka o významu tvoření slov

- slova označují pojmy, k nimž člověk došel složitou intelektuální činností (analýza, třídění, srovnání, atd.)

d, vyučování pravopisu

- nutnost zvládnout mnoho myšlenkových operací zároveň (využití mnoha pravopisných pravidel)

e, vyučování slohu

- propojení všech předešlých složek

Důležitý je také fakt, že by měla být v dětech pěstována láska k mateřskému jazyku. Jazykový projev je součástí jedince, vizitkou, ukázkou osobnosti v jednání a chování. I když se následující tvrzení může zdát jako klišé; s láskou k jazyku se bezesporu pojí láska k domovu, vlasti, vlastenecké hrdosti.

3.3 Zásady

Dříve, než se dostaneme k zásadám uplatňovaným v českém jazyku, je třeba si zopakovat zásady všeobecné, platné pro výuku všech předmětů.

Jsou to:

a, zásada zřetele k věkovým zvláštnostem žáků (týká se vhodnosti výběru učiva, jeho jednotlivých částí, množství, rozsahu i podání; učivo má odpovídat rozvoji myšlení a duševních schopností žáků, a zároveň podněcovat jejich další rozvoj; v dnešní době převládá spíše přemíra informací)

b, zásada vědomého osvojování učiva (vyžaduje aktivní účast žáků na použití vědomostí v praxi)

c, zásada aktivity (jedná se především o aktivitu řečovou)

d, zásada názornosti (jde o užití různých názorných pomůcek; v dnešní době hojně užívaná interaktivní tabule s množstvím různých odkazů, ukázek, zvuků, atd.)

e, zásada soustavnosti ("vyžaduje vedení žáků k poznání jazykového systému i systematický výklad učiva, navazování nových poznatků na poznatky probrané, postup od jevů jednodušších, snadnějších k složitějším, obtížnějším")²³

f, zásada trvalosti (použití vhodného opakování, procvičování již získaných vědomostí)

g, zásada lingvistického přístupu (jedná se o zachování přesného výkladu významu pravidel použití jazyka; např. nejčastějším paskvilem je výraz "výjimka," ve chvíli, kdy si vyučující neví rady s vysvětlením)

h, zásada integrity jazykového vyučování (vhodné uplatňování jednotlivých složek jazyka - jazyková, slohová a literární)

3.4 Poznávací procesy a metody

Při každé myšlenkové činnosti se uplatňují operace logického myšlení. Při vyučování českého jazyka by se měly objevit procesy analýzy, syntézy, srovnání, abstrakce, generalizace, konkretizace, třídění, analogie, subsumpce, indukce a dedukce.

Dále metody expoziční monologické, kombinace monologu a dialogu, rozhovor, metody studijní (texty, knihy), metoda výkladového čtení, metoda výkladová-komentovaná, názorné metody.

3.5 Učební osnovy a učebnice

"Učební osnovy představují pro učitele jistou normu. Obsahují koncepci jazykového vyučování, tj. cíl vyučování, výběr i rozsah učiva, popř. obrysově i vyučovací postup. Učivo je osnováno (rozvrženo do ročníků a stupňů) buď

²³ČECHOVÁ M., STYBLÍK V. Čeština a její vyučování. Praha: SPN, 1998, s.61. ISBN 80-859337-47-6.

cyklicky, nebo lineárně (postupně), nebo cyklicko-lineárně, tj. spirálovitě. Všechny způsoby osnování mají své výhody i nevýhody.

Dnešní učebnice je komplexní, kombinovaný typ označovaný někdy jako učební kniha, spojující učebnici, cvičebnici a čítanku v jeden celek: kniha obsahuje výchozí texty (jazykový materiál pro vyvození pojmů a pouček), výklad učiva nebo alespoň poučení (ve formě pouček) a cvičení; některé učebnice obsahují rejstříky a slovníky pojmů-termínů. Uvedený typ příručky se rozvíjí od 30.let, jeho počátky položil B.Havránek a kol.

Učebnice musí být prokomponovány i vertikálně: učivo vyššího ročníku navozuje na učivo ročníku předcházejícího, nemění se terminologie, neboť jinak by se žáci museli přeučovat, což je obtížnější a méně úspěšné než osvojování si učiva nového.

Učebnice je rozdělena na témata (např. tvarosloví, skladba...), ta se skládají z lekcí, přičemž lekce se nemusí krýt s rozsahem učiva vyučovací hodiny, zpravidla tvoří náplň několika hodin (návrh rozvržení lekcí do hodin může být v metodických příručkách, jsou-li k učebnici zpracovány).

Dnešní učebnice je chápána jako kniha určená žákovi, a proto musí uplatňovat zřetel k němu, tzn. že dalším základním požadavkem kladeným na učebnice je požadavek přiměřenosti. ten se týká nejen výběru, rozsahu a pojetí učiva, ale i jazyka a stylu učebnice. Neplatí jednoduchá úvaha, že rozsáhlejší učebnice je náročnější než stručná, ta může být náročná svou hutností.

Součástí učebnice jsou obrázky, ilustrace, grafy a schémata. Některé z nich mají úlohu pouze ilustrační (působit esteticky na žáka), jiné motivační (podnítit žáky k projevu na téma obrázku), další jsou přímou součástí výkladů nebo cvičení.

K některým učebnicím jsou zpracovány metodické příručky. Ty komentují učivo z učebnic, zdůvodňují ho i jeho výklad, uvádějí metodické instrukce, doporučují metodické postupy i řešení obtížných úkolů a cvičení."²⁴

²⁴ČECHOVÁ M., STYBLÍK V. Čeština a její vyučování. Praha: SPN, 1998, s.82. ISBN 80-859337-47-6.

3.6 Pomocné knihy

Většina učebnic již v dnešní době odkazuje na tzv. pomocné knihy, s nimiž žáci pracují v hodinách českého jazyka. Práce s nimi je rozvržená už v učebních osnovách. Učitelům i žákům jsou k dispozici např. tyto:

- *Stručná mluvnice česká (B.Havránek, A.Jedlička)*
- *Přehledná mluvnice češtiny (V.Styblík)*
- *Co mám umět z českého jazyka (V.Styblík)*
- *Pravidla českého pravopisu (školní vydání)*
- *Cvičení z pravopisu pro malé školáky (V.Styblík a kol.)*
- *Cvičení pro větší školáky (V.Styblík a kol.)*
- *Hrátky s češtinou (M.Čechová)*

4 ROZBOR ZVOLENÉHO VZORKU UČEBNIC S OHLEDEM NA POŽADAVKY MŠMT RVP ZV

4.1 Učebnice pro druhý ročník²⁵ Český jazyk 2 nakladatelství Nová škola

Publikace je součástí ucelené řady učebnic pro výuku Českého jazyka na ZŠ. Děti se seznámí s pojmem abeceda, věta, druhy vět, pojmy (slovo, slabika, hláska, písmeno), tvrdými a měkkými souhláskami, slovy s dě, tě, ně a se slovními druhy (podstatná jména a slovesa). Učebnice obsahuje množství úkolů k procvičení, básničky, doplňující mluvnické i slohové úkoly. Učebnice je přehledná a bohatě ilustrovaná. V textu jsou zařazené odkazy na příslušné stránky v pracovních sešitech Český jazyk 2 (nově) a Tvrdé a měkké slabiky. Cvičení z těchto sešitů obohacují učebnici hravějšími prvky a přinášejí tvořivé úkoly pro děti.²⁶

4.1.1 Obsahové vymezení učebnice

Učebnice obsahově splňuje očekávané výstupy podle MŠMT ČR RVP ZV.

4.1.2 Časové vymezení učebnice

Tématické okruhy odpovídají hodinové-časové-měsíční dotaci (např. *Mluvíme ve větách, Druhy vět - listopad*), nutno však přizpůsobit individuálně žákům daného ročníku.

²⁵ MUHLHAUSEROVÁ, H a JANÁČKOVÁ, Z a PŘÍBORSKÁ, O. *Český jazyk 2*. Praha: Nová škola, 1998. ISBN 80-85607-79-4.

²⁶ [cit.2013-8-8]. Dostupné na http://www.nns.cz/obchod/?search_pat=+tvrd%C3%A9+a+m%C4%9Bkk%C3%A9+slabiky&item=nabidka&cat_lev2_chbx%5B%5D=75&cat_lev2_chbx%5B%5D=70&cat_lev2_chbx%5B%5D=65&cat_lev2_chbx%5B%5D=76&cat_lev2_chbx%5B%5D=77&cat_lev2_chbx%5B%5D=78&cat_lev2_chbx%5B%5D=79.

4.1.3 Organizační vymezení učebnice

S učebnicí lze pracovat kdekoli, nevyžaduje žádné zvláštní učební pomůcky. K učebnici lze použít pracovní sešity vydané totožným nakladatelstvím *Český jazyk 2/ Tvrdé a měkké slabiky*,²⁷ *Písanka pro 2.ročník základní školy 1, 2 díl*,²⁸ *Čítanka pro 2. ročník*²⁹ a dále *MIUč+*.ⁱ

4.1.4 Výchovné vymezení učebnice

Rozvoj klíčových kompetencí žáků; učebnice umožňuje učiteli cíleně navázat na činnosti žáků tak, aby mohli rozvíjet svou osobnost s ohledem na výchovné vymezení.

4.1.5 Vzdělávací vymezení učebnice

Viz. obsah učiva a shrnutí v závěru hodnocení učebnice.

²⁷[cit.2013-8-8] Dostupné na [www:> http://www.nns.cz/blog/nove-tituly](http://www.nns.cz/blog/nove-tituly) Český jazyk 2 Tvrdé a měkké slabiky < Nový pracovní sešit je dvoubarevný a má více stran než původní pracovní sešit Tvrdé a měkké slabiky. Žáci si v pracovním sešitě nejprve procvičí tvrdé a měkké slabiky. V druhé části sešitu se procvičují slabiky dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě. Pracovní sešit obsahuje také procvičování spodoby znělosti, diktáty. hry; závěrečné opakování a klíč ke cvičením.

²⁸[cit.2013-8-8]. Dostupné na [www:> http://www.nns.cz/blog/nove-tituly/nova-dvoubarevna-pisanka-pro-2-rocnik/](http://www.nns.cz/blog/nove-tituly/nova-dvoubarevna-pisanka-pro-2-rocnik/)<. První díl této nové dvoubarevné písanky obsahuje postupné zopakování všech psacích tvarů písmen a číslic. Všechna malá písmena jsou doplněna krátkým textem o některém zvířeti začínajícím na dané písmeno. Žáci se tak seznámí s řadou zvířat, která žijí nejen u nás.Druhý díl této nové dvoubarevné písanky obsahuje psaní slov, vět a nacvičuje přepis krátkých textů. Jednotlivé úkoly procvičují pozornost žáků při psaní, rozvíjejí jejich uvažování.Písankami prolínají různé úkoly, které podporují čtení s porozuměním a napomáhají rozvoji myšlení žáků. Každá strana je doplněna hádankou. Je v nich také zařazena jednoduchá forma sebehodnocení. Žáci zde mají také prostor pro práci s chybou. Písanky jsou mezipředmětově propojeny s prvoukou a učivem českého jazyka.

²⁹cit.[2013-8-8] Dostupné na [www:> http://www.nns.cz/obchod/index.php?item=nab_det&sort_id=537](http://www.nns.cz/obchod/index.php?item=nab_det&sort_id=537) <.Čítanka 2 je členěna tematicky tak, jak žák prochází školním rokem od podzimu k létu. Články jsou vybrány se zřetelem na osobní prožitky žáků, na pozitivní ladění textů, na schopnost chápání smyslu čtených textů, na rozvoj jejich fantazie. Vzhledem ke čtenářským schopnostem žáků na počátku 2. ročníku jsou na začátek čítanky zařazeny krátké texty, básničky a říkadla. Mají motivační charakter, vzbuzují chuť a zájem o čtení. Neodradí ty, kteří nepatří ke zdatným čtenářům. Později jsou texty náročnější, ale vždy je dodržováno, aby delší text byl členěn na kratší úseky. Nezapomíná se na motivaci ke čtení, nácvik obtížnějších slov a čtivost textů. Je pamatováno na to, že dětem tohoto věku vyhovují krátké útvary spojené s rytmem a rýmem a s vhodnou ilustrací (pohádky, příběhy z dětského světa a ze světa zvířat). Nechybějí otázky a úkoly k textům: motivační a podnětné otázky před články, otázky za články. Jde o tvořivé činnostní učení s možností využití prvků kritického myšlení. Mezipředmětově je čítanka propojena s prvoukou.

4.1.6 Vymezení učebnice - průřezová tematika

Splňuje podle obsahového vymezení. Avšak v učebnici chybí VMEGS: Evropa a svět nás zajímá; Objevujeme Evropu a svět; Jsme Evropané. Možná právě proto, že učebnice vznikla v letech 1998, kdy ještě nebylo na toto mezipředmětové téma kladeno takového důrazu.

4.1.7 Rozšiřující učivo jako součást učebnice

Rozšiřující učivo součástí učebnice není. Širším prohloubením vědomostí by bylo použití doprovodných (výše zmíněných) publikací.

4.1.8 Všeobecné shrnutí učebnice

Učebnice se skládá ze dvou hlavních částí, které jsou rozděleny na část mluvnickou a slohovou, ta uzavírá vždy tématický celek, kapitolu. Žáci vždy vychází z daného textu (motivace), dále následuje poučka. Stručná, výstižná, barevně rozlišená. Vytknout by se dal fakt, že za poučkou nenacházíme příklad, cvičení. Kladem je střídání forem cvičení; přečti, dokonči, opiš, rozděl, spočítej, vytvoř, najdi, doplň, atd. Nedostatkem snad, že jejich množství je nedostačující, pokud není součástí učebnice pracovní sešit. V závěru kapitoly, tématického celku, postrádáme shrnutí, opakování. Kladem učebnice jsou slohové části, které splňují čtení s porozuměním, čtení a psaní s porozuměním, procvičování mluveného projevu a psaný projev žáka. K učebnici vyšly i literární texty v čítance, kterou lze k učebnici objednat (viz. poznámka pod čarou). Celkově je učebnice stručná a přehledná, barevně dostatečně rozlišená. Možná by se dalo říci, že by autor grafického členění textu mohl použít alespoň rozlišení typu písma v zadáních, poučkách, úkolech, atd. Pro žáky by se stal text srozumitelnější, čitelnější. Naopak kladem je vhodná volba obrazových příloh. Jsou střídme a zároveň poutavé. Nejsou nudné, jejich grafika je různorodá.

4.2 Učebnice pro třetí ročník³⁰ Český jazyk 3 nakladatelství Nová škola

"Na úvod je v učebnici zařazeno opakování učiva z druhého ročníku – věta, slovo, slabika, hláska, abeceda, psaní u/ú/ů, tvrdé a měkké slabiky, psaní skupin dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě a souhlásek uvnitř a na konci slov. Dále je zařazena kapitola Nauka o slově a významu slov a Hláskosloví a výslovnost. Učivo psaní i,i/y,y po obojetných souhláskách je rozděleno na dvě části a proloženo učivem o slovních druzích a podstatných jménech včetně určování jejich mluvnických kategorií. Rozdělení učiva bylo zvoleno záměrně z důvodu rozložení učiva o vyjmenovaných slovech, které je pro žáky poměrně obtížné. Dalším důvodem bylo získání delšího času na upevnění tohoto učiva a uvědomění si žáky možností jeho aplikace při dalším učivu. Při tomto rozhodnutí jsme vycházeli z mnohaletých zkušeností učitelů a pozitivních reakcí žáků na rozdělení učiva. Po probrání druhé části o vyjmenovaných slovech je dokončena také kapitola Tvarosloví a zařazeno učivo o slovesech a určování jejich mluvnických kategorií. Záměrně až v závěru učebnice je zařazena kapitola o větě jednoduché a souvětí, kdy mají již žáci dostatek zkušeností s určováním slovních druhů, poznají spojky a jejich znalosti o podstatných jménech a slovesech byly rozšířeny. V učebnici jsou průběžně zařazována slohová cvičení, která procvičují různými způsoby nejen základní slohové útvary, jako je vypravování a popis, ale také běžné komunikační slohové dovednosti, např.: pozdrav, představení se, telefonický rozhovor, psaní adresy, jednoduchého pozdravu či přání, pozvánky apod. Učebnice také rozvíjí žákovské dovednosti v oblasti čtenářské gramotnosti a podporuje čtení s porozuměním. Základní učivo je jednoduše shrnuto v poučkách a tabulkách pro jeho přehlednost. Je také dbáno na průběžné opakování a upevňování již probraného učiva. Učebnice dává prostor individuálnímu rozvoji žáků zařazováním obtížnějších úkolů. Zároveň podporuje spolupráci a vzájemnou komunikaci žáků náměty na práci ve dvojicích či skupinách. Je dbáno také

³⁰ MUHLHAUSEROVÁ, H a JANÁČKOVÁ, Z a PŘÍBORSKÁ, O. Český jazyk 3. Praha: Nová škola, 2003. ISBN 80-7289--088-3.

na mezipředmětové vazby. Protože učebnice tvoří celek s pracovními sešity a písankami, jsou v učebnici na každé straně vyznačeny odkazy na vhodné strany konkrétního pracovního sešitu. V případě písanek, které slouží primárně k nácviku psaní, jsou obsaženy pouze vybrané odkazy. (V učebnici probírané gramatické jevy se pak dále s odstupem v písankami prolínají už bez uvedení konkrétních odkazů)."³¹

4.2.1 Obsahové vymezení učebnice

Učebnice obsahově splňuje očekávané výstupy podle MŠMT ČR RVP ZV.

4.2.2 Časové vymezení učebnice

Tématické okruhy odpovídají hodinové-časové-měsíční dotaci. Avšak členění učiva bude v tomto ročníku problematičtější vzhledem k obsahové náplni. V předešlém ročníku bylo časové rozložení snazší s ohledem na obsah probírané látky. Třetí ročník je podstatně obsáhlejší, co se týče jazykové výchovy - mluvnice. Opět platí přizpůsobení výuky žákům, jejich možnostem a tempu.

4.2.3 Organizační vymezení učebnice

Stejně tak jako u ostatních ročníků, ani tato publikace nevyžaduje během výuky žádné zvláštní nebo speciální prostory či pomůcky. Pouze v případě, že by žáci a vyučující chtěli pracovat s interaktivním programem, opakování z 2. ročníku, viz. předešlá kapitola (mají tuto možnost).

4.2.4 Výchové vymezení učebnice

Rozvoj klíčových kompetencí žáků; učebnice umožňuje učitelům cíleně navázat na činnosti žáků tak, aby mohli rozvíjet svou osobnost s ohledem na výchovné vymezení.

4.2.5 Vzdělávací vymezení učebnice

Viz. obsah učiva a shrnutí v závěru hodnocení učebnice.

³¹ [cit.2013-8-8]. Dostupné na [www:> http://www.nns.cz/obchod/index.php?item=nab_det&sort_id=1032<](http://www.nns.cz/obchod/index.php?item=nab_det&sort_id=1032). Přestože tato citace se vztahuje k novějšímu upravenému vydání, dá se takto charakterizovat i starší vydání.

4.2.6 Vymezení učebnice - průřezová tematika

Průřezová témata vyššího ročníku jsou obohacena o *interpretaci mediálních sdělení a tvorbu mediálních sdělení*, s čímž učebnice nepracuje, ale toto nelze vytýkat, neboť ono zmíněné průřezové téma v sobě zahrnuje zapojení iniciativy učitele a jiných technických i publikačních možností do výuky.

4.2.7 Rozšiřující učivo jako součást učebnice

Stejně jako u průřezových témat, tak i u rozšiřujícího učiva lze předpokládat použití různorodých pomůcek a metod ve výuce včetně učebnic. Ve třetím ročníku se jedná o besedu na téma shlédnutého divadelního představení, komiks, přípravu představení, debatu o vlastní četbě, čtenářský kroužek, čtenářskou besedu a jiné.

4.2.8 Všeobecné shrnutí učebnice

Učebnice se ve formálním členění shoduje s předešlým ročníkem. Je také rozdělena na části mluvnické a slohové. Řazení je totožné. Mluvnici uzavírá sloh. I systém motivace, poučka, atd., se shodují. I k této učebnici nakladatelství Nová škola vydala pracovní sešity³² a čítanku.³³ Opět bych však zdůraznila, že v této publikaci postrádáme závěrečné shrnutí učiva, opakování; které je důležité ke kontrole zvládnuté látky, nebo jejímu konečnému upevnění. Dalo by se říci, že hodnocení se shoduje s předešlým ročníkem. Kladem této učebnice, učebnice pro 3. ročník, je fakt, že je lépe graficky členěná. Už se vyskytuje barvitější a záživnější členění textu (což vyžaduje i obsah učiva), také větší různorodost ve formách cvičení.

³²[cit.2013-8-8]. Dostupné na [>](http://www.) Pracovní sešity korespondují svým členěním kapitol s učebnicí pro 3. ročník, doplňují učebnici a procvičují všechno učivo podle sledu kapitol v ní. Různé úkoly a cvičení napomáhají dostatečnému osvojení, procvičování a opakování zejména těch částí, které žákům dělají větší obtíže.>

³³Čítanka je členěna tematicky po jednotlivých měsících. Cíle a úkoly čtení a literární výchovy navazují na 2. ročník, dále je rozvíjejí a prohlubují. Ubývá nácviku techniky čtení a přibývá práce s texty. Jsou zde zařazeny různé literární útvary a žánry, děti jsou upozorňovány na jejich podobu a formu, učí se s nimi pracovat. V textu jsou zařazeny prvopočáteční údaje o literárních žánrech, se kterými se děti postupně seznamují. Čítankou 2 a 3 prolíná didaktická hra, která je připravena na pomoc motivaci, individualizaci nebo skupinové práci žáků.

4.3 Učebnice pro čtvrtý ročník Český jazyk 4 nakladatelství Nová škola

Na úvod učebnice je zařazeno opakování učiva z nižších ročníků. Na něj navazují kapitoly Nauka o slově, Stavba slova, Vyjmenovaná slova, Slovní druhy, Podstatná jména, Slovesa, Stavba věty a Závěrečné opakování. Učebnice opět tvoří celek spolu s pracovními sešity a písankami, tudíž na každé straně nalezneme odkaze na stránky vztahující se k učivu v doprovodných publikacích.

4.3.1 Obsahové vymezení učebnice

Protože všechny učebnice českého jazyka pro první stupeň schválilo MŠMT, jsou součástí ucelené řady učebnic pro vyučovací předmět Český jazyk s dobou platnosti šesti let; splňují tato obsahově daná kritéria.

4.3.2 Časové vymezení učebnice

I přes rozsáhlý obsah jazykového a slohového učiva je učebnice jasně rozvržena na tématické celky, které se dají vhodně rozvrhnout na hodinové dotace během školního roku. Nejlépe po měsíčních celcích (např. září-opakování; říjen-nauka o slově; atd.).

4.3.3 Organizační vymezení učebnice

Samotná učebnice žádné speciální podmínky k výuce nepotřebuje, snad jen za předpokladu, že bude nutné dané učivo rozšířit za pomoci např. interaktivních programů, internetu či jiných možných zdrojů, jež nejsou součástí publikace.

4.3.4 Výchovné vymezení učebnice

Rozvoj klíčových kompetencí žáků; učebnice umožňuje učitelům cíleně navázat na činnosti žáků tak, aby mohli rozvíjet svou osobnost s ohledem na výchovné vymezení.

4.3.5 Vzdělávací vymezení učebnice

Viz. obsah a shrnutí v závěru hodnocení učebnice.

4.3.6 Vymezení učebnice průřezová témata

I v tomto případě se v učebnici setkáme s průřezovými tématy jen okrajově. Schopný pedagog však jistě dokáže na texty navázat, popřípadě je rozšířit, nebo navést žáky na cestu, jež povede i k jiným zdrojům.

4.3.7 Rozšiřující učivo jako součást učebnice

Vazbou na probírané učivo je v tomto případě *pohádka*. Tuto podmínku publikace splňuje dostatečně. Zamyslíme-li se však nad rozsahem a možnostmi pohádky, je škoda, že s ní není nakládáno jaksi komunikativněji, myšleno rozsáhleji. Pohádku lze krásně využít k všeobecné práci s textem, viz. část praktická; ukázka možnosti pracovního textu.

4.3.8 Všeobecné shrnutí učebnice

Obsah probíraného učiva narůstá spolu s požadavky na žáky. Učebnice si stále zachovává stejnou formu (jak obsahově, tak graficky i po stránce srozumitelnosti s ohledem na žáka). Je barevněji lépe členěna (podle probíraného učiva). Nově se vyskytují tabulkové přehledy (černobílé, srozumitelné; nijak neruší ani nepoutají žákovu pozornost).

4.4 Učebnice pro pátý ročník³⁴ Český jazyk 5 nakladatelství Nová škola

Úvod učebnice podněcuje v žácích vztah k rodné vlasti, mateřskému jazyku. Následuje opakování z předešlého ročníku. Navazuje nové učivo tématicky rozdělené na Slovo a jeho stavbu, tvoření slov (Vypravování podle obrázků, Reprodukce textu, Popis předmětu, Popis pracovního postupu - vložení slohových částí), Tvarosloví, Podstatná jména (Popis děje a pracovní postup - slohová č.), Přídavná jména (Popis osoby, postavy- slohová č.), Slovesa, Zájmena (Dopis-slohová č.), Číslovky (Tiskopisy poštovní poukázka, průvodka a podací lístek - slohová č.), Skladba (Tiskopisy-telegram-slohová č.). Obsah učiva pátého ročníku v sobě zahrnuje předešlé čtyři výukové celky, navazuje na ně novými poznatky. Žák by měl být na konci pátého ročníku schopen zvládnout slovotvorbu, určit gramatické kategorie u jednotlivých slovních druhů, ve skladbě umět určit ve větách část podmětnou a přísudkovou, určit počet vět v souvětí, číst s porozuměním. Po stránce slohové ovládat čtení s porozuměním, orientovat se v textech, ovládat dialog, rozlišit a umět použít slohové útvary vypravování, popis osoby a pracovní postup, inzerát, zprávu, oznámení, vzkaz, atd. Učebnice v sobě obsahově všechny tyto tématické celky zahrnuje a pracuje s nimi.

4.4.1 Obsahové vymezení učebnice

Učebnice obsahově splňuje očekávané výstupy podle MŠMT ČR RVP ZV.

³⁴ CHÝLKOVÁ, H., JANÁČKOVÁ, Z., MINÁŘOVÁ, E. a ZBOŘILOVÁ, J. . Český jazyk 5. Praha: Nová škola, 2010. ISBN 978-80-7289-181-8.

4.4.2 Časové vymezení učebnice

Tématické okruhy odpovídají časovému rozdělení učiva, avšak náročnost látky je natolik složitá, že bude bezesporu záležet na individualitě žáků. Pokud žáci nezvládají učivo prvního stupně, zvláště pak pátého ročníku, budou mít složitější start ve vyšších ročnících druhého stupně, který je vystavěn na vědomostech stupně prvního. "Na špatných základech nelze vystavět kvalitní stavbu." Jinak učebnice nepředpokládá žádné speciální podmínky pro výuku. Opět s přihlédnutím k interaktivním doplňujícím zdrojům vzhledem k nezáživnosti formální stránky publikace.

4.4.3 Organizační vymezení učebnice

Viz. odstavec výše.

4.4.4 Výchovné vymezení učebnice

Rozvoj klíčových kompetencí žáků; učebnice umožňuje učitelům cíleně navázat na činnosti žáků tak, aby mohli rozvíjet svou osobnost s ohledem na výchovné vymezení.

4.4.5 Vzdělávací vymezení učebnice

Viz. obsah učiva a shrnutí v závěru hodnocení učebnice.

4.4.6 Vymezení učebnice-průřezová témata

Opakovaně, tak i jako v předešlém ročníku, vzhledem k obsahu učebnice, bylo by dobré čerpat i z jiných zdrojů, které by šířily požadované přesahy a mezipředmětových průřezů naplnily více do hloubky. Obzvláště, vezmeme-li v potaz, že dnešní generaci dětí z větší části upoutáte právě způsobem, který je jim blízký (každodenní zážitky, internet, média...).

4.4.7 Rozšiřující učivo jako součást učebnice

Viz. odstavec výše.

4.4.8 Všeobecné shrnutí učebnice

Za klady všech publikací, včetně té poslední pro pátý ročník, považuji stručný, možnostmi žáků i pedagoga časově dobře rozvržený obsah, graficky nijak nerušící, ale zároveň ani nijak zvlášť motivující uzpůsobení textu; jednoduchost, srozumitelnost a stručnost. Učebnice pro pátý ročník má široký rozsah probíraného učiva, současně i náročný. Proto by bylo záhodno, aby byla učebnice svým vzhledem více lákavá a motivující (v dnešním "barevném" světě). Všeobecně ve srovnání s předešlými ročníky ubylo obrazových příloh a přibylo textu.

4.5 Celkové shrnutí a zhodnocení učebnic Český jazyk pro 2.-5. ročník ZŠ nakladatelství Nová škola

Učebnice jsou schváleny MŠMT a jsou zařazeny do seznamu učebnic pro základní školy jako součást ucelené řady učebnic pro vzdělávací obor Český jazyk a literatura. Splňují tedy všechny požadavky kladené na obsah učebnic podle učebních osnov. Jak jsem se již zmínila výše, předností celé řady je její nenáročnost na orientaci, jasné členění, jednoduchá a srozumitelná grafická úprava. Součástí učebního textu jsou odkazy na pracovní sešity. K učebnicím lze připojit práci již se zmíněnými PS, nebo v nižších ročnících i MIUč. Učebnice v sobě zahrnují především stránku mluvnickou a slohovou. Literární oblast čerpá z čítanek odpovídajících daným ročníkům. Nevýhodou je nízké procento příkladů za poučkami, malý počet cvičení a opakovacích částí

v závěrech kapitol.

Nakladatelství pravděpodobně předpokládá pořízení všech možných dostupných prostředků k výuce, aby byla plnohodnotná. Učebnice jsou dostačující pro výuku, ale především ve vyšších ročnících (čtvrtý, pátý)

by mohly žáky nudit. Mohly by poskytovat více podnětů a motivace k výuce a zájmu o mateřský jazyk.³⁵

4.6 Učebnice pro druhý ročník³⁶ Český jazyk 2 nakladatelství ALTER

"Zaměřuje se na výklady o větě a souvětí, o druzích vět podle postoje mluvčího a o slovu. Podrobněji se zabývá slabikou a hláskou (souhlásky, samohlásky a dvojhlásky), podstatnými jmény, předložkami a slovesy. Jednoduchá slohová cvičení pojednávají o základních formách společenského styku. V závěru učebnice jsou přehledné tabulky probraného učiva a znalostní testy.

Doplňkem je dvoudílný pracovní sešit."³⁷

4.6.1 Obsahové vymezení učebnice

Učebnice obsahově splňuje očekávané výstupy podle MŠMT ČR RVP ZV.

4.6.2 Časové vymezení učebnice

Nakladatelství ALTER si pro své uživatele připravilo i orientační časový plán, který se opírá o RVP ZV. Plán je orientační, musí být přizpůsoben ŠVP. *"Obsah i časové rozložení učiva je třeba upravit tak, aby nedocházelo k napětí a časovému stresu, aby výuka probíhala v optimistické a bezpečné atmosféře, aby byla zaměřena na budování kompetencí více než na hromadění pamětně osvojených poznatků."³⁸*

Viz. tabulka v přílohách.

³⁵ Obrázky s bližším vysvětlením k textu naleznete v obrazové příloze v závěru diplomové práce.

³⁶ NOVÁKOVÁ, Z. Český jazyk 2. Praha: ALTER, 1994. ISBN 80-85775-93-X.

³⁷ [cit.2013-10-1]. Dostupné na [www:> http://www.alter.cz/obchod/cesky-jazyk-a-literatura-113/cesky-jazyk-2-r-39](http://www.alter.cz/obchod/cesky-jazyk-a-literatura-113/cesky-jazyk-2-r-39).

³⁸ [cit.2013-10-1]. Dostupné na [www:> http://www.alter.cz/prilohy/alter-a-rvp-zv/ca_te_plany.pdf](http://www.alter.cz/prilohy/alter-a-rvp-zv/ca_te_plany.pdf).

4.6.3 Organizační vymezení učebnice

K učebnicím lze žákům pořídit doprovodné pracovní sešity; dvojdílný pracovní sešit cvičení a úkolů pro samostatnou práci žáků vychází převážně z textů uvedených v učebnici Český jazyk 2 ALTER, s níž také tvoří metodicky jednotný celek. V současné době je k dispozici ještě e-učebnice. Organizačně jiné zvláštní učební pomůcky nevyžaduje.

4.6.4 Výchovné vymezení učebnice

Rozvoj klíčových kompetencí žáků; učebnice umožňuje učiteli cíleně navázat na činnosti žáků tak, aby mohli rozvíjet svou osobnost s ohledem na výchovné vymezení.

4.6.5 Vzdělávací vymezení učebnic

*"V žádném případě není možno považovat obsah jakýchkoliv učebnic za závazný pro žáky ani pro učitele. V orientačním plánu jsou zahrnuty všechny stránky učebnic a pracovních sešitů, to však neznamena, že učitel je musí všechny probrat. Vyučující se bude vždy řídit potřebami a možnostmi žáků. Nelehkým úkolem pro učitele je dát dostatečný prostor pro rozvoj také dětem nadaným, a to i těm s nadáním jednostranným. I těmto dětem musí učebnice sloužit, a není tedy možno omezit jejich rozsah a očekávané postupy při řešení úloh jen na jakési nepodnětné minimum."*³⁹

Viz. obsah a shrnutí v závěru hodnocení učebnice.

4.6.6 Vymezení učebnice; průřezová témata

Samo nakladatelství ALTER na svých stránkách uvádí, že je nutno pracovat i samostatně na průřezových tématech, které nejsou v učebnicích obsáhlé v takové míře, jakou udává MŠMT.

Průřezová témata reprezentují aktuální okruhy problémů současného i budoucího světa, pomáhají rozvíjet osobnost žáka v oblasti postojů a hodnot; při jejich realizaci se mohou žáci uplatnit individuálně nebo ve vzájemné spolupráci.

³⁹ [cit.2013-10-1]. Dostupné na [www:> http://www.alter.cz/prilohy/alter-a-rvp-zv/ca_te_plany.pdf](http://www.alter.cz/prilohy/alter-a-rvp-zv/ca_te_plany.pdf).

4.6.7 Rozšiřující učivo jako součást učebnice

Rozšiřující učivo je v tomto ročníku minimální.

4.5.8 Všeobecné shrnutí učebnice

Učebnice nás mile překvapí již na svém počátku. V úvodu nacházíme vysvětlivky barevného značení a symbolů, které usnadňuje orientaci při práci s publikací.

Opačně na konci, se lze orientovat podle jasně členěného obsahu, jež je také velice logicky uspořádán. Obojí je jasně srozumitelné pro obě strany vyučovacího procesu.

Kapitoly jsou uvedeny počátečním motivačním textem, které se obsahově dotýkají životů žáků. Na ty navazují komunikační cvičení, vycházející z nich. Dále také cvičení mluvnická (viz. přílohy). Závěr kapitol je ukončen cvičením a úkoly týkajícími se procvičování psaní.

Učebnice je celkově obsahem i formou velice zdatně řešena. Orientace v ní samotné i v navazujících pomocných sešitech je snadná a přehledná. Celkově bych zpracování hodnotila velice pozitivně.

4.7 Učebnice pro třetí ročník⁴⁰ Český jazyk 3 nakladatelství ALTER

"Učebnice obsahuje základní mluvnické učivo – seznamuje s psaním párových souhlásek uvnitř slov, se stavbou slova a s vyjmenovanými slovy (pomocí obrázků a žertovných říkadel usnadňuje jejich nácvik). Dále se zabývá slovními druhy a některými jejich kategoriemi. Samostatně pojednává o slovech souznačných, protikladných, atd. Kapitoly o slohu pomáhají rozvíjet vyjadřovací schopnosti žáků, vybíráme z nich např.: nácvik psaní dopisu, vyprávění, popis, sestavování osnovy textu. Součástí učebnice jsou i souborné testy a přehledné tabulky probraného učiva."⁴¹

4.7.1 Obsahové vymezení učebnice

Učebnice obsahově splňuje očekávané výstupy podle MŠMT ČR RVP ZV.

4.7.2 Časové vymezení učebnice

Časový orientační plán vytvořený nakladatelstvím ALTER je platný pro všechny ročníky prvního stupně, vztahuje se tedy i na učivo v této publikaci. Jak jsem se zmínila podrobněji již v předchozí kapitole.

4.7.3 Organizační vymezení učebnice

Dnes už na trhu existuje široká škála doprovodných sešitů, cvičebnic a písanek právě k této učebnici pro třetí ročník. Jsou to např. *Pracovní sešit k Českému jazyku 3-1. a 2.díl* (Účelový doplněk učebnice. Cvičení navazují na texty v učebnici, jednotné metodické zpracování zaručuje plynulý přechod od společné činnosti k samostatné práci.), *Psaní a mluvnická cvičení 3-1. a 2.díl* (Techniku psaní mají žáci v tomto období již osvojenou. Písanka

⁴⁰ DVORSKÝ, L. a kol. Český jazyk 3. Praha: ALTER, 1995. ISBN 80-7245-014-X.

⁴¹[cit.2013-10-1]. Dostupné na [www:>http://www.alter.cz/obchod/cesky-jazyk-a-literatura-114/cesky-jazyk-pro-3-rocnik-527](http://www.alter.cz/obchod/cesky-jazyk-a-literatura-114/cesky-jazyk-pro-3-rocnik-527)>.

ALTER, první sešit, nabízí žákům možnost zpřesnit si tvary písma, ale co víc, předkládá jim písmo i jako prostředek výtvarného vyjádření. Druhý sešit je zaměřen na užití písma.), dále *Přehledy českého jazyka* (Příručka shrnuje učivo českého jazyka na úrovni RVP ZV v podobě přehledů, paradigmat, schémat a myšlenkových map. Pro všechny obsažené jazykové jevy zde žáci najdou i vhodné příklady. Příručka jim bude sloužit po dobu čtyř let a pomůže rozvíjet jejich kompetence k učení.), *Kartičky pro nácvik vyjmenovaných slov* (Učební pomůcka pro výuku českého jazyka ve 3. a 4. ročníku. Obrázky, vyjmenovaná slova a slova s nimi příbuzná si žáci rozstříhají a různými manipulačními činnostmi, hrou i soutěžemi si osvojují jejich znalost. Dvojici titulů je možné využít jako pexeso.), *Slovníček spisovné češtiny pro první stupeň* (Abecedně řazený slovníček je praktickou jazykovou příručkou pro žáky na 1. stupni ZŠ. Obsahuje slova a jevy, které jsou pro ně nejčastějším gramatickým úskalím. Umožňuje zlepšit písemný projev a vyvarovat se zbytečných chyb.), *IT učebnice a pracovní sešity, E-učebnice*.

Zde opět platí, že klasická učebnice pro výuku, ani jiné navazující publikace, nevyžadují k výuce žádných zvláštních podmínek. Pouze v případě e-učebních zdrojů speciální učebnu s vybavením.

4.7.4 Výchovné vymezení učebnice

Rozvoj klíčových kompetencí žáků; učebnice umožňuje učiteli cíleně navázat na činnosti žáků tak, aby mohli rozvíjet svou osobnost s ohledem na výchovné vymezení.

4.7.5 Vzdělávací vymezení učebnice

Viz. obsah učiva a shrnutí v úvodu a závěru hodnocení učebnice.

4.7.6 Vymezení učebnice-průřezová témata

Učebnice okrajově zapojuje žáky do témat komunikace, nových médií, mezilidských vztahů a částečně také do evropského světa. Obzvláště poslední bod nebývá příliš obsažen, v tomto případě tomu tak není (Např. kapitoly *Vzpomínky na prázdniny, Pameliny pozdravy*, atd.)

4.7.7 Rozšiřující učivo jako součást učebnice

V publikaci nalezneme některé motivační odkazy, které je nutno prohloubit a zpracovat tak, aby bylo možno obsahově postihnout náplň rozšiřujícího učiva.

4.7.8 Všeobecné shrnutí učebnice

Předností učebnice pro třetí ročník jsou doprovodné pracovní procvičovací sešity, písanky a jiné jazykové publikace. Součástí ucelené řady jsou dnes již běžné elektronické výukové zdroje.

Učebnice ALTER jsou velice přehledné a graficky poutavé. Na rozdíl od učebnice druhého ročníku, třetí už navíc obsahuje tabulky s přehledy učiva, testy a diktáty, což jistě ocení i rodiče. S učebnicemi ALTER je možno jednoduše pracovat i samostatně bez didaktického vedení (s ohledem na domácí přípravu).

Formálně se učebnice shodují ve všech ročnících; motivační text, úkoly, opakování, cvičení.

Samozřejmě ubylo obrázků a přibylo cvičení a přehledů. Učebnice nabízí možnost kopírování vyučované látky a její následné zpracování do podoby her sloužících např. k procvičování či opakování učiva.

4.8 Učebnice pro čtvrtý ročník⁴² Český jazyk 4 nakladatelství ALTER

*"Úvodní kapitoly učebnice jsou věnovány zopakování učiva třetího ročníku. Dále se probírá např. učivo o slovních druzích, mluvnické kategorie podstatných jmen a sloves, stavba slova a věty jednoduché včetně seznámení se s jednoduchými souvětími. Postup vyvozování učební látky odkrývá nezodpovězené otázky, a tím žáky aktivizuje k poznávacím činnostem. Učebnice pomáhá rozvíjet komunikační dovednosti žáků."*⁴³

4.8.1 Obsahové vymezení učebnice

Učebnice obsahově splňuje očekávané výstupy podle MŠMT ČR RVP ZV.

4.8.2 Časové vymezení učebnice

Učebnice pro čtvrtý ročník je pokračováním řady učebnic (3 a 5) pro výuku českého jazyka. Zahrnuje učivo dané osnovami pro základní školy, zároveň splňuje požadavky pro výuku školy obecné. Výběr a rozsah učiva je nutno přizpůsobit možnostem žáků.

Bližší informace k časovému rozvržení nalezneme na stránkách nakladatelství ALTER, viz. přílohy a orientační časový plán.

4.8.3 Organizační vymezení učebnice

Učebnice existují již i v e-podobě. Práce s učebnicí v měkké vazbě nevyžaduje žádné organizačně náročné vymezení, pouze snad při výuce s elektronickou verzí musíme počítat s potřebným vybavením, specializovanou učebnou.

⁴² DVOŘÁKOVÁ, D. a ČECHURA, R. Český jazyk 4. Praha: ALTER, 1996. ISBN 80-7245-004-2.

⁴³ DVOŘÁKOVÁ, D. a ČECHURA, R. Český jazyk 4. Praha: ALTER, 1996. ISBN 80-7245-004-2.

4.8.4 Výchovné vymezení učebnice

Rozvoj klíčových kompetencí žáků; učebnice umožňuje učitelé cíleně navázat na činnosti žáků tak, aby mohli rozvíjet svou osobnost s ohledem na výchovné vymezení.

4.8.5 Vzdělávací vymezení učebnic

Úvodní kapitoly jsou věnovány opakování z předchozího ročníku (věta-souvětí, význam slov, slova s citovým zabarvením, spisovná a nespisovná, slovními druhům a slabikám).

Dále učebnice obsahuje v jazykové rovině učivo stavby slova (kořen, předpona a přípona), vyjmenovaná slova, procvičování slovních druhů (slovesa, podstatná jména), stavba věty jednoduché.

V oblasti komunikační a slohové je to vyprávění, členění textu, adresa, popis (osoby i věci), vyprávění podle obrázkové osnovy, popis činnosti, telefonát, oznámení, blahopřání, dopis, sestavení osnovy, vyjadřování a slohová pravidla závěrem.

4.8.6 Vymezení učebnice; průřezová témata

Čtvrtý ročník je v oblasti průřezových témat zaměřen především na komunikaci (v rovině sociální, poznávací, informativní, multikulturní - získané informace z četby- a v neposlední řadě morální). Pokud se podíváme na obsah slohového učiva, zjistíme, že učebnice plně postihuje tyto požadavky.

4.8.7 Rozšiřující učivo jako součást učebnice

Navazuje na předešlý ročník.

4.8.8 Všeobecné shrnutí učebnice

Učebnice nijak nevybočuje z ucelené řady. Obsahově i formálně je velice zdárně řešena. S vyššími ročníky je kladen větší důraz na rozsah probíraného učiva, o čemž nás přesvědčují osnovy i obsahy publikací. Snad bych pouze vytkla, že v případě čtvrtého ročníku by bylo možno ještě žáky motivovat i obrazovou přílohou, které je v učebnici velice málo a je příliš jednotvárná. Na poli systematizace a uspořádání, seřazování (motivace, úkol, zadání, poučka cvičení) opět nelze nic vytknout. I v tomto případě obsahuje učebnice navíc tabulky s přehledy, možné procvičovací diktáty a různé varianty k procvičování.

4.9 Učebnice pro 5. ročník⁴⁴ Český jazyk 5 nakladatelství ALTER

*"Učebnice je sestavena tak, aby se žáci aktivně podíleli na výuce a aby bylo možné výběr a rozsah cvičení přizpůsobit jejich individuálním možnostem. Daný titul umožňuje v první fázi aktivizovat poznatky získané ve 4. ročníku, na něž systematicky navazuje nové učivo. Český jazyk 5 prohlubuje poznatky žáků o stavbě a významech slova, o psaní předložek a předpon, o slovních druzích, skladbě, shodě přísudku s podmětem, přímé řeči aj. Pomáhá rozvíjet komunikační dovednosti žáků."*⁴⁵

4.9.1 Obsahové vymezení učebnice

Učebnice obsahově splňuje očekávané výstupy podle MŠMT ČR RVP ZV.

4.9.2 Časové vymezení učebnice

Tématické okruhy je možné snadno rozvrhnout do plánů podle obsahu učebnice, musíme však přihlížet na individuální možnosti žáků. Učivo pátého ročníku je obsahově a mentálně velmi náročné. Při probírání učiva, jež je shrnující z předešlých ročníků, se ukáže, zda jsou žáci připraveni na přechod k obtížnějším operacím. Důležité je zvládnutí učiva z předešlých ročníků.

4.9.3 Organizační vymezení učebnice

Učebnice pro pátý ročník je svou náročností na organizaci stejně nenáročná jako v předchozích ročnících.

⁴⁴ HORÁČKOVÁ, M. a HTAUDKOVÁ, H. Český jazyk 5. Praha: ALTER, 1996. ISBN 80-85775-51-4.

⁴⁵ cit.2013-10-1]. Dostupné na [www:> http://www.alter.cz/obchod/cesky-jazyk-a-literatura-116/cesky-jazyk-pro-5-rocnik-534](http://www.alter.cz/obchod/cesky-jazyk-a-literatura-116/cesky-jazyk-pro-5-rocnik-534)>.

4.9.4 Výchovné vymezení učebnice

Rozvoj klíčových kompetencí žáků; učebnice umožňuje učitelům cíleně navázat na činnosti žáků tak, aby mohli rozvíjet svou osobnost s ohledem na výchovné vymezení.

4.9.5 Vzdělávací vymezení učebnice

Vzdělávací vymezení učebnice určují osnovy, z obsahu titulu: stavba slova, význam slov, slovní druhy ohebné i neohebné (v posloupnosti obsahové), skladba, přímá řeč; sloh-popis, líčení, dopis, telegram, vypravování, oznámení, zpráva, báseň.

4.9.6 Vymezení učebnice-průřezová témata

Učebnice splňuje požadavky na rozšiřující učivo. Pouze v případě oblasti komunikace žáka s použitím ICT vzhledem k roku vydání a k současnému pojetí komunikačních technologií, učebnice není v tomto ohledu dostatečně motivační. Bude tedy záležet na schopnostech pedagoga a jeho doplňujících úkolech.

4.9.7 Rozšiřující učivo jako součást učebnice

Dalo by se říci, že i v tomto bodě lze hovořit o shrnutí předcházejícího rozšiřujícího učiva nižších ročníků. Učebnice umožní jejich zopakování, pedagog má možnost jej rozšířit svou vlastní invencí.

4.9.8 Všeobecné shrnutí učebnice

Nakladatelství ALTER volí ve všech ročnících stejný metodický postup. Opět se setkáváme s následným výukovým řazením - motivační text, zadání úkolů, opakování. Učivo je proloženo poučkami, v závěru učebnice různými výukovými tabulkami, procvičovacím cvičením a diktáty. Součástí ucelené řady je opět nepřeberné množství doprovodných výukových pomůcek (pracovní sešity, tabulky a jiné).

4.10 Srovnání učebnic nakladatelství Nová škola a ALTER v konkrétní kapitole *Podstatná jména*

Pro srovnání jsem zvolila konkrétní kapitolu, která je i součástí příloh, aby bylo možné zřetelně porovnat formu i obsah obou nakladatelství. Obě učebnice se liší jen v několika nepatrných detailech. V podstatě by se dalo říci, že ve výsledku nelze posoudit, která z obou řad je kvalitnější. Spíše záleží na tom, jaké požadavky si uživatel stanoví.

4.10.1 Nakladatelství Nová škola učebnice Český jazyk pro 5. ročník *kapitola Podstatná jména*

Kapitola je uvedena úkolem, zadáním. Ten je formulován tak, aby žáky donutil přemýšlet, ale zároveň je navádí a dopomáhá jim k vyřešení malou nápovědou. Následuje motivační text splňující mezipředmětové průniky (fyzika). Níže graficky rozlišena poučka. Dále různorodé úkoly (vlastnosti a děje podstatných jmen, mluvnické kategorie, skloňování). Kapitulu uzavírá slohové cvičení.

4.10.2 Nakladatelství ALTER učebnice Český jazyk pro 5. ročník *kapitola Podstatná jména*

Úvod kapitoly taktéž tvoří motivační text, za nímž následují navazující úkoly. Dále tvůrci vložili opakovací tabulku s doplňováním. Kapitola v této učebnici je ve srovnání s řadou z Nové školy obsáhlejší a bohatší (cvičení, tabulky s opakováním-utvrzovací, diktáty, aj.). V učebnici ALTER má každý vzor podstatného jména svou podkapitolu. Shodují se v ukončení kapitoly slohovým cvičením.

Učebnice ALTER je ve svém provedení nápaditější, a to hned v několika bodech. Mnohem vhodněji jsou voleny výchozí texty. Také doprovodné komunikační otázky s ním související. Celkově by se dalo říci, že učebnice

nakladatelství Nová škola je podstatně stručnější. Zde je však nutné přihlídnout i k pracovním sešitům.

Obě učebnice splňují vše, co je dáno zákonem. Obě vyhovují obsahem i formou. Liší se pouze v návaznosti na požadavky vyučujícího.

5 Volný dotazník

VOLNÝ DOTAZNÍK pro učitele prvního stupně základních škol

vypracovala Marta Černá
2013-2014

Předem bych Vám chtěla poděkovat za Vaši ochotu a hodnocení, jež mi pomůže k tomu, abych uzavřela svou diplomovou práci, ve které se zabývám srovnáním učebnic na prvním stupni základních škol, konkrétně Českým jazykem. Dotazník je anonymní, nemusíte se tedy podepisovat.

•Měli jste možnost volby mezi učebnicemi, z nichž učíte, nebo jste museli použít daný materiál?

.....
.....

•Jste spokojen(-a) s kvalitou učebnic, z nichž vyučujete? Prosím, ohodnoťte stupnicí od 1-5 (max. počet bodů 5). Uveďte, prosím, o jaký druh učebnice se jedná (název, nakladatelství).

.....
.....

•Co oceňujete na publikaci, se kterou ve výuce pracujete?

.....
.....
.....
.....
.....

•Co byste naopak změnili? Co vás znepokojuje, nebo co postrádá titul, z něhož vyučujete?

.....
.....
.....

•Pokud jste učitel(-ka) s mnoholetou praxí, jistě jste měli možnost vyzkoušet více titulů. Setkali jste se s takovým, který vás oslovil natolik, že byste z něj rádi čerpali, nebo dokonce splňoval vaše požadavky tak, že by se dal označit jako maximálně uspokojivý svým obsahem ve všech možných kritériích?

.....

.....

.....

.....

.....

•Jedním z nejčastějších nakladatelství, s nímž základní školy pracují, je Nová škola a Alter. Pokud jste s těmito učebnicemi pro Český jazyk pracovali, která vám vyhovovala více a z jakého důvodu.

.....

.....

.....

.....

.....

•Závěrem bych vás chtěla požádat o jakýkoli postřeh, který by mohl obohatit tuto práci.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Děkuji Vám za Váš čas, velice si toho cením.
S pozdravem Marta Černá

5.1 Vyhodnocení

Současná situace na mnoha školách vypovídá o faktu, že nespočet pedagogů mezi sebou nese určitou zdrženlivost ve vyjádření, pod nějž by se podepsali. Z jakých důvodů tomu tak je, nechám na vašem posouzení. Právě proto jsem zvolila volnou formu dotazníku, který není povinně podepisovat. Mým záměrem nebylo zmapovat přesný počet (procentuálně) příznivců či odpůrců obou řad hodnocených nakladatelství, nýbrž zjistit klady a zápory, popř. návrhy na zlepšení.

V podstatě lze říci, že z dotazníku jsem zjistila to, co už dávno víme, o čem jsem se v textu už dříve zmiňovala.

Z většiny dotazníků jsem zjistila, že učitelé nemají možnost volby mezi učebnicemi. Učí z těch, které škola již vlastní, nebo z těch, které s největší pravděpodobností vybírá pověřená osoba. Zde se jistě musíme přiklánět i k ekonomickému hledisku. Pouze okrajově bych zmínila i fakt, že mnohdy bylo nakladatelstvím vytýkáno nesjednocení v nových nákladech, přičemž je jasné, že tím se výuka komplikuje.

Co se týká bodového hodnocení učebnic, ze zodpovězených dotazníků nám vyplývá "zlatá střední cesta." V hodnocení od jedné do pěti bodů (pět je maximální počet) nám vchází trojka.

Na publikacích oceňují učitelé nejčastěji přehlednost a srozumitelnost učiva. Opakem bývá kritika nedostatku cvičení.

Pokud bych měla shrnout výsledky, můžeme se spolu s pedagogy shodnout na všem, i tom, že velkou úlohu hraje osobnost učitele. Většina dotázaných odpověděla, že učebnice doplňuje vlastními zdroji, které jsou různorodé.

Některé z dotazníků jsem zařadila do příloh.

6 Návrh pracovního listu

Pracovní list jsem se snažila vytvořit tak, aby splňoval stanovená kritéria, kterými se v diplomové práci zabývám, s nimiž pracuji a vyhodnocuji v publikacích dvou nakladatelství. Pracovní list si můžeme představit např. jako součást kapitoly učebnice. Grafickou úpravu prosím, nepojímejte jako definitivní či zavazující, zaměření by mělo být spíše na obsah textů.

POPIS - Portrét 5.ročník

obrazová příloha č.1⁴⁶

"Děda je jeden z mála lidí, kteří věří, že se zvířata dokážou smát. Vlastníme čtyři kočky a jednoho kocoura. Rád se s nimi baví. Směje se na ně a kočky zase na něho. Táta říká, že je děda samorost. Něco na tom bude. Chová se fakticky svérázně a nikdo nemůže vědět, co v nejbližší chvíli podnikne."⁴⁷

☀**Motivační otázky k textu, komunikace s žáky:**

1. Řekněte vlastními slovy, co jste se z ukázky dověděli.
2. Vyvolala ve vás ukázka nějaké pocity? Povyprávějte nám o nich.
3. Pojmenujte kocoury, o nichž se v ukázce mluví.
4. Uhádnete, o jaký slohový útvar se jedná?
5. Zamyslete se nad tím, koho ve svém okolí znáte nejlépe, koho byste popisovali, kdybyste měli napsat popis osoby.

⁴⁶ [cit.2013-8-8]. Dostupné na [www:> \(http://www.humanart.cz/user/4225/art/4225-1338369584-0.jpg\)](http://www.humanart.cz/user/4225/art/4225-1338369584-0.jpg)

⁴⁷ KOŽMÍN,Z. Tvořivý sloh. Praha: Victoria publishing,1995, s.29. ISBN 80-7187-037-4.

☀ **Námět na úkol, mezipředmětový průnik:** VV, portrét, libovolná technika, zachycení podoby dle skutečnosti nebo popisu.

☀ **Slohová stránka jazyka:**

1. Vyberte si ze své blízkosti osobu, kterou budete popisovat. Nejlehčí bude, když si zvolíte někoho, koho dobře znáte.
2. Uvědomte si, co vše se dá na osobě popisovat.
3. Vytvořte si osnovu.
4. Po napsání prací slohy zhodnoťte. Spolu s vyučujícím sestavte hodnotící stupnici, body, které by měl popis splňovat. Nejlepším tvůrcům vyberte odměnu, např. v podobě úlevy domácího úkolu :)

☀ **Mluvnická stránka textu:**

1. Vyhledejte v textu všechna podstatná jména rodu mužského a určete u nich předponu, kořen a příponu.
2. Vyberte si z ukázky jakékoli slovo a od něj utvořte slova příbuzná.
3. Najděte ve větách základní skladební dvojice.
4. Vypište všechna slovesa a utvořte pomocí nich odlišné věty. Zachovejte tvary sloves.
5. Vysvětlete význam těchto slov: samorost, fakticky, svérázně...

Literární stránka jazyka:

obrazová příloha č.2⁴⁸

1. Vzpomenete si z dětství nebo současnosti na nějaký literární titul, který popisuje vztah vnuka či vnučky k dědečkovi?
2. Připomněla vám ukázka nějaký jiný příběh?
3. Jistě všichni znáte večerníček, ve kterém vystupuje děda Lebeda s vnučky Jájou a Pájou. Vyberte si jeden z filmové řady a secvičte se spolužáky scénku.
4. Věděli byste, jak se říká tomuto výtvarnému filmovému umění, když v něm vystupují postavičky vyřezané ze dřeva, nebo z textilu a ovládá je člověk?
5. Kdo bude chtít získat jedničku, může vytvořit na toto téma referát.

⁴⁸ [cit.2013-8-8]. Dostupné na [www:>\(http://img.ceskatelevize.cz/program/porady/879074/foto/04.jpg\)](http://img.ceskatelevize.cz/program/porady/879074/foto/04.jpg)

ZÁVĚR

Jazyk, dokonalý prostředek lidského dorozumívání. Vyvíjel a vyvíjí se spolu se svým národem, se svými uživateli. Jeho používání nám připadá samozřejmé a automatické. Na čem závisí právě kvalita a způsob ovládnání této formy dorozumívání.

Před nástupem povinné školní docházky je to především prostředí, které nás obklopuje a utváří nejen naší osobnost, ale také její verbální projev. Stejně tak je tomu i po nástupu do vzdělávacích institucí, školek a škol. V České republice máme zavedenou povinnou školní docházku, která již od první třídy učí žáky mateřskému jazyku. V podstatě lze říci, že žáci používají mateřský jazyk bezděčně do chvíle, než nastoupí do školy. Zde se seznamují s jeho systémem, normou a kodifikací.

Jakou úroveň má výuka v návaznosti na učebnice předmětu Českého jazyka s ohledem na jazyk jako systém znaků sloužících lidem během dorozumívání znakového, systémového, ale především společenského. Právě na tyto otázky jsem hledala odpovědi ve své diplomové práci. Jazykověda nám stanovuje tři základní významy pojmu jazyk: langue, tj. systém znaků použitelných pro jazykovou komunikaci; parole, jako praktické jazykové komunikáty, jimiž vyjadřujeme své postoje k okolí a langage, tj. jazyk jako lidská schopnost zvládnutí systému znaků v praktických promluvách.⁴⁹

Ze srovnání zvolených vzorků učebnic Nová škola a Alter vyplynulo, že ve většině splňují požadavky MŠMT RVP. Drobné nedostatky lze nalézt ve stránce obsahové v návaznosti na stáří učebnic (aktuality, nové technologie, historické události, atd.) a dále po stránce formální, ale zde bych si dovolila tvrdit, že v tomto ohledu musíme zohlednit i názor jednotlivce a jeho osobnost, jakožto osobnost učitele a jeho specifika týkající se požadavků jednotlivce.

Co se týče zvoleného postupu práce, dovolím si tvrdit, že mi přinesl odpovědi na kladené otázky a stanovené cíle. Byl vystavěn na studiu teoretické odborné literatury, historické i současné, dále jsem pracovala s publikacemi řady Nová škola a Alter (potažmo internetovými zdroji stránek daných nakladatelství) a v neposlední řadě jsem se zaměřila na praxi, která je bezesporu stěžejní. Nápomocni mi byli i kantoři z regionálních škol.

A právě u kantorů bych se ráda zmínila ještě i o pomoci nejen po stránce obsahové, ale také materiální. Některé materiály se shánějí stěží, a proto kdyby mi individuálně někteří

⁴⁹ HUBÁČEK, J. SVOBODOVÁ, J. JANDOVÁ, E. Čeština pro učitele. VADE MECUM BOHEMIAE 2002. ISBN 80-86041-30-1.

jednotlivci nebyli nápomocni i v tomto ohledu, má práce by byla komplikovanější. Možná bych se ještě pozastavila nad problémem se signováním dotazníků. Píšu práci o kvalitě učebnic, jejich upotřebení a využití ve výuce a kladu si otázku, proč je na některých školách takové omezení s jejich výběrem. Už jsem se dotkla otázky osobnosti učitele a jeho individuálním potřebám, ale praxe se má tak, že učebnice většinou vybírá jedna zodpovědná osoba bez konzultací ostatních pedagogů. Mnohdy nejsou dostatečné finanční prostředky, které by pokryly požadavky vyučujících. Proto jsem kladla takový důraz na kvalitu osobnosti učitele, který vyučuje i z takových učebnic, jež mu nejsou při nejmenším blízké.

Při zamyšlení, čím má práce obohatila tuto oblast si snad mohu dovolit tvrdit, že může být minimálně nápomocná těm, kteří se rozhodují při výběru učebnic k výuce, nebo těm, kteří mohou své publikace na příště, ještě vylepšit. Hlavní těžiště úspěchu však spočívá na vyučujícím, který vede své žáky svou osobností a pedagogickým umem, který v sobě musí zahrnovat odbornost i lidskost. Mně osobně práce rozšířila obzory a utvrdila mne v tom, že kvalita výuky se odvíjí od různých aspektů, mezi které patří i samotné publikace. Posuďte sami, zda jsem byla úspěšná, děkuji.

Závěrem mi dovoluete odlehčení, ve kterém se však skrývá hluboká pravda spisovatele, ale především člověka a humanisty Karla Čapka... ***"Řeč je sama duše a kultura národa. Zdokonaluje-li se národ, musí se zdokonalovat i jazyk; neboť je živý a vyvíjí se s námi všemi, stále nesen výškou duševního napětí národního."***

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Akademický slovník cizích slov I. a II. Praha: Academia 1995. ISBN 80-200-0497-4.
- ČECHOVÁ M., STYBLÍK V. Čeština a její vyučování. Praha: SPN, 1998. ISBN 80-859337-47-6.
- Český jazyk pro 2. – 5. ročník (učebnice pro 1. stupeň ZŠ) + metodické příručky - nejnovější vydání.
- DVORSKÝ, L. a kol. Český jazyk 3. Praha: ALTER, 1995. ISBN 80-7245-014-X.
- DVOŘÁKOVÁ, D. a ČECHURA, R. Český jazyk 4. Praha: ALTER, 1996. ISBN 80-7245-004-2.
- Encyklopedický slovník češtiny. Praha: NLN 2002. ISBN 80-7106-484-X.
- GORAL, E. et al. ENCYKLOPEDIA PWN w trzech tomach. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN SA, 2003. ISBN 83-01-12702-3 t. 1-3.
- HAVRÁNEK, B., JEDLIČKA, A. Stručná mluvnice česká. Praha: Fortuna, 1996. ISBN 80-7168-306-x.
- HORÁČKOVÁ, M. a HTAUDKOVÁ, H. Český jazyk 5. Praha: ALTER, 1996. ISBN 80-85775-51-4.
- HUBÁČEK, J. SVOBODOVÁ, J. JANDOVÁ, E. Čeština pro učitele. VADE MECUM BOHEMIAE 2002. ISBN 80-86041-30-1.
- CHÝLKOVÁ, H., JANÁČKOVÁ, Z., MINÁŘOVÁ, E. a ZBOŘILOVÁ, J. Český jazyk 5. Praha: Nová škola, 2010. ISBN 978-80-7289-181-8.
- KAMIŠ, K. Řečová a jazyková komunikace spisovné češtiny. Praha: UJAK, 2012. ISBN 978-80-7452-023-5.
- KOSOVÁ, J., ŘEHÁČKOVÁ, A. Český jazyk pro 2. ročník základní školy. 1. vyd.
- KOŽMÍN, Z. Tvořivý sloh. Praha: Victoria publishing, 1995, s. 29. ISBN 80-7187-037-4.
- M. GREPL a kol. Příruční mluvnice češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny 1995.
- MUHLHAUSEROVÁ, H. a JANÁČKOVÁ, Z. a PŘÍBORSKÁ, O. Český jazyk 2. Praha: Nová škola, 1998. ISBN 80-85607-79-4.
- MUHLHAUSEROVÁ, H. a JANÁČKOVÁ, Z. a PŘÍBORSKÁ, O. Český jazyk 3. Praha: Nová škola, 2003. ISBN 80-7289--088-3.
- MUHLHAUSEROVÁ, H. a JANÁČKOVÁ, Z. a PŘÍBORSKÁ, O. Český jazyk 4. Praha: Nová škola, 2008. ISBN 80-7289-087-5.
- NOVÁKOVÁ, Z. Český jazyk 2. Praha: ALTER, 1994. ISBN 80-85775-93-X.
- Pravidla českého pravopisu. ÚJČ AV ČR: Pansofia, 1993. ISBN 80-901373-6-9.
- PRŮCHA, J. Moderní pedagogika. 2. vyd. Praha: Portál, 2002
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha: VÚP, 2007.
- Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Praha: Academia 2001. ISBN 80-200-0493-9.
- SVOZILOVÁ, N., PROUZOVÁ, H., JIRSOVÁ, A. Slovesa pro praxi. Valenční slovník nejčastějších českých sloves. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0618-4.

Elektronické zdroje

Český jazyk. Dostupné na [www:>http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%BD_jazyk>](http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%BD_jazyk).

Doporučené učební osnovy. Dostupné na [www:> http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/03/Doporucene-ucebni-osnovy-predmetu-CJL-AJ-a-M-pro-zakladni-skolu.pdf>](http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/03/Doporucene-ucebni-osnovy-predmetu-CJL-AJ-a-M-pro-zakladni-skolu.pdf).

Vokabulář. Dostupné na [www:> http://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/mluvnice/digitalni-kopie-info/StajerZpusob1668>](http://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/mluvnice/digitalni-kopie-info/StajerZpusob1668).

Nová škola-písanka. Dostupné na [www:> http://www.nns.cz/blog/nove-tituly/nova-dvoubarevna-pisanka-pro-2-rocnik/](http://www.nns.cz/blog/nove-tituly/nova-dvoubarevna-pisanka-pro-2-rocnik/)

ALTER. Dostupné na [www:> http://www.alter.cz/obchod/cesky-jazyk-a-literatura-113/cesky-jazyk-2-r-39>](http://www.alter.cz/obchod/cesky-jazyk-a-literatura-113/cesky-jazyk-2-r-39).

ALTER. Dostupné na [www:> http://www.alter.cz/prilohy/alter-a-rvp-zv/ca_te_plany.pdf>](http://www.alter.cz/prilohy/alter-a-rvp-zv/ca_te_plany.pdf).

ALTER. Dostupné na [www:> http://www.alter.cz/obchod/cesky-jazyk-a-literatura-116/cesky-jazyk-pro-5-rocnik-534>](http://www.alter.cz/obchod/cesky-jazyk-a-literatura-116/cesky-jazyk-pro-5-rocnik-534).

Humanart. Dostupné na [www:> \(http://www.humanart.cz/user/4225/art/4225-1338369584-0.jpg\)](http://www.humanart.cz/user/4225/art/4225-1338369584-0.jpg)

Česká televize. Dostupné na [www:>\(http://img.ceskatelevize.cz/program/porady/879074/foto/04.jpg\)](http://img.ceskatelevize.cz/program/porady/879074/foto/04.jpg)

Nová škola. Dostupné na [www:> http://www.nns.cz/blog/nove-tituly/zdarma-miuc-pro-vybrane-predmety-na-2-stupni/](http://www.nns.cz/blog/nove-tituly/zdarma-miuc-pro-vybrane-predmety-na-2-stupni/)

PŘÍLOHY

Příloha - dotazník

VOLNÝ DOTAZNÍK pro učitele prvního stupně základních škol

vypracovala Marta Černá
2013-2014

Předem bych Vám chtěla poděkovat za Vaši ochotu a hodnocení, jež mi pomůže k tomu, abych uzavřela svou diplomovou práci, ve které se zabývám srovnáním učebnic na prvním stupni základních škol, konkrétně Českým jazykem. Dotazník je anonymní, nemusíte se tedy podepisovat.

- Měli jste možnost volby mezi učebnicemi, z nichž učíte, nebo jste museli použít daný materiál?

NĚKOLIK VYUŽILA JSEM DANÝ MATERIÁL,
NENÍ MOŽNOST VOLBY MEZI UČEBNICEMI

- Jste spokojen(-a) s kvalitou učebnic, z nichž vyučujete? Prosím, ohodnoťte stupnicí od 1-5 (max. počet bodů 5). Uveďte, prosím, o jaký druh učebnice se jedná (název, nakladatelství).

G. - Křiváček, M - ALTER, P₁, VL - ALTER
G. - 4, VL - 4, M - 3, P₁ - 2, VL - 2

- Co oceňujete na publikaci, se kterou ve výuce pracujete?

G. - PRŮMĚRNÝ POČET PROCV. CVIČENÍ, VYVĚTLENÍ ÚČIVA
VL - DOBRÝ VÝBĚR OBRÁZKŮ A DĚJŮ
M - PRŮMĚRNÝ POČET CVIČENÍ
P₁ - DOSTATEK OBRÁZKŮ A PROCV. ÚKOLŮ
VL - ZVÝRAZNĚNÍ JČL ÚDAJŮ V TEXTU, PROCV. ÚKOLY

- Co byste naopak změnili? Co vás znepokojuje, nebo co postrádá titul, z něhož vyučujete?

G. - více cvičení + prac. sešit k procvičování
VL - větší četnost obrázků
M - více cvičení zaměřených k logice procvičování
P₁ - větší přehlednost fontů a písmo dlouhé řady
VL - větší doplnění slovních skupin k dopln. cvičení

• Pokud jste učitel(-ka) s mnoholetou praxí, jistě jste měli možnost vyzkoušet více titulů. Setkali jste se s takovým, který vás oslovil natolik, že byste z něj rádi čerpali, nebo dokonce splňoval vaše požadavky tak, že by se dal označit jako maximálně uspokojivý svým obsahem ve všech možných kritériích?

NOVÁ ŠKOLA, FRAUS

• Jedním z nejčastějších nakladatelství, s nímž základní školy pracují, je Nová škola a Alter. Pokud jste s těmito učebnicemi pro Český jazyk pracovali, která vám vyhovovala více a z jakého důvodu.

ně vyhovuje více NOVÁ ŠKOLA a FRAUS, neboť je to více vědomí důvěryhodost, souhlas s pracovními a k logickému uspořádání textů

• Závěrem bych vás chtěla požádat o jakýkoli postřeh, který by mohl obohatit tuto práci.

JOURE BY BYLO, POKUD BY K UČEBNICÍM BYLY TAKÉ PRACOVNÍ VĚŠTÍ NEBO BY MELA BÝT V UČEBNICÍCH VĚTŠÍ PROSTOR K PROVEDOVÁNÍ VĚŠTÍ

Děkuji Vám za Váš čas, velice si toho cením.

S pozdravem Marta Černá

VOLNÝ DOTAZNÍK pro učitele prvního stupně základních škol

vypracovala Marta Černá
2013-2014

Předem bych Vám chtěla poděkovat za Vaši ochotu a hodnocení, jež mi pomůže k tomu, abych uzavřela svou diplomovou práci, ve které se zabývám srovnáním učebnic na prvním stupni základních škol, konkrétně Českým jazykem. Dotazník je anonymní, nemusíte se tedy podepisovat.

• Měli jste možnost volby mezi učebnicemi, z nichž učíte, nebo jste museli použít daný materiál?

Učebnice se radíme, které učebnice budeme využívat.
Z důvodu nedostupnosti financí se musíme často sázet na
pouze volbu pracovníků a dle mě je jízda širší.

• Jste spokojen(-a) s kvalitou učebnic, z nichž vyučujete? Prosím, ohodnoťte stupnicí od 1-5 (max. počet bodů 5). Uveďte, prosím, o jaký druh učebnice se jedná (název, nakladatelství).

adler M pro prv. st. - 4, největší spousta
jako učebnice, nejen učebnice se učebnicemi.
1. st. - adler M - 3

• Co oceňujete na publikaci, se kterou ve výuce pracujete?

velký počet učebnic, učebnice a samostat.
pro učebnice.

• Co byste naopak změnil(-i)? Co vás znepokojuje, nebo co postrádá titul, z něhož vyučujete?

rozdíly, rozdíly se činností učebnic,
velké množství učebnic se geometrií
Chybí mi popis, jaký způsob se děje u nás
pln. - Článek zůstal je pln. s raditelskou učeb. a
třeba by se s učebnicí pracovalo a nemusela by
pracovat soubor dokumentů k tomu, aby
učebnice, se mezi sebou splňují.

• Pokud jste učitel(-ka) s mnoholetou praxí, jistě jste měli možnost vyzkoušet více titulů. Setkali jste se s takovým, který vás oslovil natolik, že byste z něj rádi čerpali, nebo dokonce splňoval vaše požadavky tak, že by se dal označit jako maximálně uspokojivý svým obsahem ve všech možných kritériích?

Četl jsem učebnice ani nemůžu říct, jak má - spíše
potřeba učitelů. Když jsem se na učebnici, co
si z učebnice vybere a z čeho půjde.
Dávám dobrý příklad, že učebnice jsou spíše
a elektronické materiálu, takže to ani od
učebnice nečekávám.

• Jedním z nejčastějších nakladatelství, s nimiž základní školy pracují, je Nová škola a Alter. Pokud jste s těmito učebnicemi pro Český jazyk pracovali, která vám vyhovovala více a z jakého důvodu.

Nová škola - publikují, když čítanka
nakladatelství má škola, jakýsi srovnání
na potřeby učitelů. Když jsem učebnici
učebnic, protože učebnice je
učebnic, protože učebnice je

• Závěrem bych vás chtěla požádat o jakýkoli postřeh, který by mohl obohatit tuto práci.

Čtyřlístek mi velmi pomohl s tím, učebnice
učebnic, si jsem s náladou s PUP, ale
pročítání se to objevuje občas jen v učebnicích AV.
Chtěla bych si s tím učebnicemi učebnic
se učebnicemi učebnic.
O učebnic (přes učebnice) se učebnice učebnic
učebnic a učebnic učebnic učebnic, co se
učebnic učebnic učebnic učebnic. Pročítání
logické - učebnic učebnic učebnic učebnic (učebnic
s tím učebnic ALTER). Když jsem učebnic, když se
učebnic učebnic PS a učebnic učebnic učebnic,
učebnic učebnic učebnic učebnic učebnic učebnic.
Děkuji Vám za Váš čas, velice si toho cením.
S pozdravem Marta Černá

VOLNÝ DOTAZNÍK pro učitele prvního stupně základních škol

vypracovala Marta Černá
2013-2014

Předem bych Vám chtěla poděkovat za Vaši ochotu a hodnocení, jež mi pomůže k tomu, abych uzavřela svou diplomovou práci, ve které se zabývám srovnáním učebnic na prvním stupni základních škol, konkrétně Českým jazykem. Dotazník je anonymní, nemusíte se tedy podepisovat.

- Měli jste možnost volby mezi učebnicemi, z nichž učíte, nebo jste museli použít daný materiál?

Většinou používáme daný materiál, ale jako doplňkové učivo můžeme použít i jiné učebnice.

- Jste spokojen(-a) s kvalitou učebnic, z nichž vyučujete? Prosím, ohodnoťte stupnicí od 1-5 (max. počet bodů 5). Uveďte, prosím, o jaký druh učebnice se jedná (název, nakladatelství).

Vlastivěda 4 - Nová škola - hodnocení 4
Matematika 2 - SPN - - - 4

- Co oceňujete na publikaci, se kterou ve výuce pracujete?

Podstatné informace, přehlednost, ilustrace dostatečná velikost písmen, číslic, úlohy vzhledem k věku

- Co byste naopak změnili? Co vás znepokojuje, nebo co postrádá titul, z něhož vyučujete?

Některá témata (vlastivěda) bych zkrátila, jiná prošířila. Líbí se mi, když mohu použít CD, pokud je k dané učebnici.

• Pokud jste učitel(-ka) s mnoholetou praxí, jistě jste měli možnost vyzkoušet více titulů. Setkali jste se s takovým, který vás oslovil natolik, že byste z něj rádi čerpali, nebo dokonce splňoval vaše požadavky tak, že by se dal označit jako maximálně uspokojivý svým obsahem ve všech možných kritériích?

Byla jsem velmi spokojena se sadou učebnic do M-1,2
přesně podle kritéria (ilustr. Z. Miler), ALTER

• Jedním z nejčastějších nakladatelství, s nímž základní školy pracují, je Nová škola a Alter. Pokud jste s těmito učebnicemi pro Český jazyk pracovali, která vám vyhovovala více a z jakého důvodu.

Veššína učebnic z těchto nakladatelství mi vyhovuje
(viz předchozí body), ale ráda používám jako doplňkové
učivo i jiné zdroje.

• Závěrem bych vás chtěla požádat o jakýkoli postřeh, který by mohl obohatit tuto práci.

Mám ráda přehledné učebnice, velká čitelná písmena,
vadí mi malé tiskové obrázky, velké množství úloh a
textu na stránce. Jsem ráda, že máme možnost
používat i jiné učebnice a materiály z internetu.

Děkuji Vám za Váš čas, velice si toho cením.

S pozdravem Marta Černá

VOLNÝ DOTAZNÍK pro učitele prvního stupně základních škol

vypracovala Marta Černá
2013-2014

Předem bych Vám chtěla poděkovat za Vaši ochotu a hodnocení, jež mi pomůže k tomu, abych uzavřela svou diplomovou práci, ve které se zabývám srovnáním učebnic na prvním stupni základních škol, konkrétně Českým jazykem. Dotazník je anonymní, nemusíte se tedy podepisovat.

• Měli jste možnost volby mezi učebnicemi, z nichž učíte, nebo jste museli použít daný materiál?

Ano. V rámci melodické krevise pro 1. stupeň se vždy rozhodujeme na základě srovnání jednotlivých nakladatelství podle pro učitelů řadu učebnic.

• Jste spokojen(-a) s kvalitou učebnic, z nichž vyučujete? Prosím, ohodnoťte stupnicí od 1-5 (max. počet bodů 5). Uveďte, prosím, o jaký druh učebnice se jedná (název, nakladatelství).

Ano. Č (učebník) nová škola 4
M (-1-) Albat 4
Frv (-1) nová škola 4

• Co oceňujete na publikaci, se kterou ve výuce pracujete?

Č - množství nakladatelství aktivit
M - 1 - 1. národní

• Co byste naopak změnili? Co vás znepokojuje, nebo co postrádá titul, z něhož vyučujete?

Vyhovují mi bez větších výhrad.

•Pokud jste učitel(-ka) s mnoholetou praxí, jistě jste měli možnost vyzkoušet více titulů. Setkali jste se s takovým, který vás oslovil natolik, že byste z něj rádi čerpali, nebo dokonce splňoval vaše požadavky tak, že by se dal označit jako maximálně uspokojivý svým obsahem ve všech možných kritériích?

Ne, rády bychom navrátili na něco, co bychom mu doporučily. Také se myslím, že je třeba mít "dobrou" a důvěrnou práci s dětmi - jejich pohledem na svět a vývojem společnosti.

•Jedním z nejčastějších nakladatelství, s nímž základní školy pracují, je Nová škola a Alter. Pokud jste s těmito učebnicemi pro Český jazyk pracovali, která vám vyhovovala více a z jakého důvodu.

Pracuji s učebnicemi Nová škola pouze v 1. ročníku (dále s učebnicemi SPN).
Alter mi doporučili (pro 5.) a matematika jsem s radou pro 1. ročník opožďovala.

•Závěrem bych vás chtěla požádat o jakýkoli postřeh, který by mohl obohatit tuto práci.

Rády bychom navrátili na něco, co bychom mu doporučily.
Rády bychom navrátili na něco, co bychom mu doporučily.

Děkuji Vám za Váš čas, velice si toho cením.

S pozdravem Marta Černá

UKÁZKY KAPITOL UČEBNIC

Nová škola

(Omlouvám se za zhoršenou kvalitu ukázek.)

V. PODSTATNÁ JMÉNA

1. Vyberte z textu všechna podstatná jména a řiďte, zda pojmenovávají osoby, zvířata, věci, vlastnosti nebo děje.

Jak daleko slyšíme zvuk?

Hvizdání lokomoivý slyšíme do 3 000 metrů, hučení vlaku do 2 500 metrů, štěkání psa nebo výstřel do 1 800 metrů, zvonění a kokrhání do 1 600 metrů, hudbu nebo bubnování do 1 400 metrů, silný mužský hlas do 1 000 metrů, kuňkání žab do 900 metrů, cvrkot cvrčků do 800 metrů. Zvuk proniká do výšky nahoru lépe než směrem opačným. Vzduchoplavci v balónu ve výšce 1 500 metrů slyší mluvené slovo ze Země, kdežto sami nemohou s lidmi na Zemi mluvit.

(Podle Věda a technika)

- Podstatná jména jsou názvy osob, zvířat, věcí, ale označujeme jimi
- i vlastnosti a děje. Jsou to slova ohebná, která se sklouňují.
- U podstatných jmen určujeme: pád, číslo a rod (životnost). Jsou to
- mluvnické kategorie.

2. Rozdělte daná podstatná jména do dvou skupin (názvy vlastností a dějů).

- malování, chůze, statečnost, poctivost, smutek, křik, hluk, šepot, jízda, laskavost, plavba, krása, zbabělost, běh, uklizení, sladkost, hbitost,
- b) K daným slovům uveďte, kde je to možné, slovo souznačné a protikladné.
c) Ke slovům utvořte slova příbuzná, která budou patřit ke slovnímu druhu přídavná jména nebo slovesa.

1. PÁD

3. Vyhleďte podstatná jména, určujte pád, číslo a rod.

Piráti

V pohádkách o pirátech se dočítáme o temných postavách, které veslují v měsíčním svitu k nějakému osamělému ostrovu, protože tam chtějí zakopat poklad. Skutečnost pirátského života se však většinou od těchto románových příběhů dost liší. Piráti byli většinou zločinci, kteří přepadali lodě na moři a jejich posádku často pobili. První piráti se objevili již před mnoha sty lety, kdy obchodní lodě začaly křížovat Středozemní moře. Jejich řemeslu se daří na všech světových mořích a oceánech.

57

Zvláště se činili mezi lety 1500 – 1800. Jedním z nejznámějších pirátů byl prý Černovous, jehož oblíbeným nápojem údajně byl rum smíchaný se střelným prachem. V přestřelkách nosil šest prachů nabitou a do vlasů mival zapleteny hořící zápalky.

(Podle Historie lidsva)

b) Naznačte vzorci stavbu souvětí.

4. a) Doplněte chybějící písmena. Závědomě.

Kryštof Kolumbus

V roce 1492 se v _dal_ ze _panělska na obchodní plavbu tři malé plachetnice. Naz_valy je Niña, Pinta a Santa Maria. Přechal _cestu na V_chod, odkud pocházelo koření a vzácné poklady. V _pravu vedl Kryštof Kolumbus, _talský mořeplavec.

Na rozdíl od svých současníků, kteří se plav _li v _chodním směrem, Kolumbus si m_slel, že do _ndie musí dorazit, když máš _kamb_s_cú popluje na zápa_ _paněle chtěl_ v _dělávat na obchoď_s_ _nůi a _dělání as _jskými zeměm_, proto se Kolumbov_ podařilo přesvědčit _panělskou královnu, ab_ v _pravu zaplatila. V _plul v srpnu a po dvoum _sání plavbě uv _děl zem_, o níž si m_slel, že je to _sie. Ve skutečnosti však dorazil ke Karibskému soustrov_ , které je bl_zko _mer_ky. B_ j _prv_ _tan m_ _stnání ob_vatelí, kterým začal říkat _ndiáni, protože se domníval, že je v _ndii.

(Podle Historie lidsva)

b) V druhém odstavci určete pád podstatných jmen.

c) Rozhodněte, zda jsou větné celky věty jednoduché nebo souvětí. Zapište větné vzorce souvětí.

d) Vypište vlastní jména a seřaďte je podle abecedy.

5. Řekněte nebo napište, ve kterých pádech a v jakém čísle je možno použít daných tvarů podstatných jmen. Svá tvrzení doložte učením tvarů ve větách.

obraz _____ obili _____
krávy _____ lešení _____
pole _____ holoubě _____

58

10. a) Doplňte vhodný slovesný tvar v jednotném čísle nebo v množném čísle času přítomného.

- Velikonoce _____ svátky jara.
 Přátelství _____ to nejcennější, co člověk má.
 Nůžky _____ tupé, musíme je nabrousit.
 Hradní vrata v noci strašidelně _____.
 Rukavice _____ ruce zejména v zimě.
 Sítě _____ po sjezdovce dolů velikou rychlostí.
 _____ se mi hodinky.
 Počasí _____ jako stvořené pro procházku do lesa.
 Starobylá kamna krásně _____.
 Děví _____ v kamelech.
 Děti _____, protože _____ prázdniny.
 Dobytek _____ na travnatých svazích.
- b) Přečtěte se slovesy v čase minulém.
 c) Určete pád a číslo podstatných jmen.

5. ROD

- U podstatných jmen rozlišujeme troji rod: mužský, ženský a střední.
- U podstatných jmen rodu mužského rozlišujeme další mluvnický význam: životnost a neživotnost. Při určování životnosti jsou rozhodující tvary 1., 2. a 4. pádu čísla jednotného.
- U jmen životných platí:
- tvar 4. pádu čísla jednotného = tvaru 2. pádu čísla jednotného
- Př.: 1.p.: chlapec, 2.p.: (bez) chlapec, 4.p.: (pro) chlapec
- U jmen neživotných platí:
- tvar 4. pádu čísla jednotného = tvaru 1. pádu čísla jednotného
- Př.: 1.p.: zámek, 2.p.: (bez) zámek, 4.p.: (pro) zámek

11. Doplňte a napište. Rozlišujte životnost podstatných jmen rodu mužského, podstatná jména životná podtrhněte červeně, neživotná černě.

náb_tek, b_ě, ob_vatel, dob_tek, b_dák, ml_nek, ukl_d, Al_k, Kol_n,
 kal_ch, kol_břík, l_šejník, l_žář, Dal_bor, m_str, m_slítel, úm_sl,
 m_slivec, kop_tník, přep_ch, zlos_n, s_roték, zás_p, s_lák, s_reček,
 V_šhrad, V_ktor, v_bor, V_mperk, v_květ, Z_kmund, v_kýř,
 nev_domý, jaz_kovědec, jaz_kozp_t

6. a) Doplňte vhodná podstatná jména v náležitých tvarech.

učit se o _____, bavit se s _____, zapomenout na _____,
 vrátit se s _____, odejít bez _____, dívat se na _____,
 psát _____, jezdit s _____, poučit se z _____

b) Určete pád doplňovaných slov.

7. Některá slovesa můžeme doplnit tvary podstatných jmen v různých pádech.

Doplňte vhodné podstatné jméno v libovolném čísle, popřípadě předložku a podstatné jméno.

číst (3. p.)	vyprávět (3. p.)	přivést (3. p.)	darovat (3. p.)
číst (4. p.)	vyprávět (4. p.)	přivést (4. p.)	darovat (4. p.)
číst (6. p.)	vyprávět (6. p.)	přivést (7. p.)	
číst (7. p.)			

8. a) Všimněte si, že před podstatným jménem v různých větech může být stejná předložka, avšak podstatné jméno je v různých pádech. Určujte pády.

za školou - za školou, o babičce - o babičku, nad hlavu - nad hlavou, mezi koly - mezi kola, pod postel - pod postelí, na dům - na domě

b) Spojení užitje ve větách.

2. ČÍSLO

- U podstatných jmen rozlišujeme číslo jednotné a množné.
- Některá podstatná jména mají pouze tvary jednotného čísla. Označují např. různé suroviny (dřevo, zlato) nebo více věcí téhož druhu (listy).
- Některá podstatná jména mají pouze tvary množného čísla (brýle, záda).
- Při určování čísla si pomáháme tvary ukazovacích zájmen, která můžeme s podst. jmeny spojit:
- ten, ta, to - číslo jednotné
- ti, ty, ta - číslo množné
- Nepř.: ten hmyz, ta mládež, to kamení - číslo jednotné
- ti lidé, ty sáně, ta vrata - číslo množné

9. Určete číslo podtržených podstatných jmen. (Pomáhejte si zájmeny.)

Dnes je krásné počasí. Procházíme se stromofadim. Těšíme se na prázdniny. Brzy budou Vánoce. Rodiče se starají o svá mláďata. Na hřišti si hrají děti. Babička nosí silné brýle. Pod stromy se kupilo spadané listí. Oblec si kalhoty a obuj si boty. Musím si koupit nové brusle. Narovnej svá záda pravidelným cvičením. To kamení je třeba odvézt. Komaří a vosy jsou obtížný hmyz. Všichni lidé na Zemi tvoří lidstvo.

4. SKLOŇOVÁNÍ PODSTATNÝCH JMEN

Podstatná jména tvoří podle rodu a koncovek velké skupiny, které se skládají stejně. Jedno slovo z této skupiny je vybráno jako vzor a ostatní slova se skládají podle tohoto vzoru.

Přehled vzorů podstatných jmen

Rod	Zakončení 1. p. č. jedn.	Zakončení 2. p. č. jedn.	Vzor
☐ Mužský životný	bez koncovky s koncovkou -a -e	-a -e -y -e	pán muž předseda soudce
☐ Mužský neživotný	bez koncovky	-u nebo -a -e	hrad/les stroj
☐ Ženský	s koncovkou -a -e bez koncovky	-y -e -e (-ě) -i	žena ruže píseň kost
☐ Střední	s koncovkou -o -e -e -i	-a -e (-iště) -ete -i	město moře kuře stavení

Jak postupovat při rozhodování, ke kterému vzoru podstatné jméno patří:

1. Určete rod podstatného jména.
2. Řekněte si podstatné jméno v 1. pádě jednotného čísla, všimněte si jeho koncovky.
3. Řekněte si podstatné jméno v 2. pádě jednotného čísla, všimněte si jeho koncovky.
4. Srovnejte koncovky daného podstatného jména s koncovkami vzorů tohoto rodu a přiřaďte podstatné jméno ke vzoru, který má stejné zakončení v 1. i ve 2. pádě jednotného čísla.

12. a) Určíte pád, číslo a rod podstatných jmen.

Kovbojové

Ve filmech z Divokého západu se vyskytují kovbojové, jejichž život je plný vzrůsení a kteří dělají samé hrdinské skutky. Ve skutečnosti však byla práce kovbojů nejen špinavá a jednotvárná, ale i nebezpečná.

V letech 1860 až 1895 sháněli dohromady stáda divokých krav, která se volně potulovala po liduprázdných pastvinách. Stádo potom kovbojové hnali do měst na severovýchodě a tam prodávali, hlavně na maso. Kovbojové trávili každý den dlouhé hodiny v sedle, byli vystaveni horku, zimě, bouřím, museli čelit úprku splašených dobytčat i nájezdům Indiánů. Kolem roku 1900 se pastviny rozdělily ohradami na jednotlivé ranče. Také budování železnic zjednodušilo přepravu zvířat. Kovbojů už nebylo tolik zapotřebí. Žijí však dále v písničkách, knihách a filmech.

(Podle časopisu *Ohniček*)

- Vysvětlíte vlastními slovy podtržená slovní spojení.
- Proveďte rozbor stavby slov nebezpečná, ohradami, zjednodušilo, přepravu.

13. a) Změňte věty tak, že nahradíte podstatná jména rodu ženského podstatnými jmény rodu mužského.

Vzor: *Dívky mají rády čokoládu a zmrzlinu.*

Chlapci mají rádi dorty a zákusky.

Žádně obdivují cizokrajné vázky a záby. Na ulici stojí starobylé stavby. Děvčata zalévají květiny. Sestra čte zajímavou knihu. Tramvaje mají na sobě umístěny reklamy. Maminčky pijí vodu. Sousedky jdou na procházku s dcerou. Babičky krájí cibuli. Tety mi kupují sukně a halenky. Děvčata píšou tužkami. Na židličkách leží knihy.

- Převeďte věty do času minulého, zátvorně psaní i/y v koncovkách slovesných tvarů a napište.

14. a) Nahraďte podstatná jména rodu středního podstatnými jmény zbyvajících dvou rodů. Upravené věty přečtěte.

Dítě si hraje na pískovišti s autíčkem. Rozbilo se nám okno. K cestování využíváme často auta, kola nebo letadla. Ve škole pracujeme s pravítkem a kružítkem. Evě daruji k svátku poupě. Na nebi můžeme vidět slunce. Ve městě je mnoho obydlí. Hříbě běželo po poli. Horko bylo pro kachnítku nesnesitelné. Neplývejte zbytečné slovy. Po Labi plují parníky.

- K vyznačeným slovům uvádějte synonyma, a pokud je to možné, také antonyma.
- Proveďte rozbor stavby slov využíváme, obydlí, nesnesitelné, neplývejte.
- Napište podle diktátu.

PS. 2. díl, str. 7-9

c) dám to přítel, červ, v jablku nemám ráda, mluvíme o kamarádov, tři nadpis, bolí mě zub, na břez, ch řeky, čteme pohádku o král, Ječmínkov, krotitel se lv, zavolám předsedov, pilulky proti kaš, posíláme vám pozdrav, napiš dopis, Karlov, osl, hýkají, dal mi úkol, slyšíme zpívat kos, děda chytá motýl, autobus, odjíždějí, s drahokam, Napište v množném čísle.

5. Napište v množném čísle.
 kos zpívá, lev a tygr se protahuje, z hrůšky leze červ, vyčištěný příkop, zavazaný pytel, rostoucí topol, piší dopis, rybář chytá lososa, tmavý tunel, beseda se spisovatelem, ve spíží je mol, ukaz mi průkaz, dává snadno gól, tuhý mráz, jedovatý plaz, šedivý vřp, jedeme trolejbusem; krmít husu, sedět na židli, listí na větví, porcelánová mísa, talíř s třesní, jíme vidličkou, vlnka s hvězdou, posečeme trávu na mezi, vidím palmu, pohádková vila, police s kazetou, pují mi pásku s náhrávkou, namaž se masť, váza s růží, obraz s blečuli, taška s věci, namaluj to barvou, máme novou chalupu, auto s krabíci, obližbit si břízu, život ve vsi, postel s prostěradlem, vyjádří se slovem, řiďte se pravidlem, nad údolím svítá, pod zadním sedadlem, krabice s mýdlem, máme polici s veslem a pádlem, pracuji se struhadlem, umíš počítat s trojciferným číslem, obarveno barvivem, hraje se tímto mužstvem, kuře se křelilo pod křídlem kvočny, chobotnice pálí žahadlem, památník s věnováním.

6. a) Jak oslovíte tyto osoby?
 otec, jezdec, poslanec, průvodce, soudce, vládce, vědec, myslivec, letec, horolezec, velvyslanec, obránce, zástupce, pastevce
 b) Vysvětlete, co uvedené osoby dělají. (Od jaké činnosti je odvozen název osoby.)

7. Použijte ve větách následující dvojice slov.

(psi) (psy) (orli) (orly) (krokodýly) (krokodýly) (motýli) (motýli) (čápi) (čápy)

8. a) Napište podle důtátů.
 Vidíme jeřáby a orly. Besedujeme s cestovateli. Dojdeš k cili? Našel jsem drahokamy. Pojd k rediteli. Znáš anglická přísloví? Dnes se léta letadly. To bylo snadné vítězství. Bydlím v podkroví. Mezi žáky a učitelí panují dobré vztahy. U rybníka vyrostly topoly. Stavíme moderní stavby. Voli poátánou vozy. Průkazky ti vypadnou z kapsy. Časopisy jsou zárojem zábavy pro volnou chvíli. Alpy jsou nejvyšší hory Evropy. Z Příbyslavi jedeme do Bratislavy.
 b) Vyhledejte slovesa, určete osobu, číslo, způsob a u zpisobu označovacího čas.

PS. 2. díl, str. 10-14

1. a) Podstatná jména přiřazujte ke vzorům.

krotitel, mříž, skladatel, náves, cibule, jehně, učitel, pobyt, obilí, hlína, cihla, komín, sbírka, pověst, kolo, činnost, slovo, kreslení, moře, rádece, starosta, had, příbytek, koště, páteř, ryč, přístroj, husita, koupel, strniště, nábreží, house, led, večer, starost, pole, broskev, pátek, odpoledne

b) Vymýšlejte vhodná spojení daných slov s přidavným jménem.

Př: krotitel - odvážný krotitel.

2. HRA.

- a) Po dobu 1 minuty píšete podstatná jména, která souvisejí s ročním obdobím „zima“.
 b) Pak napište tužkou nad každé slovo vzor. Kdo má nejvíc slov se správným vzorem, je vítěz.
 c) Hru můžete obměňovat - píšete slova související s vesmírem, přírodou apod.

3. a) Napište podstatná jména v náležitém tvaru jednotného čísla.

k (hraď), do (škola), na (ulice), s (koza), bez (kuklá), v (broskev), z (Břeclav), na (židle), pod (křídlo), za (chvíle), na (zeměkoule), pro (soudce), s (učitel), se (lev), v (sůl), s (cibule), na (postel), na (pole), do (ves), pro (pes), s (automobil), do (kapsa), z (obydlí), k (lékař), o (skladatel), na (měsíc), v (konec), se (švihadlo), ve (step), se (přstou), za (okno), s (veverka), s (pytel), s (král), před (Francouz), k (starosta), se (cvičitel), o (zrádce)

b) Určete pád a vzor podstatných jmen.
 c) Napište s podstatnými jmény ve správných tvarech čísla množného.

4. Doplněte i, j, y, ý. Zátvorněte.

a) máváni křídlo, po Lab, bydlel v podkrov, stavba na pomez, skryš v rákos, vjel do obil, sál se zreadl, nechod po zábrad, počítáme s počítadl, řeka v údol, lodě s vesl, chodba v podzem, chléb s podmás, pole s hnojiv, hra s pravidl, umyvadla s mýdl, zajíček ve křov, silnice s vozidl, květiny ze zahradnictv;

b) spadl ze skál, měj pevnou vtl, ve větv, ch stromů, přijedu v neděl, kolotoč na pout, vrtulník s vrtulem, šišky na jedl, ch, zastav se na chvíl, rybáři se sítím, obloha s hvězdám, usnul pod brizám, jdeme na houb, přijíždím z Morav, koberec pod skříním, užij si hodně zábav, rozbil mís, jahodám, vchod do nové budov, předásal, mi;

SLOHOVÉ UČIVO

POPIS DĚJE A PRACOVNÍHO POSTUPU II

Lov ryb v indiánské osadě

Indiáni loví buď ostěpem, to nejčastěji pro zábavu, nebo řeku zatarasí skácenými stromy, aby jim neunikla ani ryba.

Při lovu ryb do zásoby na zimu musí pomáhat všichni, od dětí až po starce. Nejdříve pokácejí několik stromů. Muži vytvoří v řece ze stromů hradbou v podobě písmene V. Hustě ovětvené špice stromů leží uprostřed řeky. Potom všichni účastníci lovu ženou ryby do hradby. Voda protéká mezi větvemi, ale ryby tam uváznou. Indiáni je pak chytají do rukou a vyhazují na břeh.

(Podle F. Flose)

1. *Přečtete si pozorně ukázkou. Pochopili jste z popisu, jak lov opravdu vypadá?*

2. a) *Všimněte si, jak za sebou následovaly jednotlivé části (neboli fáze) děje:*

- 1) Kácení stromů - *příprava lovu*
 - 2) Zatarasení řeky - *příprava lovu*
 - 3) Nahánění ryb do hradby - *průběh lovu*
 - 4) Chytání ryb rukama - *průběh lovu*
 - 5) Vyhazování ryb na břeh - *závěr lovu*
- b) *Jak říkáme stručnému zachycení jednotlivých částí popisu?*

○ *Při popisu děje zachováváme určitý postup. Nejčastěji popisujeme děj tak, jak probíhal ve skutečnosti, jak se rozvíjel.*

○ *K usnadnění popisu nám opět slouží promyšlení obsahu a sestavení osnovy.*

○ *Vyhleďte v úvodní ukázkce všechna slovesa, kterými autor popisuje děj.*

○ *U podtržených sloves v textu určete osobu, číslo a čas.*

PODSTATNÁ JMÉNA

Opakování (rod, číslo a pád podstatných jmen)

I. MÍSTA NA MAPĚ

Jako malý jsem o jevoval svět podle map. Vyměšlel jsem, co se kde děje a kdo tam bydl. Kc Střibru jednoduše patřila těžba stříbra, zato Jevičkem chodilo zjevení, ve Strašecím se konalo strašení, v Medvědině žil medvěď a ve Vlkovcích vlk. Držitel Protivína byl protivivové, v Karlových Varech vládl kuchářským uměním kuchář Karel. A k Tmání se stahovala zlá tma, zatímco zámeček Dobrou M. sl obestírala samá vl. dínost a dobrota. Potom jsme jednou jel. do Kašperských Hor, kašpárka jsme však nepotkal. To bylo roz. carování!

- Dovedli byste si také vymyslet podobnou slovní hříčku? Který název města nebo místa se vám líbí a proč?
- Povězte, co označují podstatná jména v článku a určete jejich rod, číslo, pád a vzor.
- Proč jsou některá z podstatných jmen napsaná s velkým počátečním písmenem?
- Co označují vlastní jména? Rozhodněte: Vlastní jména jsou slova (jednoznačná - mnohoznačná).
- S obecnými podstatnými jmény tvořte různé věty a pozorujte, mění-li se jejich význam.

Zopakujte si a říkejte příklady:

Podstatná jména označují:

osoby, např. _____, zvířata, např. _____
 věci, např. _____, vlastnosti, např. _____
 děje, např. _____

U podstatných jmen určujeme:

rod: _____ a _____
 U podstatných jmen rodu mužského rozlišujeme, zda jsou _____ nebo _____

číslo: _____ a _____
 pád: _____

vzory rodu: mužského: _____
 ženského: _____
 středního: _____

Podstatná jména se skládají. Jsou to slova _____
 Podstatná jména mohou určovat jednu určitou osobu, zvíře nebo věc, říkáme jim podstatná jména _____
 Píšeme je _____
 Nebo mohou určovat kteroukoli osobu, zvíře nebo věc, říkáme jim podstatná jména na _____
 Píšeme je _____
 Pokud se souvisle zopakovat vše, co už víte o podstatných jménech.

2. Doplňte a odůvodněte pravopis párových souhlásek (srážka – bez srážek).

Srá_ka, stru_ka, vyrá_ka, ste_ka, Ane_ka, zkou_ka, podrá_ka, dru_ka, schů_ka, pohá_ka, nabi_ka, roho_ka, hro_ba, tu_ka, kni_ka, dí_ka, ry_ka, ža_ka, prochá_ka.

Zapamatujte si:

U podstatných jmen rodu mužského rozlišujeme, zda jsou životná nebo neživotná. Musíme rozlišovat biologickou a mluvnickou životnost. Např.: Podstatná jména, která označují množství živých bytostí (lid, zástup, národ, hmyz, dobytek), jsou neživotná. Tam, kde si nejste jisti, porovnejte tvary 1. a 4. pádu jednotného čísla.

Např.:

1. p. č. j.	pán	hrad	zástup	sněhulák
4. p. č. j.	pána	hrad	zástup	sněhuláka

Rozhodněte: Podstatná jména rodu mužského životného mají v 1. a 4. p. č. j. (stejně – různé) tvary.
 Podstatná jména rodu mužského neživotného mají v 1. a 4. p. č. j. (stejně – různé) tvary.

3. Rozlišujte životnost podstatných jmen rodu mužského. Podstatná jména životná podtrhněte červeně, neživotná modře. Uvořte tvary 1., 4. a 7. p. č. m.

Učitel, hotel, most, majitel, časopis, p. tel, sp. sovatel, mistr, hl. dač, podpis, v. J, stavitel, b. k, odběratel, ml. nář, bič, s. sel, les, dopis, stůl, strnad, hřbitov, jetel, řízek, topol, plaz, houf, vous, řidič, zub, datel, mýval, obraz.

4. Rozlišujte číslo podstatných jmen. Některá podstatná jména mají pouze tvary čísla jednotného, ale znamenají více věcí (kamení, piactvo, hornictví). K podstatným jménům, která mají pouze tvar čísla jednotného, napište podstatná jména, která vyjadřují čísla jednotné i množné:

kamení	kámen	kameny
stromoví		
ktřoví		
učitelstvo		
hornictví		

Některá podstatná jména mají jen tvary čísla množného, a to i tehdy, označují-li jen jednu věc nebo místo, např. kamna, kalhoty, Hradčany, housle, ústa, dveře, sálky, Vánoce, nužky, Říčany.

5. Napište podle dictátu.

Rodiče i děti odjel na víkend do Malé Úp. Na bíral_ houb_ a pozoroval_ houf_ ptáků. Tatínek i maminka pomáhal_ dědečkovi_ vážeť dřevo. Děti s babičkou rovnal_ sklizen_ jablka na lisky. Za domem je ohniště z velkých balvanů. Večer si tam všichni opékal_ špekáčky. V popelu se zvolna pekl_ brambory. Z rozpalených balvanů sáralo příjemné teplo a dědeček nám vyprávěl, jaký rošťák byl tatínek, když byl malý kluk.

Zopakujte si:

- ① Podle vzoru pán se sklňují podstatná jména rodu _____, která jsou v 1. p. č. j. zakončena _____ a která mají v 2. p. č. j. koncovku _____
Pravopis: Vzor pán je vzor tvrdý. V koncovkách píšeme tvrdé -y.
Koncovka měkké -i se píše pouze v _____, např.: _____
koncovka -ovi se píše v _____, např.: _____
- ② Podle vzoru hrad se sklňují podstatná jména rodu _____, která jsou v 1. p. č. j. zakončena _____ a která mají v 2. p. č. j. koncovku _____
Pravopis: Vzor hrad je vzor tvrdý. V koncovkách píšeme tvrdé -y.
Pouze v některých slovech je v _____ koncovka -ich.

3. U podstatných jmen, která se sklňují podle vzoru pán, určete pád a číslo.

Odtáhněte pravopis pádových koncovek.

Např.: Holubi létali vysoko. Holubi je 1. p. č. mn., jako páni, proto měkké i.

Dříve poštovní holub_ přenašeli důležité zprávy. I dnes někteří lidé chovají poštovní holub_. Se svými holub_ jezdí na výstavy a na závody. Mezi holub_ jsou i holub_ - šampioni. U nás v domě bydlí pan Kroupička. Chová plaz_. Nebojí se jich. Plaz_ se pohybuje po celém bytě. S jedovatými plaz_ však zachází velice opatrně. Ti jsou pouze v terárnu.

- a) V článku se nadměrně často opakují stejná slova. Upravte věty tak, aby se slova neopakovala.
b) Přečtete věty s nevyjádřeným podmětem.
c) Najděte větu, v níž je podmětem zájmeno.
4. Oslonujte správně:
milého pána, hochu, dědečka, syna, strýce, přítele, otce, bratrance, pana poslance, ředitele, řidiče, učitele, Knoblocha, Diviše, Králíčka, lékárníka, Nováčka, Čermocha.
5. Vyhledejte částí vět, které k sobě patří.
Starní jeleni leželi ukryti ve vysoké trávě.
Jeleny se ukládají k zimnímu spánku.
Mali koloušci bojovali o své laně.
Na malé koloušky si žádná liška netroufne.
Jezevci nikdy nesahejí
Na starého jezevce najdeme v oborách.

6. Napište po přípravě jako diktát.

Poštovní holub_ zavodil_ v rychlosti doletu. Dva plaz_ nehmuté ležel_ na p_sku. Rorýs_ měl_ hnízdo pod naší střechou. Jedovaté plaz_ si prohl_ žil_ me jen v zoo. Pan Lbal um_ chytit zm_ ji. V zimě někdy trp_ muflon_ nedostatkem potrav_. M_slivci jim nos_ seno, žaludy a kaštiny.

67

Skloňování podstatných jmen rodu mužského

Vzory pán, hrad

(Pracujte s příslušnými přehledy skloňování.)

1. SAMÁ ZVÍŘENA

Když onchdy stěhoval kus krajiny, přinesl tatínek domů čolky a přechovával je doma ve džberu. Na zahrádce by je mohl vylovit kocour od sousedů. Maminka už je na prohřešky proti domácímu pořádku zvyklá, právě však byla u nás hostem babička, zvyklá na vzorně uklizený byt. A ta trochu zvedla hlas. Ze prý budeme snad vedle všech papoušků a psů chovat i plaz_, ne-li už rovnou lv_. K tomu jsem dodal, že by se mi hodil_ ještě poštovní holub_, abych je mohl v silat ke kamarádov_ jako posl_. Tu pronesla babička už zase vselejším hlasem: „Tomu se říká přání projevové v pravý čas!“

a) Měla babička pravdu? Párť čolek mezi plazy? Pokud nevíte, vyhledejte si čolka v PŘEHLEDECH ŽIVÉ PŘÍRODY (Alter) na str. 33.

b) Vyznačená podstatná jména napište do dvou sloupců, podle vzoru:

pán	-a
pán	-u
2. p. č. j.	

c) Utvořte ke všem vypsaným podstatným jménům tvar 1. p. č. j. Rozhodněte: Tyto tvary končí souhláskou (tvrdou - měkkou - obojetnou).

d) Ke vypsaným podstatným jménům utvořte tvary daných pádů a napište koncovky:

1. p. č. j.	bez koncovky	vzor hrad
3. p. č. j.	-u, -ovi,	bez koncovky
6. p. č. j.		-u,
1. p. č. mn.		
5. p. č. mn.		
4. p. č. mn.		
7. p. č. mn.		

e) Doplňte, v kterých tvarech (pád, číslo) mají podstatná jména zapsaná v prvním sloupci (vzor pán) tyto koncovky:

-y: _____ -i: _____ -ovi: _____
f) Doplňte, v kterých tvarech (pád, číslo) mají podstatná jména zapsaná v druhém sloupci (vzor hrad) koncovky:

-y: _____
g) Určete vzor podstatných jmen břeh, šátek, chodník, roh, rybník, kolik, rychlík a utvořte tvary 6. p. č. mn. Tato podstatná jména se sklňují podle vzoru _____ a v 6. p. č. mn. mají koncovku _____.

2. Vysvětlete, čím se liší uvedené tvary, a utvořte s nimi věty. Které pády mohou vyjadřovat tvary s koncovkou -y?

holubi - holuby, čolci - čolky, kocouři - kocoury, lvi - lvy, králíci - králíky, vojáci - vojáky, kamarádi - kamarády, tygři - tygry, zedníci - zedníky.

66

86

2. K daným podstatným jménům utvořte tvary 1. a 4. p. č. mn.

1. p. č. mn.	holub	sysel	učitel	hřbitov	řetěz
4. p. č. mn.					
1. p. č. mn.	peníz	datel	pytel	student	král
4. p. č. mn.					

3. Doplněte pádové i osobní koncovky a odůvodněte jejich pravopis. Vyznačte základní skladební dvojice a napište podle důtkátů.

Brambory se dodávají v pyt_l_ch. Na okraji města vyrostl_nové dom_. Stá_né budov_ ve středu města pěkně opravil_ a zmodernizoval_. Se starými_dom_ je spojeno mnoho pověstí. Na konci dopisu byl_dva podpis_. Stáro_bylé koráb_kotvil_ v přístavu. Loni nebyl_kruté mraz_. Klas_obili dozrá_vají v létě. Při kaš_l_si zakrývej ústa! Platil_ jsme drobnými peněz_.

4. K podstatným jménům doplňte:

- a) vhodné předložky a přídavná jména: vlasech, sunčúm, sklepa, tancem, učiteli, občány, kaprech.
- b) vhodná přídavná jména a utvořte s nimi věty: v jetel_, s automobil_, na strom_, mezi jütrocel_, pro záchranář_, se srnc_, pod stráz_, o osl_, mezi ps_.
- c) vhodná určitá slovesa v čase minulém: balíčky, ředitelé, potoky, hoši, mraky, automobily, služáci, duby, astronauti, malipány, potoky.

5. Podstatná jména rodu mužského podtrhněte různými barvami, podle vzoru, k němuž patří: (pón - červeně, hrad - modře, muž - zeleně, stroj - žlutě).

Vše, co je arboretum? Kousek pěkné krajiny, kde na malé ploše roste mnoho vzácných stromů, keřů, květin, mechtů. Rostou tam javory, kleny, duby, vzácné smrky a borovice, modřiny, zakrslé topoly. Vzácné jsou i traviny. U každé rostliny je tabulka s nápisem, která návštěvníky podrobně informuje. Součástí arboreta býval malý domek, v němž si můžete posedět, podívat se na přírodovědné filmy, prohlédnout si vzácné exponáty. Můžete si koupit i suvenýr. Mezi spolupracovníky arboreta je hodně ochránců přírody.

- a) Vykleďte slova přejatá. Neumíte-li vysvětlit jejich význam, podívejte se do Slovníku spisovné češtiny.
- b) Vykleďte v článku:

zájmena: _____ příslovce: _____
spojky: _____ předložky: _____

Vzory muž, stroj

1. POKRAČOVÁNÍ

Babička u nás pob_la čtrnáct dní. Náš mírný boj měl tedy pokračová_ní. Našel jsem pod strom_ roryse, kterému nějaký šílilý majitel vzdu_chovky zasáhl křídlo. Nesl jsem se_ steleného letce rovnou do pokoje, protože kdo mu pomůže, jestli ne_můj táta? Babička zase lom_la ruká_ma, že za chvíl_ budeme pro všech_ny naše zv_řectí hladověce nos_t krmivo v_p_fích, vařit v kotl_. Rorys však lov_ v letu, odm_tá ždíbce_s_rového masa, nezobe ani mraven_ee. Nakonec jsme ho stejně musel_svěřit zkušenějšímu chovatel_. Teď už proti tobě, rorys_, babička nic nemá. Naopak ti drží palce!

a) Kterému ptáku se rorys podobá?

b) U vyznačených podstatných jmen určete rod a životnost. Napište je do dvou sloupců pod příslušné vzory: **muž stroj**

c) K napsaným slovům utvořte 1. p. č. j.

d) Rozhodněte: Tyto tvary končí souhláskou (tvrdou - měkkou - obojetnou). Skloňte všechna podstatná jména zapsaná v prvním sloupci a porovnávejte je - úř_č knazovský_s knazovskými slovy muž_ no kavýř_ř. Podstatná jména, která se skloňují podle vzoru muž_, mají všechna iť v koncovkách

Pravopis: Vzor muž_ je vzor měkký. iť v koncovkách je vždy měkké. Skloňte všechna podstatná jména zapsaná ve druhém sloupci a porovnávejte jejich koncovky s koncovkami vzoru stroj na kartičce. Podstatná jména, která se skloňují podle vzoru stroj_, mají všechna iť v koncovkách. Pravopis: Vzor stroj_ je vzor měkký. iť v koncovkách je vždy měkké.

Zopakujte si:

- ① Podle vzoru muž_ se skloňují podstatná jména rodu _____, která jsou v 1. p. č. j. zakončena _____ a která mají v 2. p. č. j. koncovku _____, v koncovkách píšeme Vzor muž_ je vzor _____.
- ② Podle vzoru stroj_ se skloňují podstatná jména rodu _____ a která mají v 2. p. č. j. koncovku _____, v koncovkách píšeme Vzor stroj_ je vzor _____.

SLOHOVÁ CVIČENÍ – líčení zážitků

ZIMA

- a) Podívejte se na obrázek zimy a povězte, zda ve vás vyvolává pocit radosti, nebo smutku. Máte zimu rádi? Povězte proč.
- b) Prečtete si úryvek z Karafiátových Broučků. Jak na vás působí? Cítíte radost, pocit ohrožení, nebo vlnění, či strach?
„A byla zima. Ach, to byla zima, zlá zima! Potoky zamrzly až na dno, ptáci padali z povětří – mrzlo, až se jiskřilo. Ach, ti broučci pod jalovcem, jestli oni to vydrží?“
- c) Vypravte se s rodiči na vycházku do krajiny a snažte se nasbírat dojmy ze zimní přírody. Zda budou spíš radostné, nebo spíš smutné, to nezáleží pouze na stavu počasí, ale i na vaší náladě, na tom, zda vás něco trápí, zda se něčeho bojíte nebo zda máte radost, něco pěkného se vám přihodilo, na něco se těšíte apod.
- d) Nabídka slov, kterými můžete obohatit své vyprávění:
 Smrákat se, opadávat, skomírávé světlo, třeskutý, holomráz, sněhový, zmrazek, zavej, křupavý, větrný, strniště, oranice, jinovatka, námraza, zmrzlý, zamrzlý, stěchlý, tlející, holý, vánice, mrholení.

e) Napište přirovnání:

Sněh je bílý jako _____, led na kaluži je jako _____,
 jinovatka obaluje stromy jako _____, bláto je jako _____,
 sněh se snáší lehce jako _____, sněhulák stojí jako _____,
 mrzne, až _____, jinovatka je jako _____, rampouchy jsou jako _____, ptáci se krčí ve větvích jako _____.

71

6. Vyhládejte věty s několikanásobným podmětem a věty s podmětem nevyjádřeným.

Kluci byli_ na schůzce skautské družiny. Chvíli se učili_ dělat uzly, pak soutěžili_ v postřehu a v rychlosti. Jejich vedoucí pro ně připravil_ pěknou hru. Skauti vytvořili_ družstva. Měl_ podle plánu co nejrychleji doběhnout na určené místo a zatlouci tam kolík, aby tak vyznačil_ svůj „zlatý důl“. V cestě jim překážel_ „domorodci“. Koho chytil_, ten jim musel kolík odevzdat. Lukáš a Ondra běželi tiše a rychle, nepřítel_ je nepřekvapil_. Úspěšně závodníci zatoukl_ kolík včas. Jen tři kolíky zůstal_ nezatlučené a dostal_ se do rukou nepřítel. Nakonec se vítězové i nepřítelé pustil_ do výhry - ovocného dortu.

7. Vyškrtněte slovo, které mezi souřadná slova nepatří, a napište slova nadřazená.

Ruce, nohy, ramena, hrudník, játra, paštika -
 Pivonka, věněček, mečík, sedmikráska, kosatec -
 Smrk, jedle, modřín, břıza, borovice, sosna -
 Kočka, pes, papoušek, zajíc, morče, kanár -
 Lžíce, nůž, tališ, vidlička, lžička -
 Mléko, čaj, bábovka, kakao, džus, sodovka -

Zapamatujte si:

Mluvnicky životná mohou být i podstatná jména rodu mužského označující předměty neživé, jejichž koncovka je -i (sněhuláci, draci, strašáci) nebo -ě (činitelé). Jsou-li tato podstatná jména podmětem, pak v příděti minimálně píšeme koncovku -i (Sněhuláci šli!). Papirovi draci létali. Činitelé nebyli uvedeni.

Některá podstatná jména mohou být mluvnicky životná i neživotná.

Ledoborce vypluly i ledoborci vypluli.

Slovo den má také dva tvary, ale v příděti se píše vždy tvrdě -y.

Dny se krátily i dni se krátily.

8. Rozlišujte rod (životnost) podmětu a doplňte koncovky příděti minulého.

Jsou-li podmětem jména věci rodu mužského, která mají životnou koncovku (-i, -ě, -ové), píšeme v koncovce příděti minulého -i.

Je-li podmět v množném čísle rodu ženského, napíšeme vždy v koncovce příděti minulého -y.

Je-li podmětem zájmeno my, vy, oni (nebo si ho domyslíme podle slovesného tvaru), píšeme v koncovce příděti minulého -i.

Sněhuláci během dne roztlá_. Obě pasti zaklapl_. Sousedé se ržili_. Papirovi draci létal_ vysoko nad polem. To my jsme tu ukládli_. Národy bojoval_ za svobodu. Strašáci plašil_ vrabce. Žraloči čelili se pevně sevřel_.

Rodiče nás neustále napomínal_. Opravdu to říkali v televizi? Jeho řeči nás neohromil_. Koně zdolával_ jednu překážku za druhou. Panáci na ivem obrázku byl_ jako živi. Nemocného sužoval_ bolesti. Bili beránci plul_ po obloze. Jak jste nás našl_?

70

Shrnutí o podstatných jménech

Odpovídejte na otázky a uveďte vždy několik příkladů.

- Co jsou podstatná jména?
- Jak nazýváme podstatná jména, která označují jednu určitou osobu, jedno určité zvíře, jednu určitou věc? Jak je píšeme?
- Jak nazýváme podstatná jména, která označují kteroukoli osobu, kterékoli zvíře, kteroukoli věc? Jak je píšeme?
- Co určujeme u podstatných jmen?
- Který rod u nich rozlišujeme? Jak si na podstatná jména jednotlivých rodů ukazujeme?
- U kterých podstatných jmen určujeme životnost? Která podstatná jména jsou obvykle životná a která bývají obvykle neživotná? Podstatná jména: národ, lid, dobytek, hmyz jsou mluvnický Sněhuláci, strašáci, panáci jsou mluvnický
- Které číslo mohou vyjadřovat podstatná jména? Co označují podstatná jména v čísle jednotném? Co označují podstatná jména v čísle množném? Podstatná jména (např. dveře, kamna, nůžky, Vánoce) mají pouze tvary čísla Podstatná jména (např. uhlí, kamení, stromoví, křoví) mají pouze tvary čísla
- Kolik má čeština pádů? Vymenujte pádové otázky.
- Co znamená skloňovat podstatné jméno?
- Vymenujte vzory pro podstatná jména rodu středního. Které z nich mají v koncovkách pouze měkké *íř*? Který vzor středního rodu má v koncovce pouze tvrdé *-ý*? Který vzor má koncovku *-aty*? V kterém pádě? Která podstatná jména se skloňují podle jednotlivých vzorů rodu středního?
- Vymenujte vzory pro podstatná jména rodu ženského. Které z nich mají v koncovkách pouze měkké *íř*? Který vzor je tvrdý, pouze v 7. p. č. mn. má koncovku *-ami*? Která podstatná jména se skloňují podle jednotlivých vzorů rodu ženského?
- Vymenujte měkké vzory pro podstatná jména rodu mužského. **íř* v koncovkách měkkých vzorů je vždy měkké. Vymenujte tvrdé vzory pro podstatná jména rodu mužského. V koncovkách vzoru hrad je tvrdé *-y* (hrady). Měkké *-í* je pouze v koncovce *-ích* (lesích, parcích). V koncovkách vzoru pán je tvrdé *-y* (pány). Měkké *-í* je v koncovkách 1. a 5. p. č. mn. (páni) a v koncovce *-ovi* (pánovi). Která podstatná jména se skloňují podle jednotlivých vzorů rodu mužského?
- Kdo nebo co má svá vlastní jména?

88

Procvičování

1. STVOŘENÍ SVĚTA

Rád poslouchám báji o stvoření světa. Bohu, tvůrci a stvořitel, se povedlo v sedmi dnech v_tvorit vesmír s hvězdami, Měs_cem a Sluncem, planetu Zem_ s vodstv_ a souší, s nerosty, rostlinam_ a živočichy, od bezobratlovců přes ryb_ plaz_ ptáky a savce až k člověku. Dnům, v kterých tvořil, říkal den prvý, druhý a tak dál, zřejmě hned nepřišel s ponděl_m, středou, pátkem či neděl_. Když však v těch dnech dělal div_, vzniklo i něco, čemu se říká ďábel - strujece hrůz_ a zla. Neklamí se božímu dílu, ale zlatému teletí! Bude někdy boj dobra s těmi zl_m, t štátný konec?

a) Zvaďte i jiné teorie o vzniku světa? Napište, co jste o tom slyšeli (četli).

b) Doplněte a odvodněte pravopis.

c) Podtrhněte všechna podstatná jména a určete u nich pád.

d) Podle kterého vzoru se bude skloňovat podstatné jméno svět? (Svět je podstatné jméno rodu mužského neživotného, končí tvrdou souhláskou jako hrad. Některá podstatná jména, která se skloňují podle vzoru hrad, mají ve 2. p. č. j. koncovku *-a* (bez lesa, bez potoka, bez světa).

e) Skloňte podstatné jméno (dva) dny (dni).

bez dvou dnů (dní), k dvěma dnům, s dvěma dny, pro dva dny (dni), o dvou dnech, s dvěma dny

Slovo den může mít v množném čísle tvar dny nebo dní, v obou případech zůstává mluvnicky neživotné, a je-li podánětem, píšeme v přítomném minulém tvrdé -y.

2. Doplňte a odvodněte pravopis.

Bolesti k ránu polevil_. Motory zaburacel_ a auta vyrazil_. Občané se sešli_ na schůz_. Sledí plul_ v hejnech. Světlušky připravil_ pro všechny táborníky zajimavou hru. Ruže měl_ nádhernou barvu. U táborníka zazněl_ oblíbené pís-ně. Boraný pole neposkytoval_ dobrý úkryt zvěři. Zvětralé skál_- se rozpadá-l_. Zalvaný se kuřálel_ po svaahu. Viry byl_ příčinou mnoha podzimmich one-mocnění. Děvcata byl_ tichá, zadumčivá. Baryk není zlý, jen pořádně hlídá.

a) Vyznačte základní skladební dvojice.

b) Přetčete silně vyznačené přísudky. Na str. 42/cv. 13 si zopakujte, co už víme o přísudku jmeněm.

c) Podstatná jména rozvíjejte slovy, která odpovídají na otázky jaký?, který?, čím?.

86

3. Doplňte vhodný přísudek v minulém čase, odůvodněte pravopis koncovky přičestí minulého.

Pejsek a kočička _____ dort. Perníkáři a perníkářky _____ perníčky na pouť. Krejčí a švadleny _____ slavnostní oblečení pro svatebčany. Zedníci, tesaři a pokrývači _____ rodinné domky. Plavci a plavkyně _____ na plaveckém stadionu. Kohout, osel, kočka, pes a vejce se v hádce _____ do světa. Rusalky a vodník _____ pod hladinou lesního jezírka. Mach a Šebestová _____ kouzelné sluchátko. Rumcajs, Manka a Cipisek _____ v lese Řáholci u Jičina. Vodník Vojšoveček a jeho kapr _____ zlého sládku z pivovaru.

4. Určete vzor a pád podstatných jmen a utvořte s nimi věty.

na tabuli
k sestře
z borovic
k opicím
v tašce

5. Odůvodněte pravopis vlastních jmen a seřadte je podle abecedy.

a) Určete vzor podstatných jmen:

Bohunka, Miluše, Jaroslava, Alice, Hana, Erika, Zdeňka, Libuše, Cecilie, Olga.

b) Určete dvě jména:

Petr, Pavel, Jan, Miroslav, Vladimír, Štěpán, Radek, Roman.

c) Doplňte správné koncovky:

do: Břeclav, Bratislav, Čáslav, Boleslav, Ostrav.

z: Doubrav, Opav, Přibram, Sázav, Chrudim.

6. Doplňte chybějící písmena, odůvodněte pravopis.

V jižních echách je hodně rybník. Plují po nich kachn, v rákos, hnízdí l_sky. Na břez_ch a na m_číně přeskápují čáp_. Pokoušejí se ulovit žáb_. Pod hladinou se prohánějí ryb_. O třebeniské kapr_ je zájem v mnoha ze-m_ch _vrop_. U dna se povávají sumc_ a z kl_du je v vedou jediné štik_.

7. Napište jako dikta.

Letos se vrátil čáp z jižních krajů později. Určitě se bál přiletět, protože u nás vlád dlouho mraz. Ale pak jsme bílé čáp často pozoroval, jak zkoušeně opravoval staré hnízdo na vysokém komíně. Žáby v blízkém okolí se třásly strachy. Zamedlouho přibyl i další obyvatel ptáci říše. Když jsme viděl, jak kolem poletoval a svítořil špačci, jiríčky a vlaštovky, řekli jsme si, že jaro už doopravdy přišlo. Od lesa sem doléhalo volání kukačky. Děti počítal, kolik let nám nakuká.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Bc. Marta Černá

Obor: Speciální pedagogika-učitelství

Forma studia: externí studium

Název práce: Kultura jazyka a kultura řeči v učebnicích 1.stupně základní školy

Rok: 2014

Počet stran textu: 62

Celkový počet stran příloh: 19

Počet titulů českých použitých zdrojů: 23

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 1

Počet internetových zdrojů: 10

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Karel Kamiš, CSc.